శ్రీ ర స్తు.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః.

—◆◆◆◆—

కుశలవ చరిత్రమను

రా మ నా ట క ము.

ఇయ్యది,

సంగీతసాహిత్య విద్యాప్రవీణుఁడగు

తిరునగరి-అనంతదాసాఖ్యునిచే

రచియింపఁబడినది.

ఇ ది

టి. బాలకృష్ణనాయగర్ వారి స్వకీయ

సెన్ దమిళ్విలాస ముద్రాక్షరశాలయందు,

ముద్రించి ప్రచురింపఁబడియె.

చె న్న పు రి,

1927.

నెం. 5 కూరేశన్ వీధి, పాతచాకలపేట, మదరాసు.

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీ రా మ నా ట క ము.

ఉ॥ శ్రీధరు నాదిదేవు నరసింహు ననంతు సురారిభంజనున్ ।
మాధవు శంఖచక్రధరు మండితరత్నవిభూషణున్ హరిన్ ।
సాధుజనార్చితు న్వరదు సారసలోచను ఘంవసాధిపున్ ।
భూధరు కృష్ణవర్ణు జిరభోగవిలాసున కేను మ్రొక్కెదన్ ॥

గీ॥ అనుచు నామదియందున ననుదినంబు ।
గోరి భజియింతు భక్తిని గోర్కెదీర ।
దనర నే జేయు గ్రంథార్థతత్త్వములను ।
గలవు సొంపినముగ జేయు గవకచేల ॥

వ॥ అని యిట్లు ప్రార్థించి జగద్భర్తయైన యామహానుభావులకు షష్ఠ్యంతంబులు చెప్పెద నెట్లనిన॥

అర్థచంద్రికలు.

సురపతితమ్ముడౌ సుగుణాత్మునకున్ । జలచరుడగునలజగదీశునకున్ కులగిరిమోచినకూర్మంబునకున్ । కరమొప్పగసూకరరూపునకున్ ॥ స్తంభోద్భవుడగు చక్రధరునకున్ । వామనమూర్తివనజాక్షునకున్ ॥ పగతుర ద్రుంచిన పరమాత్మునకున్ । రావణుజంపిన రఘురామునకున్ । పురహరసుతుడగుబుద్ధాకృతికిన్ । గోపులగానునగోపాలునకున్ । కలికిరూపుడగు కమలాపతికిన్ । శ్రీవేదాద్రినృసింహవరునకున్ ॥

వ॥ మఱియు నస్మదాచార్యులం గొనియాడెద నెట్లనిన॥

ద్విపద॥ శ్రీవేదవేదాంతసిద్ధాంతవిదుని । పావనగుణ సేవ్యప్రణుతలస త్కావ్య । జనహితసంచారు జగదేకవీరు । ఘనభక్తమందారు కరుణాగంభీరు వితరణసాహసు వేదప్రకాశు । పతితపావనాము భక్తసుప్రేము । చెలగు పల్లెరుముడి సింగరాచార్య । విలసితపుత్రుండు వేదాంతవేద్యు । డగునట్టి రామానుజాచార్యపాద । యుగళంబులకు మ్రొక్కి యుచితమౌభక్తి । విరచి

తంబుగకీర్తివిస్తారముగను - తిరునగరకేశవతీర్థతటమూల- దగుచు శేషాఖ్యక
సంతనామాఖ్యుడగువాడమునుపండితార్యులనెల్లవంచించివద్ద శ్రీమహి
నిగ్గొన్నియాడి - విదితముగాకథ విస్తరిల్లగను- కేవలముగనేను కృతిసేయ
బూని- భావించియావ్యాగ్రంథముతెంచివిరించి- సార్వభౌముడుసీతపత్యైయున్నక
ను-వీరుడై రాముడువిపినభూములకు- సనుపుటయునుపోయియటుతెరువాత-
వనితవాల్మీకునివద్ద జేరుటయు - నచ్చోలోకుశలవులయుద్ధచరిత్ర-సర్వంబుశ్రీ
వేదశయిలాధిపతికి - నర్పింతునీకథసంకేతంబుగను- నేనువ్వగాభువిలోన నేరచి
యింతు. జనులెల్లనిరతంబుసద్భక్తితోను- వినరయ్యతత్కథావిధమెట్టిదనిన॥

భృత్యుని వేషము-దరువు-యదుకులకాంభోజి-ఆది.

పల్లవి॥ భద్రుడాడువచ్చెనుచూడరమ్మా॥ అనుపల్లవి ॥ క్షుద్రులచో
రులజూచిద్రుంచెదనని ॥ భద్రుడాడు॥చరణములు॥ తలవరులకునెల్లనధికుడు-
భువిగలమానవులలోనప్రకటుపుబల్ - సలలితమైనకాళ సవరించిపట్టిజుట్టి॥
భద్రుడాడు॥కరమునకత్తిడాల్ మెఱయగా॥ వీసి॥ సరి లేనిశూరుడనుచునరయ
గా-భక్తవరులమన్నించిచోరవరులబాధించుచు॥ భద్రుడాడు ॥ విలసిల్లువేద
శయిలవాసుని- మదిదలచుచుయేనురామదాసుడనుచుగలహప్రియులజూచి
గలహింపవద్దనుచు॥భద్రుడాడు॥ వ॥ ఇట్లువెడలివచ్చుభద్రునినసేకంబులు
గనుగొని నీవెవ్వడనియడిగిన వాడిట్లనియె॥

ఉ॥ శ్రీరఘురామపాదసరసీరుహసేవయొనర్చువాడన। తూర్కారిమిత్రభృ
త్యవర్గశతకోటినమూహములోననెన్ననే। ధీరుడభద్రకుండనుచుదిక్కులమి
క్కిలికీర్తినొందికం। శ్రీరఘకాళదాస్వరమున సవిగనుండెదువాడనెప్పుడున్॥

వ॥ అట్లని నయోధ్యాపురశృంగారంబెట్లనిన జెప్పందొడంగె॥

భద్రకుని॥ ద్విపద॥ శ్రీమించుజనులెల్లసృష్టిలోపలనుకామించిశృంగా
రకరమైయయోధ్య-పురిలోకవిఖ్యాతబుధచిత్రవ్రాత - హరునజానకుముఖ్య
మగునురసౌఖ్య-మనుచులోకంబుననతిసుతికెక్కు- ఘనకీర్తిమించినకారణం
బునను-నాపట్టణంబుననతివిచిత్రములు-దీపించుచుండునుదివిజులకెల్ల- చూడ
శక్యముగాదుచోద్యమాపురిని - వేడుకనిండుండువివిధచిత్రములు - తీవంక
జూచిననెన్నంగదగిన-దేవాలయంబులుదివ్యప్రాకార - గోపురంబులుదెల్వొ
గోనుచూపులకు-నేపురిజూచినహేమాద్రిపాడవు-తేరులవీథులదీరుబాతులు
ను-తోరణాముత్యంపుతోరణాలొప్పి - మాణిక్యమయమైనమంటపంబులు
ను- వేణుగానవినోదవిభవములునిండి-ఆటలచేనొప్పునప్సరస్త్రీలు - మేటయ
ప్రభేరితాంధింధిమిధ్వనులు-వాటిల్లుకాహళవసుధఘూర్ణిల్లు- పాటించిదివర్ణింప

ప్రజలకునలరె-గోటలుపేటలుక్షేత్రంబులును ఘోటకరథమదకుంజరంబులును-సాధుజనముసేయుసంగీతములును - వీథులనిరువంకవేదఘోషములు-నరసకవివరులునుసభలవేశ్వర-విరచితపాండితివెలయుపంతులును - వరగబ్రహ్మజ్ఞానబ్రాహ్మణోత్తములు-కరమొప్పభుజబలాకారులునృపులు-ధనదునిసిరిమించదగువైశ్యవరులు-ఘనభక్తియుతజ్ఞానకరశూద్రజనులు - మరునిగెల్వగదగుమగువలుగల్గనకరమొప్పుచున్న శృంగారమైనట్టిపట్టణపతియైనప్రభువురాముండు-దిట్టమౌమాణిక్యదీప్యమైన- సింహాసనంబునచెలగిగూర్చుండి-బ్రహ్మరుద్రాదులుప్రస్తుతిసేయహితపురోహితులునాశ్రితులుసోదరులుశతబలిహనుమంతజాంబవంతులును- మొదలైనవారలుమొనసికొల్వగను- సదయుడైరాముడుసభనుండుతరినికూరులచోరులగుణహీనజనులు-వైరియైదండింతువైభవములర॥ వ॥ అట్లయినరామచంద్రునిదర్శనంబునుగోరితిమనిభక్తవరులనిన భద్రకుండిట్లనియె॥

దరువు-రేగుప్తిరాగము-ఆదితాళము.

పల్లవి॥చూడరే శ్రీరామచంద్రుల॥చూడరే॥అనుపల్లవి॥ చూడరేమనసమున వేడుకలలరగ-పోడిమిమీరగపురుషోత్తములను॥చూడరే॥చరణములు॥మేలుగాయీస్వామినిమనసారుగ-చాలభక్తిజనలోలుడై నవన-మాలిదివ్యఘననీలశరీరుని॥చూడరే॥భ్రాంతినిమొరబెట్టినదంతిని - వింతగకృపనుశాంతునిజేసినకాంతనన్నుభునికనుగొనికన్నుల॥ చూడరే॥ జెట్టిసికాసాల్యవరపట్టిని-దిట్టయైవారిధిగట్టిరావణునిగొట్టినజగతిపట్టాభిరాము॥ చూడరే॥ గల్లగామానవమురంజిల్లగా-పల్లవాధరివినుమెల్లజనులకును తల్లిదండ్రియగుదానవవైరిని॥ చూడరే॥ శ్రీశునశ్రీనిగమాద్రివాసుని-దాసజనులకుసభాదులకు- విలాసరూపములు భాసిలుదేవి॥చూడరే॥

వ॥ ఇట్లుదర్శనంబులొసంగుడా పట్టాభిషిక్తుండయి యున్నసమయంబునజానకీదేవి గర్భచిహ్నలుగనుపడెనది జూచికొందరుసుందరీమణులిట్లనిరి॥

పెండ్లిపాట-శంకరాభరణము-అటతాళము.

శ్రీలక్ష్మీకల్యాణవైభవమే శ్రీరామజయజయవైభవమేసీతామనోహరవైభవమే-శ్రీలక్ష్మీపతికీవైభవమేకారుణ్యసాగరవైభమేకరుణవిజయజయరామ వైభవమే - శ్రీనిగమాద్రివాస వైభవమే శ్రీలక్ష్మీ కల్యాణవైభవమే॥

వ॥ అప్పుడువాల్మీకివసిష్ఠాది మునీంద్రులుసీమంతంబుసల్పుచున్నసమయంబునగొందఱుపూబోడనలు మంగళహారతులు పాడిరటయెట్లనిన॥

రామనాటకము.

మంగళము-ఆనందభైరవిరాగము-ఆదితాళము.

మంగళం మంగళం జయమంగళం జయమార్యపన్నగచరణ-రంగ సర్వసత్సంగమధురీణ రంగభీమప్రసంగరాఘవ॥ మ॥ మండితామణికలితా మరమకరకుండలధ్వజకలిత-అండజవాహనమండితగేయ-నండితగుణస్నేహా ఖండప్రవాహ॥ మం॥ రక్షితామరవార కంజాక్షసుగుణోద్ధార రక్షసిగమ ప్రత్యక్షదుర్జన - శిక్షపాండవపక్షజయజయ॥ మం॥ సర్వమునిగణామోదసర్వ ఘనగర్వజనవిచ్ఛేద - సార్వభౌమాతిశౌర్యవిక్రమసర్వలోకధృతసర్వపూజిత॥ వేదశయిలపతీసాగర- వేదనుతప్రకాశా - ఆదిత్యనుతపాదభక్తామోదదనుజ విరోధిజయజయ॥ మంగ॥

వ॥ ఇట్లుసీమంతమహోత్సవం బయోధ్యామణియు నొక్కనాడు రామ చంద్రుండుసుగ్రీవునింగనుంగొనియిట్లనియె॥ క॥ వినుమీపనిసుగ్రీవా! మనప ట్టణమందుగలుగుమనుజులవార్తల్! వినవలెదలవరులంజను! మనిజెప్పరజె ప్పవలయునతిజాగ్రతగన్॥ వ॥ అనినసుగ్రీవుండుహనుమంతునింబిలచియోరీ హనుమంతా బుద్ధిమంతా ధీమంతా గుణవంతా స్వామివారు మనఅయో ధ్యాపురంబునంగల సకలజనులవాక్యంబులు తెలిసికొనివచ్చి చెప్పుమనియా జ్ఞాపించిరిగాన దలవరులలోజెప్పి గట్టిదిట్టపెట్టిరమ్మనె తెప్పొరపట్టి॥

వ॥ మంచిదిమంచిది ఆలాగేచేయుచున్నాను॥

ద్విపద॥ గుండెపోయినపేరగుఱ్ఱాలవీర - గండుతేలవెంకట గయ్యాళి కోట-గంగలగుఱ్ఱప్ప గజ్జలవీర-రంపెలతిప్ప రచ్చలగంగ - జగడాలపెదలిం గజడపల్లిమల్ల- పగడాలచిననాగబంతులకోటి - వోరోరిమీరిటనుండకపో యి-పరువడినేబిల్వ పలుకకున్నారె॥

వ॥ అన్నిపిలిచినభద్రకుండోహోస్వామీహాజరుగానేనున్నాడఆగుం డెపోయినపేరడున్ను, గుఱ్ఱాలవీరుడున్ను, అయోధ్య యొక్క తూర్పుద్వా రంబావలిపేటలకు గస్తుదిరుగంబోయి యున్నారు గండుతేల వెంకిగాడు న్ను, గయ్యాళికోటడున్ను, దక్షిణద్వారం బావలిపేటలకు, గస్తుతిరుగం బోయి యున్నారు, సంపల గురవడున్ను, గజ్జల వీరడున్ను, రంపెలపెద్ద తిప్పడున్ను పశ్చిమద్వారంబావలి పేటలకుగస్తుతిరుగంబోయి యున్నారు. జగడాల పెదలింగడున్ను, పగడాల చిననాగడున్ను, బంతులకోటడున్ను ఉత్తరద్వారంబావలిపేటలకుగస్తుదిరుగంబోయియున్నారు. నేనుమాత్రము స్వామివారియనుమతంబున నేటిపనులువచ్చునోయని సింహద్వారము కని పెట్టియున్నానని హనుమంతుండువిని మనపురములోగలకార్యంబులు తెలి

సికొనిరమ్మనగా నాభద్రకుంకు తలవరితనంబుసేయుచున్న సమయంబున॥

చాకలికొండర వు-కాంభోజిరాగము-ఆదితాళము.

పల్లవి॥ చాకలమడియాలువచ్చెనమ్మ॥ అమ్మలక్కలార ॥ అనుపల్లవి॥ కో కమాటలుగొబ్బునవత్తుక ఛీకంరీతితో బిరబిరనడుచుచు॥ చాక॥ చరణము లు॥ నల్లనిమేనిచాయతో శరీరమెల్ల - తెల్లనిరోమచయముతోను - పల్లవా ధరితపపతినిగూడుక - నల్లిబిల్లిగానాడుచు పాడుచు॥ చాక॥ తలపబొనలు దగశిరముపై నదిగాక గంజిపులుముగుడ్డలు సంచులపై - కలకలనవ్వుచుపొల తిని జేరగ-బిలుచుచుముదమున బిరబిరనడుచుచు॥ చాకల॥ కన్నరో శ్రీవేదా ద్రీశుని-నిరంతరభక్తి - పన్నగభజియింపఘుబూనిమిన్నగజగములుదన్నగ దగునల-పన్నగశాయిని సన్నుతిసేయుచు॥ చా॥

వ॥ ఇట్లువచ్చి యానతీసతులు వాదంబునల్పి రెట్లనిన॥

సంవాదసీసమాలిక॥ ముండమోపిరావెమూటేసవేస్తివేపొద్దావె వ్రాళ్ళోకిపోవలెను - కుయ్యకురాకుక్కగుడ్డివాయెడ్డివా వెన్నుకమూటున్న దిమెత్తుకోర- కట్టెనుకొట్టెనుకండలుతరిగెనుతిట్టినదానింకపెట్టనిచట - నీవు నాకుంటేనునీయబ్బయింకొక్కడయ్యెనిపోరనన్నంటరాకు- హద్దుమీరియు నాతో గద్దించినప్పుడేకొట్టకమూననేతిట్టినిన్ను - చెయ్యందిదుడుకులుచేసిన నిప్పుడే తన్నింతునిన్ను నాత్రాణజూడు- మగనిదిట్టినదానితగడిటనుంచగా నరివారువిన్నను చాకదనముటరోరినీయింటనుండమ నిమిషంబువబదిరానీచె య్యివేల్లనివర - అయితెనీవేమిసేతువేరధమతొత్త- ఘనముచెరుచుకబోక రాగాడ్డికోక - నన్నునిటువంటిమాటలునాడబోక - యాడబో కేమిసెవెంత యుధికుడవుర॥

సంవాదము-సైంధవిరాగము-అటతాళము.

ఓసి॥ అదురుబెదురులేక యెదిరించినీవిటువది నీకిదిపంతమా॥ ఓరి॥ నరవరాకునీవింత పౌరుషగాడవు - కొదువారేమైనకొంచమా॥ ఓసి॥ గంప తొత్తయికనుండనేరవునీ-కండలుకత్తిచేగోతునా॥ ఓరి॥ కండలుగోసినీవుదం డవచేసితే-రండనేనేనూరకుండనూ॥ ఓసి॥ బలుగాకితొత్తవుపలుమారునో ళిచ్చి-గలకాలవదరాకేగాడిద॥ ఓరి॥ గాడిదవయితేనుబూడిదపూసుక-వేడు కగాచిందులాడరా॥ ఓరి॥ చిందులుద్రొక్కనే నందగాడగాను - సుందరివిన్న ముద్దుకొందురే॥ సంవాదదరువు-రేగుప్తిరాగము-ఆదితాళము.

ఓరిఛీఛీయికనిలువరోరి - ఛింపిరివెధవ॥ ఓసి॥ తక్కువటెక్కువటెకుగ కనాడినతక్కెనిజము॥ ఓరి॥ అట్లానీవు చేయననుచు నాడేదెనిజము॥ ఓసి॥

సిగబట్టివంచి తెన్నవంచి చెరిగెదచూడు॥ ఓరి॥ సిగబట్టినను గొట్టకుంటే కష్టవా
ట్టురా॥ ఓసి॥ అడకువగావుంటేనీపొగరణచేదెనిజము॥ ఓరి॥ పనికిమాలినకుక్క
లకొడకవదరబోకురా॥ ఓరి॥ ఇదిగో వేస్త్రీనని నాచేతిగొడ్డియేమిసేతువే॥

వ॥ అని యావతిని దండింపగా నాయగువ యిట్లనియె.

చాకలచెలి-దరువు-పున్నాగవరాళి-ఆదితాళము.

యేమిసేతు దైవరాయా వీనిపాముగరువదాయె! యే॥ అడుదానిన
న్యాయముగా నవనిలోనిట్లుజేతురయ్యయ్యో॥ యే॥ వీనిపొంగుక్రుంగగా
ను నేజూడగల్గుదయ్యయ్యో॥ యే॥ వీనిబైసియూరగాను నేను కండ్లజూతు
నయ్యయ్యో॥ యే॥ వీనిపండ్లు పగులగాను నేనెన్నడు చూతునయ్యయ్యో॥
యే॥ అమ్మలారా అక్కలార అందరకునప్పగ్తేన॥ యే॥ దేవుడయినవేదాద్రి
శుడునుదీనులయెడగావడయ్యో॥ యే॥

వ॥ అని యిట్లు దూషించుచు తల్లిగృహంబునకుజని యిట్లనియె॥

క॥ ఓతల్లినేనుచేసిన । దాతప్పిదమేమిలేదు వైరముతోడన్
ఆతడు నామేనెల్లను । వాతలుపడునట్లుగాను వైపడిగొట్టెన్॥

వ॥ అని చెప్పినవిని యావృద్ధస్త్రీ యల్లునుద్దేశించి యిట్లనియె॥

సీ॥ కఠినచిత్తుడ ద్రోహికర్మండ నాపుత్రినిటు సేయనీకేమియెగ్గునేసె
గోచిమన్నించి నీచేపట్టుకుంటివా పరగనాయింటికి బంపవలయు - పంపించ
కుండిన పడితినీసొమ్ముగా నిలతోటిపాటిగా నేలవలయు - ప్రజలెలయీరీతి
పాపానికొడిగట్టి చేసిరే యిట్టులజగతిలోన - మూడవోయమ్మ యీపుత్రి
శోకవహ్ని-కన్నతల్లిని నేనెట్లుకనులజూతు - మానుశోకంబుకూతురా మగిడి
వత్తు-బోయివచ్చెదనిప్పుడే పొందుగాను॥

వ॥ అనిచెప్పి యావృద్ధస్త్రీ యల్లునియొద్దకేతెంచి యిటువలెను॥

వృద్ధస్త్రీ దరువు-ముఖారిరాగము-ఆదితాళము.

పల్లవి॥ వచ్చెనేచాకితవచ్చెనే॥ అనుపల్లవి॥ వచ్చెనేచాకితచెలివచ్చె
కొంటుననుగుకుంటు - కంచిపోతువలె నూకట్టుయొక్కటిచేతబూని॥ వచ్చె॥
చరణములు॥ అచ్చుగానొకతెల్ల బొచ్చునందగదోగులాడ - ముచ్చువలె
నింకనేమోముపలిమాటలాడుకొనుచు॥ వ॥ గచ్చులమాటలనుకొన్నిరచ్చల
మాటాడుకొనుచు-అచ్చుగవేదాద్రి వాసునాత్మయందు వలచుకొనుచు॥ వ॥

వ॥ ఇవ్విధంబున నల్లునియొద్దకువచ్చి యిట్లనియె.

ద్విపద॥ ఓరోరిపాపిష్టి యోకులద్రోహి - ఓరోరిదుర్మార్గయోరి
ఖలుగాకి-నాపుత్రికిచ్చిన్యాయముగాను - కాపాడెనవటంచుమనలేనమ్మ

యీపట్లనాపుత్రినిలు వెళ్ళగొట్టి-రాపులుచేసిట్టురచ్చలబెట్ట - నీపగదీరెనానిజ ముగానేను-కాపురంబేరీతి గడుచురాయింక॥ వ॥ అనినల్లుండిట్లనియె॥

ద్విపద॥ అరయనాపెండ్లాము యదియున్న నేను - తరిమినగొట్టినతన్ని నగాని- యింటిలోనుండకయిటువీధినిలిచి - ముంతబొడచినరీతిముదుగులనా డి-యనరానిమాటలనందరువినగ-ననుజూచికొట్టంగ నవ్వరాజనులు॥

వ॥ యనినయల్లునకత్తయిట్లనియె॥ ద్విపద॥ వినరోరియల్లుడావిశ్వం బులోనఘనులుచెప్పినపూర్వకథగలదొకటి- తడయకవరునడతప్పుచేసినను- పడతినిమన్నించిపతియేలవలయు-నిదిగాకరఘురామునింతితక్కసుసు- దడవే మిలేకనయ్యమరులుబెదర-ధరసుతనెత్తుకతరలెంకకును-వరగశ్రీరాముండు పరుపడిలంక-లో పలనున్నయాలోలాక్షిమరల - నేపునగ్రహియించియేలడే మున్న॥

వ॥ అనిచెప్పినల్లుండిట్లనియె॥

ద్విపద॥ సర్వత్రసివెన్నిసామ్యములెన్నప్పు ॥ గర్వాంధుడనినఘనులు దూఱినను-నిజముగనికూతునే నొల్లనత్తఅజుత్రావాతదప్పునాయాగడంబేమి- చెఱిగోలువడినట్టిసీతరాముండు-తిరిగిచేకొన్నాడుధీరుడయియుండి- అటువం టియపకీర్తినవనిలోపలను-ఘటుతరంబుగనేనుపడజాలనత్త - యెందుకీపట్ల నీకీవెఱ్ఱిమాట-ఇందీవరాక్షినిపిడుచుటేనిజము॥

వ॥ అనిన నత్తయునల్లుండును వాదించి రెట్లనిన॥

సంవాదదరువు-ముఖారిరాగము-అటరాళేము.

అత్త॥ చలమేలవినరరోరియల్లుడా- యీనకియనీసామ్మురాయల్లుడా
అల్లు॥ తలపాకుతలపాకుమోయత్తయీతరుణినాచెలిగాదోయత్త
అత్త॥ నలుగురునవ్వెదురలుడా-యీనాతినివిడకురోరలుడా
అల్లు॥ నలిసగర్భనిలిఖితమోయత్త-యిటునగుపాటులయ్యెనోఅత్త
అత్త॥ నిగమాద్రీశ్వరునాజ్ఞయలుడా-మహిమనీమదినెరుగవెఅలుడ
అలు॥ వగలమాటలింకేలనోయత్త - యిదియెప్పుడునీతోడేయత్త

క॥ అనియివ్విధమునసిద్దరు।మనుకొనిగలహించువేళమూర్ఖులటంచుక్ష
గనిభద్రుడుశిక్షించియు।యినకులనాయకునిజూచియిట్లనిపలికెన్॥

చూర్ణిక॥ శ్రీమన్మహాదేవదేవాదిసంస్తుత్యబృందారదేవగాంభీర్యదేవ సంతోషదేవ ప్రతాపదేవదేవ ప్రచండదేవదేవశిఖామణిదేవదేవ ప్రభావ దీనసంతానదివ్యచింతామణి దీనసంరక్షణ దీనహృల్లోల దీనసల్లాపకులదీన పాత్రదీనసంతోష పవిత్రదీనజనేత్ర-దీనగుణసూత్ర దీనజనమోక్ష దీనప్రప

ల్యాకుదీన కుదుశిక్ష కౌమారఘుకులదీపకా । దశరథరాజనందనా దశావతారా తాటకమర్దనా అహల్యాశాపవిమోచనా - ఆంజనేయవరదా హేదశకంఠభంజనా హేవారిధ్యాఘుఖనివారకా - హేందైత్యకులవైరి హేదామోదరా హేపరమాత్మా హేభవరోగవైద్యా॥ హేఅయోధ్యావాసా నమస్తేనమః॥

వ॥ అని వినుతించి యిట్లనియె॥

ద్వి॥ వినుము శ్రీరఘురామ విన్నవించెదను - మనసాజేశనియాజ్ఞ మదనాన్నకొనుము - మనపురిలోగలముందింబులను - గనుచురానొకవింతగంటి వేడియన్న - చాకలియొక్క డు పతివిడనాక - జో తోచనయు గనూరురాలను చును - పడతిశేలుమటంచుపలుమారు చెప్ప - మరియేలువినక యామగువనుదూరి - చారగోలునదీనట్టిసీతరాముండు - తిరిగిచేకొన్నానుభినుకయిదుండి - అటువంటియు కీర్తి చునిలోపలను - పటుతరంబుగనేనుపడనోపనంచు - చెప్పగావి యేను శ్రీహరీయనుచు - తప్పకదండించిధరణిపయిటకు - కడు వేగవచ్చితి కపటంబుగాను - మరి వేలికథచెప్ప నురికేమియనుగ॥

సం-ద్వి॥ అనియిట్లుభద్రకుండాడినమాట - విని రామచంద్రుండువిస్మయంబంది - సుగవరుల్బిల్లిచూముడై లేచి - భరతునికనుగొనిపరగనిట్లనియె॥

చ॥ హరిహరాదిసీతవతుణముననుల జూచగరామ వేగమే - శుభమ్ముగం ద్రవన్యగజస్థిరిభఖడ్గతరక్షులభల్లనూ - కరయుతమౌవనంబుపకుకామినిదాపకపోయిధీవతం - ధరణినిడించి హావలయు దాలిబుమెప్పనుకైకనందనా॥

వ॥ అనినవిని భరతుండిట్లనియె॥

ఉ॥ స్వామిచరాను నామనవిశాంతముతోడుత చిత్తగింపుమీ - భామనరణ్యభూములకుపంపగకారణమేమి యాగతికి - తామనులాడుమాటలకు ధన్వినిగోవమద్రోయుటొప్పనే - భూమిజప్రోవుము య్య బుధభూతిశరణ్యము తేజరాఘవా॥

వ॥ అని మరియు నిట్లనియె॥

ద్వి॥ శ్రీకరరఘురామ శ్రితజనప్రేమ - సాకేతపురిధామ సద్గుణస్తోమ - మేరుశైలసుధీర మేఘశరీర - సారపదళ నేత్రసద్గుణస్తోత్ర - కరిరాజపోష శ్రీకౌస్తుభవేష - వరభక్తమందార వనధిగంభీర - కందర్పశతకోటికాంతిప్రకాశ - వందితాఖిలమునవరజనపోష - దినకరశశినేత్ర దీనవత్సల - కనకభూషణచేంకరుణాలవాల - నారాయణాచ్యుతనారదవరద - భూరికృపాలోల భూతనాలవా - కుపతిశాపవిభంగప్రతాప - దశరథనందనతాటకమదన - మారీచసంహార ముసోద్ధార - విభీషణ శ్రీతపసంచార - మారిపాహిపాహి

మణిమయభూష - మాంపాహిమాంపాహిమంజులవేష - మాంపాహి మాంపాహి మహితప్రతాప-మాంపాహినిగమాద్రి మాధవశౌరి॥

భరతునికందార్థములు-శంకరాభరణము-అటతాళము.

స్వామిజనకాత్మజనై - మీామనమునగల్గుకోపమెరుగము మేమా-రామనునడవికినపుట-తామనమదగాదుకృపను - దయజూడుమయ్యా॥విన గమాకుభయమాయెనయ్యా- మీవాక్యమతియుమాయెనయ్యా ॥ దయ మాలసీతనుదండనచేపిన-జయరామమీాకుయీజగతిలోనపకీర్తి॥ దయజూడుమయ్యా॥ అవనిజనడవికినపుట-భువిలోనపకీర్తిగాదెబుధనుతవినుమా-వివరించిచూడగాదగు-భవహారపంతంబుమాని-పాలింపుమయ్యా-అత్యగ్రముచాలింపుమయ్యా-జానకియెడమేలెంచుమయ్యా॥ పాలాక్షవినుతనాపలుకులాలకించి-వాలాయముగసీతవరపతివ్రతగాన॥పాలింపుమయ్యా॥

అనుమానమేలయిటుకులాలకించి - వనజాక్షింబిలువపంపినొప్పులు తప్పుల్ఘనముగదెలియుటన్యాయము-దినకరశశినేత్రమీాకుతెలియనిదేమీా కపటమెల్లతెలియుటస్వామీా - తనుకుజెప్పగలమాభజామీా - పొందుగనిగమాద్రినిలయుడమేమిట్లు- పలుమారుదెలుపనుబనియేమిచాలింపు- తెలియనిదేమీా॥ వ॥ అనినవిని రామచంద్రుండిట్లనియె॥

క॥ జానకియెడ నేరముగల । దేనివిచారింపుమనుచు దెలిపితి విపుడ। మ్మానిని నడవికినంపిన । గానిమకీర్తి యికభువిని గలుగదుభరయ॥

వ॥ అనినవిని భరతుండూరకుండె నంతశత్రుఘ్నుండు ముకుళితహస్తుండయి యిట్లనియె॥

చూర్ణిక॥ శ్రీమద్వేద వేదాంత సాంతప్రమోదకా నిఖిలభక్తవరప్రదాయకా విశ్వనిర్వాహకా శౌర్యధైర్యవర్యా ఆర్యా సుగుణపూజితాదిన బృందారక వందితానంద బ్రహ్మాండభాండ నిబిడీకృతానంతానంద ప్రశంసిత ప్రభావా శ్రీమదయోధ్యాపురినివాసా॥ నమస్తేనమః॥

శత్రుఘ్నునియాలలు-కాంభోజిరాగము-ఆదితాళము,

దండముదశరథాత్మజా-దండముకౌసల్యపుత్రా- దండముశ్రీఅయోధ్యావాసా-శ్రీరామారామా- వేరుగాదుమనవివినుమయ్యా॥

నీరజనేత్రామసీతా- నేరమునన్నింపకున్నా- వేరెవ్వరున్నారో స్వామీా-శ్రీరామారామా- వేరుగాదుమనవివినుమయ్యా॥

చల్లార్పవచ్చుబడబాగ్ని-జగదీశామీాకోపవహ్ని- చల్లార్పశక్యముగాదయ్యా-శ్రీరామారామా చల్లగాముమనవివినుమయ్యా॥

ఆకాశమునిరిగిపడిన-అసవచ్చావలఆచేతిని - లోకేశమిహా రామనము
మ్మాన్న-శ్రీరామా రామా. లోకులాకువశముగాదయ్యా॥

సీలోసివై జగములెల్ల-పాలించుచున్నావు - ఆదిమూలమయియున్నా
వుచూడగా-శ్రీరామా రామా- మేలుయెంచిమన్నింపవయ్యా॥

ద్వి॥ చరణల్వేడెదచెన్నామ్మమనవి- పరమాత్మమామరిపాలించిచూ
డు-వనితదుష్టాత్మునిశిక్షింపతప్ప-పను లేమి జేసెనయ్యభానుర తేజా-దండము
శ్రీనివాసనుహరాజా - పరిపాలితదాసనమాజా- దాసవందితభక్తదోషము
లెగజిమ్మ యీశపదన్ని మ్రొక్కి విన్నవించెదస్వామీ॥

వ॥ అనినవిని శ్రీరామచంద్రుండు గ్రుంకై శత్రుఘ్నునితో నిట్లనియె॥

గీ॥ ఇన్నివిధముల వినుతింపనేలవలదు। పుడమిలోపలనపకీర్తిబొంద
జాల।గాననాయాజ్ఞదప్పకకాంతనడవి। నునిచిరాదగునిజముగనసుపివినుము॥

వ॥ అనినవిని శత్రుఘ్నుండూరకుండె మఱియు లక్ష్మణుండుముకు
ళిత హస్తుండయియిట్లనియె॥

లక్ష్మణునిస్తోత్ర వచనము॥

శ్రీమదఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకా, శుకశౌనకభరద్వాజ గౌ
తమవాల్మీకి ఋష్యశృంగనారదసనకసనందనాది మహామునిసన్నుతా నాదు
విన్నపంబాకర్ణింపుమాకించుముతొల్లియొక్క కుంజరరాజఘోరకాననంబున
సంచరింపుచుదప్పిగొని మడువులోదిగి జలంబులుగ్రోలుచున్న సమయంబున
నాగజేంద్రునొక మకరంబుగదిసిపట్టినొజ్ఝింప నయ్యాపదనొందజాలక యు
హా శ్రీమన్నారాయణాకావవేయని మొరలిడనయ్యెడ నాదిమూలంబవయి
వేంచేసిమకరింద్రుంచి యిభరాజును రక్షించినవాడవును అదియునుగాక
జలరాశిను నేమరించి వేదంబులుగొని సోమకాసురుండనుదానవేంద్రుడం
బుధింజొరబారినసమరులచే ప్రార్థితుండవయిమత్స్యరూపున జలనిధింజొచ్చి
దైత్యునిదునిమి వేదంబులదెచ్చికమలాసనునకొసంగిన మత్స్యావతారుం
డవును మఱియుసుపర్వాణులును దితిసుతులునుక్షీరవార్ధిజిలుకువట్టినసమయం
బునగూర్మరూపుండవై యమృతంబున మరులకుభుజింపజేసిన కూర్మావతా
రుండవును ఇదియునుంగాకధారుణీతలంబెల్ల హిరణ్యాక్షుండనెడుదానవుం
డుచాపజుట్టుచందంబునంజుట్టుకొని యెగుతరిసూకరంవవై ఆదైత్యుంజుని
మిక్షోణీస్థలినిలిపినవరహావతారంవవును వెండియుప్రహ్లాదునిహిరణ్యకశిపు
డుగనుగొనిచిరిభొల్ల సర్వేశ్వరుడునకలాంతర్యామియైయున్నవాడనిచెప్పితివి
ఇప్పుడీ పుర్కకంబంబునంజూపరా యనిబాధించినతఱి స్తంభంబుననొడలి

యనుసువాదెగట్టొరిన బాలుని బ్రోచి నరసింహావతారుండవు మరియు బలి యనుమహాదైత్యునింగాంచి మూఁడడుగులవనిదానంబడిగి యాదానంబుగైకొన్నాని బలిని నడుగంటద్రొక్కిన వామనావతారుండవును. ఇదియునుంగాక జమదగ్నిసుతుండవై జన్మించి భూమింగలరాజవీరులను నిరువదియొక్కమారు ఖండించితద్రుధిరధారలచేత బిత్రుదేవతలదృప్తులంజేసిధాత్రీతలంబెల్ల గశ్యపునకొసంగితపోవనంబునకరిగిన పరశురామావతారుండవును మరియు యక్షకిన్నరకింపురుషసిద్ధవిద్యాధరపన్నగగుహ్యక ప్రముఖదేవసమూహంబులతో వాసవుండునై కుంతపురంబునకువచ్చి దానవులచేతంబడనిబాధలం జెందినను శరణుజొచ్చి మొరలిడగా యామొరాలకించిజడియకుమని కౌసల్యానందనుండనై యుద్భవించి సుగ్రీవాంగదజాంబవంత హనుమంత సుషేణ జంగ్రజ-గ్రప్రముఖ ప్లవంగబలంబులతోడఁగూడి లంకాపురింగదిసి యతికాయమహాకాయ ధూమ్రాక్షవిరూపాక్షరోమవృశ్చికరోమసర్పరోమఅగ్నిరోమరావణకుంభకర్ణేంద్రజితాది ప్రచండరాక్షసులందునిమి పరిమథక్తుండగువిభీషణుదైత్యసామ్రాజ్య పట్టాభిషిక్తుంజేసి పురుహూతాది దేవతల నిర్బంధంబులు నాపిరక్షించిన రామావతారుండవును నిదియునుంగాక॥

శ్లో॥ ప్రణవేచస్థితా వేదాః షడంగానిపదక్రమాః । తత్స్వరూపంతుభగవాన్ పరబ్రహ్మమయోహరిః॥ టీ॥ పదక్రమాః-పదక్రమములుగలిగిన వేదా-వేదములును, షడంగానిచ-షట్శాస్త్రములును, ప్రణవే-ఓంకారమునందు, స్థితాః-ఉన్నవి, తత్స్వరూపంతు, తత్-ఆప్రణవముయొక్క, స్వరూపం తు-నిజరూపమయితే, భగవాన్-షడ్గుణైశ్వర్యసంపదగల, పరబ్రహ్మమయః-పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడగు, హరిః-విష్ణువు అనుటచేతమున్న॥

శ్లో॥ యస్యస్మృత్యాచ నామోక్త్యాతపఃపూజా క్రియాదిషు । న్యూనంసంపూర్ణతాంయాతి సద్యోవందేతమచ్యుతమ్॥ టీ॥ యస్య-యే శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క, స్మృత్యా-స్మరణచేతనున్ను, నామోక్త్యాచ - కేశవాదినామోచ్చారణచేతనున్ను, తపఃపూజాక్రియాదిషు, తపః-తపస్సుయందును, పూజా-పూజయందును, క్రియాదిషు-వేదోక్తయజ్ఞాదికర్మములయందును, న్యూనం-తగ్గుట, సంపూర్ణతాం-సమగ్రత్వమును యాతి-పొందుచున్నదో, తం-ఆ, అచ్యుతం-నాశరహితుఁడయిన భగవంతునిగూర్చి, సద్యః-ఇప్పుడు, వందే-నమస్కరింపుచున్నాను, అనుటచేతనున్ను॥

శ్లో॥ యస్మాద్భావచతురాః వస్యజననం యస్మాదనంద్యాన్ - బహ్వాను స్మార్తాస్స్మాతైస్తమస్తైః భజేయుస్సర్వాః । యం వేదాహుర్భావ

వంశీవతతం యో వేణుగానప్రియః - పాయాన్నస్సతు దేవకీజఠరజ శ్శ్రీ చక్రా యుధశ్రీపతిః॥ టీ॥ యన్నాభౌ, యత్-ఏవిష్ణుమూర్తి యొక్క, నాభౌ-నాభి యందు, చతురాననస్య-బ్రహ్మయొక్క, జననం-ఉత్పత్తి, యస్మా - యేవి ష్ణువువల్ల, అనంగోద్భవః, అనంగ-మన్మథునియొక్క, పుష్పవం-పుట్టుటకు యన్నామస్మరణాత్, యత్-ఏవిష్ణువుయొక్క, నామస్మరణాత్ - నామస్మర ణమువల్ల, నరాః-మనుష్యులు, సమస్తదురితై-సకలపాపములచేత, ముక్తాః విడువబడ్డవారలు, భవేయుః-అవుదురో, యం-యేవిష్ణువును, వేదాః-వేద ములు, బహుధా-అనేకవిధములుగా, సతతం-నిరంతరము, స్తువంతి-స్తో త్రము జేయుచున్నవో, యః-యేవిష్ణువు, వేణుగానప్రియః, వేణు-పిల్లన గ్రో వియొక్క, గాన-గానమందు, ప్రియః-యిష్టుడో, యః-ఏవిష్ణుమూర్తి చక్రా యుధః, చక్ర-సుదర్శనమే, ఆయుధః-ఆయుధముగాగలవాడో, యః - యేవి ష్ణువు, శ్రీపతిః-శ్రీలక్ష్మీదేవికి, పతిః-ప్రభువో, సః-అ, దేవకీజఠరః, దేవకీ-దేవకీదేవియొక్క, జఠరః-గర్భమువల్లనుంచిన్ని, జః-పుట్టిన శ్రీమహావిష్ణువు, నః-మమ్ములను, పాయాత్-రక్షించుగాకయనుటచేతనున్న, హేరామాభూ లోక భువర్లోక సువర్లోక జనర్లోక తపోలోక సత్యలోక అతల వితలసుతల మహాతలరసాతలతలాతల పాతాళాదిచతుర్దశభువనంబుల నివిడీకృతుండవై నిర్మలాకారుండవై నిరంజనుండవై నిరామయుండవై నిర్గుణుండవై స్థూలసూ క్ష్మరూపుండవై యెచ్చటజూచిన నూదిమోపనెడము లేకవున్నవాడవుగాన మీమహిమదెలియనిదెద్దిగలదు, మనజనకాత్మజంగృపజూచిరక్షించు రక్షించు రక్షించు భక్తజనమనోల్లాసా శ్రీవేదశైలనివాసా నమస్తేనమః॥

వ॥ అనిన లక్ష్మణునకు రాముండిట్లనియె॥

చ॥ నిలువుము లక్ష్మణా యిచట నీతులనేకము చెప్పెదీవునీ పలుకు లనేకభంగులను ప్రార్థన సేయుచు నాదుమోముంజట । న్నలిచివిధయుంబు లేక బహుజేర్పులు బెక్కుపల్కగా । వలదిక కీర్తిగలుగు హితవాక్యము నెన్న ము నీమనెమ్మదిక॥

వ॥ అనిన రామానుజుండుకొంతదడవు యోచించి మతియునిట్లనియె॥

దరువు-కాంభోజిరాగము - అటతాళము.

ప॥ మనవినివినవయ్య శ్రీరామనా-మనవివినవయ్యా॥ అ॥ మనవివిన వయ్యనా- మహిలోకప్రజలు మీార-వనిజమహాత్మ్యనివర్ణింపదగదునా మనవి.

చ॥ వనజాక్షిసీత-లోకులెన్నగపతివ్రత-యనినిజ్జొవ్వనరుడుమీా-మనమురంజి ల్లినమతముమున జెల్పెవినవయ్య-నానినఘనుడవుగా॥మ॥ అనుమానమేలజానకి

బుద్ధిగనుగొనుచాలునుసుజనాయకవినుమహీసుతయువిడనాడ- ఘనమైనయ
శః కీర్తి-గాదవేదవస్వామి॥మ॥తప్పురాస్వామి-జాతకినేలనొప్పనసేమి-చెప్ప
తలవిగాదుసరసిజాక్షమీకు-యప్పుడువనితను యేలుటఘనమగు॥మ॥కలతలు
మానుమియాభువియందుఘనతచేకొనుము - యెలమిశ్రీవేదాద్రినిలయుడమే
మిట్లు-పలుమారువినుతింపఘనియేమిదెలిసినా॥మ॥

వ॥ అనినలక్ష్మణుండు యనేకవిధంబులువినుతింపశ్రీరామచంద్రుడు వినికొంతదడవుయోచించి ప్రళయకాలరుద్రునికరణి సుగ్రతరాగ్రహోదగ్రవ్యగ్రుడయి సోదరులంజూచియిట్లనియె॥

సంవాదదరువు-శుద్ధకాంభోజిరాగము-ఆదితాళము.

వ॥ ఏమోలక్ష్మణమీర-లిన్నివిధముల జెప్పుట॥ అ॥ నామాటవినక
వ్వనేను-నన్నుఖండించుడన్న॥ఎ॥చ॥కామించివేడుకలుకన్నులజూడగోరితిమి
ప్పామిమానసంబున-కేమిగాదోచెనోకొని॥ కా॥ రా॥ పెద్దవారినెదరించిబు
ద్ధులుజెప్పిమీరుహస్తమిారియాలాగున-గద్దించుటగునేభువిలో॥ఏ॥సా॥వసు
ధశ్రీవేదాద్రివాసవరదగుమాయకృతులుగరుణారసముతోడమన్నింపుమా-
రామచంద్రవేడెదము॥కామించి॥ వ॥ అనిమంత్రియు నిట్లనిరి॥

క॥ లోకాధిపమీపలుకులు । మాకుకలోకులకుధర్మమార్గంబులుగాన।
సాకేతరామభవహర।ప్రాకటమనిసకలశాస్త్రపద్ధతులమరన్॥ వ॥ కావున॥

క॥ భూపతులపతివిరఘుకుల । శ్రీపతిమీయాజ్ఞగొంచు సిద్ధంబునుమా।
ప్రాణంబులెల్లదుల్లగ । నీవట్టుందప్పగాంచి యేలుమురామా॥

వ॥ అనినవిని రామచంద్రుండిట్లనియె॥

ద్వి॥ ఇంతినియడవిలో విడిచివచ్చుటకు-చింతచేసెదవు యీచింతనీ
కేల-యొక్కయుపాయంబునొనరజెప్పెదను-మక్కువగావినుమదిరాక్షిసేను-
మున్నవగడశాలముచ్చటదీర-పన్నుగానాడినపడతివర్జూచి - వరమౌనివా
ల్మీకివనమునకేగి-కరశుద్ధితోవనకన్యలజూడ - వలెననిజెప్పునావాక్యంబున
కును-సిలవొసంగితిననిచెలువకుజెప్పి - ధారుణిసుతనురథమునసుంచుకోని-
క్రూరతగానకుగొనిపోయివిడిచి-కడువేక్కనయోధ్యగ్రక్కనచేరు- పడతి
మన్నింపగవాడికాదికను॥

వ॥ అనిచెప్పినరామాజ్ఞ శిరసావహించి చింతాకులమానసుండై జానకినగరికింజనునెడ శోకించె నిట్లనిన॥

దరువు-శోకవరాళిరాగము - అటతాళము.

అయ్యయ్యయ్యోనేను యీయన్యాయమెట్టు సేతురామరామా॥ఛయ్యయ్య

నడవినీనఖియనెటులడింతు రామరామా॥అ॥ కౌసల్యవిన్నను కన్నీరుగుందు
మరామరామా-ఈవంతునాపాలవిధియించెమాయన్నరామరామా॥అయ్యో॥
ఇప్పుడుఈవార్తయేమనిదెల్పుదురామారామా - చెప్పినవిసహాల్యచేసుకో
దలచునోరామారామా॥అయ్యో॥ నిగమాదివానయీనేరమెట్టిదోయెరుగ
రామారామా - మగువనుదుటబ్రహ్మమరిలిఖంచుటయేమోరామరామా॥
అయ్యయ్యో॥ వ॥ అనిదుఃఖంచి భృత్యునితోనిట్లనియె॥

ద్వి॥ కటకటావైదేహికడకేగుదెంచి - యెబులవిన్నవింతునీవృత్తాంత
మెల్ల-యెన్నిజెప్పినగానియినకులాధిపుడుమన్నింపరాదనిమరియుగ్రుటవ్యా
దనజాంతకునికినిర్దయగలుగుటెల్ల వనితతల్లవాలనివర్ణింపవలయు నిలపుత్రి
యైబుట్టియిమ్మహిలోన కలకాలమీరీతికష్టంబులాయె నికనైనసతిపతులిష్ట
భోగముల సుఖమొందుదురోయేడజూచెదనంటె - హరిహరియెునగూడెన
వ్యాయమొకటి యరయంగనేనుదురదృష్టుడనుగాన నాకేలసిద్ధించుసలినా
తీసేవ ప్రాకటకుంజరభల్లూకశరభ కేసరికోసరికీశనందోహ వాసమూడ
విలోపలనెట్టుడింతు కలనయినరామునిఘనమదిలోన మరువనియాసీతమరచి
యెట్లుండు ధరణీశునకుతేదుతరుణిపయి ప్రేమ అలనాడుగర్భిణిగహానఖాగ
ముల విడుమనిపానగించువెట్టియగలదె వెలదిమున్నగ్నిప్రవేశంబుగాగ సల
లితంబుగనునిర్జరులతోగూడి మాతండ్రిచనుదెంచి మాయన్నజూచి ఖ్యాతి
పతివ్రతగావునసివు నేలుముయనిజెప్పినిక్కంబుగాను నేలినరాముండునేడి
ట్టికటన హృదయంబుబన్నిసన్నిలనెవ్వరయిన సిదిదోషమంచనియెరిగించ
గలరు యేమునేయుదునింకనెటుదోచదాయె తామరసాక్షికిదండకారణ్య-
మిల్లాయెగాబోలునీనారికిట్టు లల్లాడవలసెనునాయమ్మకెంత యాపదగల్గెరా
యయ్యయ్యోనేదు యీపాపమెటుచేతు నేమిరాభృత్య॥

వ॥ అనినవిని భద్రకుండిట్లనియె॥

క॥ స్వామీ శ్రీరామాజ్ఞను। భూమినిదప్పింప వశమెపుణ్యాత్మకయీ।
భూమిజవనవికినసుపుము। వేమరుదుఃఖంబులెలవిడుపుముతండ్రీ॥

దరువు-ఘంటారాగము - అటతాళము.

అయ్యయ్యోనేమినేతు రాముమాటలవనిజకెటువిన్నవింతురా॥ అయ్యో॥
సుకుమారిసీతనట్టడవులవిడిచిపూడవలెనిభువిలోపల॥ అయ్యో॥
యెన్నిజెప్పినరాముడిటులననచిన్నవనికిబంపెనేమన॥ అయ్యో॥
ధరతాగ్రజునాజ్ఞమీరను నేనిరతమాతనినమ్మినాడను॥ అయ్యో॥
నిగమాదివాసునిసల్కునపలుకనాతపర్కిల్లునేతలవ॥ అయ్యో॥

వ॥ అని చింతింపుచు జానకినగరికరిగి యిట్లనియె॥

క॥ రాజాన్వయశిఖామణిజ । రామయ్యా సుందరాంగి రఘుపతి పత్నీ ।
రామ స్త్రీలలో జననీ । రామమ్మయెుక వార్త రాముడు సెప్పెన్॥

వ॥ అని చెప్పిన లక్ష్మణునకు సీతాదేవి యిట్లనియె॥

క॥ దినకరవంశోద్భవుండ । వినుపింపుమటన్న గార్య మీమాటలు నాకున్ ।
వినుపింపుము వినఁగోరితి । మనుకులతిలకా విధంబు మానసభక్తిన్॥

వ॥ అనిన విని లక్ష్మణుండు అంజలిఘటితకరుండయి యిట్లనియె॥

ద్వి॥ వినవమ్మ భూపుత్రి విశదంబుగాను మును మీరు సతిపతుల్ ముచ్చటగాను కేళాగృహంబులో క్రీడించువేళ - శాలలో కరమొప్పగ సాలా... ము ... లో ఎదుసవయుని జూచి [illegible] వాల్మీకి విపినాశ్రమంబు జూచి [illegible] ...దనినీవు యాచించి రామునికి తెలుపుచు జెప్పు నావేళను [illegible] గొప్పయావిధము గూర్చుండబెట్టి వనగిరిపదుల నువవు ... దాటి ... సమెుగ జూపి [illegible] మునులను నీరజాక్షుండు [illegible] వేనీకు విన్నవించితి నమ్మ ... లుడనియు పన్నగా సెల విమ్ము ప్రతియంత్రింబు। వ॥ అనిన సీతాదేవి యిట్లనియె॥

ద్వి॥ [illegible] నబంధన రామా శరణ్య స... నవిపవయ్య సూర్యకులేశు- డటవాడు విభనిశాంతడి యనమాట వగమీర మనసునవాసిగానిల్పి నేటికి ప్రప గ్గని నన్ను చేటగా వనములు దిరిగరమ్మనుచు నారనాథుండు జెప్ప నంతో షమాయె కూరిమి [illegible] గుట్టముల్ గట్టి సకలాయుధంబులు సకలాస్త్రము లును వకలంకము సగ్యనాయుత్తమరము కొనియుండుమయ్య నేకామరుదీపివగ మనము [illegible] నన్నగారిని జూచియతి వేగ మ్రొక్కి వత్తుగా వారి చెసెన్ [illegible] యు వచ్చెదనిప్పుడు పనికి పోవుటకు నిచ్చట నేయుండు సెలవి దీపింప॥

వ॥ అని చెప్పియన్నగారి నగరికి వచ్చె నట్లని ॥

దరువు-రేకు పిరాగము - ఆదితాళము.

వ॥ వచ్చితి దమ్మ సీతా అత్తగారింటికి వచ్చితి [illegible] సీతా। అను॥ వచ్చి గదమ్మ సీతవటి కయత్త జేర - మచ్చకంటికో తన ముచ్చట దెలుపను॥వ॥

చరణములు॥ ముఖకాంతి చందురునిగెల్వగ [illegible] ప్రక టితపటునా [illegible] మునిజనులెల్ల [illegible] సీతాక్షిని వీక్షింపకడు వేగ॥ వ॥ గురుతర కళనిగ్గుతో జూడగ [illegible] కంకణాక్వణాక్వణజణ [illegible] పరమపవిత్రమైబవామునంతోషముతో॥ వచ్చి॥ [illegible]

డుము బాలి: హంసనడలను వడి హెచ్చుచున్నవమి శ్రీవేదాద్రిభుజగేంద్రశయ
నుని-తనయ తరుచుచుతరలాక్షి వేవేగ॥ వచ్చెగదవమ్మ సీతా॥

వ॥ ఇట్లు వచ్చియత్తలంగనుంగొని నమస్కరించి యిట్లనియె॥

ఉ॥ దండము యత్తలార హితధర్మపతివ్రతలార సూనృతో।
ద్దండవచోవిభవ్య సదుదారగుణా శాంతులార భూ।
మండలవిస్ఫురన్నిబిడ మాన్యతరోత్కటకీర్తులార నా।
దండములందుకొనుండు శుభదాయకలార విశేషప్రీతితోన్॥

వ॥ అని మ్రొక్కి వక్కాణించిన సీతంజూచి యత్తగుమర్యాద చేసత్కరించి యాశీర్వదించిరెట్లనిన॥ సీ॥ వర్ధిల్లు వేసీత వర్ధిల్లు భూజాత వర్ధిల్లు శుకవాణి వనజపాణి-వర్ధిల్లు వేరామ వర్ధిల్లు మణిధామ వర్ధిల్లు శుభగాత్రి వరచరిత్రి-వర్ధిల్లు వే లేమ వర్ధిల్లు గుణధామ నధిగుణుల లలామ ధవ్యకామ-వర్ధిల్లవే చెలి వర్ధిల్లవే సఖి వర్ధిల్లవే భామ వైభవముల-జయముజయమమ్మ నీకు శ్రీజనకకన్య-జయము జయము నీకిచ్చు శ్రీపతిజనకపుత్రి-జయముజయమమ్మ నీకు శ్రీజానకమ్మ జయము నీకిచ్చు శ్రీపతిజనకపుత్రి-జయము మామాట చెప్పుడు జగతియందు- నిజముగా నాశ్రముల నమ్మ నెమ్మనమున॥ క॥ భామా సీవిటు వచ్చుట - మామదినంతోషమయ్యె మాటలు వినుమా। క్షేమముల దెలియవచ్చితి। వేమో వివరించి చెప్పు మేనాంకముఖీ॥   వ॥ అని సవిని యత్తలకు సీత యిట్లనియె॥

దరువు-శ్రీరాగము - ఆదితాళము.

వ॥ వినుడు నేవివరింతు విశదంబుగాను॥ అ॥ కనకాంగులార నా కాంతులీడేర॥ విను॥ చ॥ మున్ను మీ తనయుడు ముదమొప్ప నేను-పన్నగపగడసాల బహుగ నాడితిమి॥ విను॥ అప్పుడు నా నాథు నరమరలేక - గొప్పగ వాల్మీకుపవనము జూడ॥ విను॥ సెలవు నయ్యసేయుమని చెలిగి నేవనుగ - సెలవిచ్చె నే సరసిజనేత్రుండు॥ విను॥ ...జాక్షులార మీ సెలవుకొరకై నే-వల నొప్ప వచ్చితిని సెలవియ్యారమ్మ॥ విను॥ సలలితంబుగ వేదశైలనివాసు - బాలు పారబదిసమ్మ బోయివచ్చెదను॥ విను॥   వ॥ అనిన జానకి పలుకులు విని కౌసల్య యిట్లనియె॥

ద్వి॥ భళభళా సీవెట్టి పణతియనవచ్చు- నేలలుసమీపించి సళ్ళాకుటకును-ఎంత ధైర్యంబె నీకిభరాజగమన కాంతు డేమని నిన్ను కానసభూమి తిరిగిరమ్మనెనమ్మ తెలియమనే -హా హా యెమనగూడ నన్యాయమొకటి- కలికిరో నీకిపుడు కానన భూమి-యు యకవాగ్ని సెనో యా పరబ్రహ్మ-ఇదియేమి చోద్యమో యెరుగంగ రాదు - మరాళాక్షి నమ్ము మీ మామయు జడగిను-కైకపిన్నము చేతకదలియున్నవు ...నసహాస మెసాల ... బాధలబడి...

ములచేతను నిలబడునేరని ప్రజ్ఞత్వభృతి-దానవాధముండగు మాయావుదగిలియాలంక లోనను జేర్చినను మనోకజెంది-యుండంగనీతియుగ్రుడై లంకనుండి పిదైత్యు లనుక్కడగించి-దశకంఠరునిపట్టిపగ్గంబు జేసి - వెనన యోధ్యాపురివలదిరో మాకు-జేర్చితిరికనైనజెలువొంది రాజ్యభారంబుచేయుచు ప్రఖ్యాతినొంది-యుండకవాల్మీకియుండువనంబునందు వేడుకతోడనేజాతునంచు-జెప్పవచ్చితివమ్మసీతనీమదికి - నొప్పటకేమంను నవిదరాముండు- తెలియకనిటు ఎల్పి ధీరుండుగాన-వలదమ్మనేబల్కు వాక్యంబువినుము॥

వ॥ అనియిట్లు కౌసల్యయాడినమాటలువిని జనకాత్మజవివశంవనొడంగనటయెటువలెను॥ క॥ వనజాక్షునిదయనేటికి । ఘనముగనా మీదగలిగె కాంతామణిన। ద్వనమెల్లజూచివచ్చెద। మునుకొని సెలవియ్యవమ్మమీదమదలిర్పగ॥ వ॥ అనినసీతపలుకులకేమియుందోచకయూరకనున్న కౌసల్యాధులంజూచి సీతయిట్లనియె॥ దరువు - ఘంటారాగము - ఆదితాళము.

ప॥ సెలవాఁయత్తలార సెలవా॥అ॥ వలనొప్పగఘనవాల్మీకాశ్రమమునుజూడగవలెనామదిదీర॥సె॥ చ॥ పతియాజ్ఞకుమీరితినని యిలలోహితాజనులెల్లనేగతయనుకొందురో॥సెల॥ వనజాక్షిరోలక్ష్మణుడునావెంబడిమునుకొనిరాగాననుమానము లేల-సతతంబాగమ్మనైలశౌరిమన - గతియైయుండమీమతినలుగగనేల॥సె॥ వ॥ అనిన జానకితో కౌసల్య యిట్లనియె॥

ది॥ సెలవేమిసెలవమ్మజగదేకమాత-అలపరబ్రహ్మంబుయతివనీకిటు మనసుబుట్టించిన మామాటయెట్లు-విననహించునెతల్లి వేడుకగాను- వనములవిహరించివత్తువుగాని-ఘనగజంబులఖడ్గకంఠీరవములు - శరభశార్దూలముల్సాళువంబులును-హరిణంబులాదిగా నిఖిలమృగంబు- లెల్లనుగానలనేపాదుచుండి-చల్లనినీడలశయనించియుండు - నిద్రబోవుచునుండునిశ్చయంబగను-భద్రంబుగావానిపాటించిచూచి[illegible]తివేగరావమ్మయంబుజనేత్రి- మతిమంతురాలవై మామాటనమ్మ-పోయిరావమ్మయోపుత్త్రడిబొమ్మ- పోయిరావమ్మయోభువనజాతాక్షి॥

వ॥ అనిసెలవొసంగినగైకొనిసీత మరదింజీరి యిట్లనియె॥

క॥ రావయ్యమరదిలక్ష్మణ । రావయ్యసుమిత్రపుత్ర రామానుజవే।
రా యన్నతడవుసేయక । రావయ్యా ప్రొద్దుచాలరయమునజరిగె॥

లక్ష్మణస్వామి సీతాదేవిని వనమునవిడిచి రాబోవుట॥

వ॥ అనిన లక్ష్మణుండు రథంబునకు హయంబులు గట్టించి యందు సీతాదేవియుండానును గూర్చుండి వనంబునకువెడలి రటనిన॥

దరువు - ముఖారిరాగము - ఆదితాళము.

ప॥ వెడలిరివనముచూచుటకుసీతాలక్ష్మణులు॥ వెడ॥ అ॥ గడగడ వణకుచు బుడమిచలింపగ-కడువడివాజులువడిగానడువగ॥ వె॥ చ॥ మదగజగ మనవముదయగుమ్ములై కదసిజనకజనుగనుగొని చింతల॥ వె॥ హితవుగ రఘు పతివతికిగతివెత - గతిగలిగెనోయనియవనలువగువ॥ వె॥ కరినుతునగు వేద గిరివాసుని మదినీ-మనవకదలచుచు బిరబిరనిమ్రొక్కుచు॥ వె॥

వ॥ ఇట్లేతెంచుతరి ననేకదుశ్శకునంబు లెదురైనంగని భీతచిత్తయై సీతామహాదేవి లక్ష్మణస్వామితో నిట్లనియె॥

సీత॥ సీసార్థము॥ ఇదియేమిలక్ష్మణా యిట్టిదుశ్శకునము లగపించుచున్నవికపటమేమొ। తిపిరియునొకచెవులపిల్లియడ్డంబయ్యె పక్షిఘోషంబులు ప్రబలమయ్యె। యెలమిబ్రాహ్మణుడొక్క డెదురుగానిదెవచ్చెపక్కి దేచి యాదిక్కు గట్టె। విధివశంబేమందు వినుతులై కుంభము నెదురయ్యె నేమందును। నిప్పుడునామది చింతనొందెబాయదు। పదివేల్వచ్చినగాని పరుషాటపులకుబోవుటది మేల్గాదనిమామయత్త ముదమొప్పజెప్పినశుభము। యెదురయ్యె నేమిసేయుదు॥ వ॥ అనిన లక్ష్మణుండిట్లనియె॥

లక్ష్మణు॥ సీసార్థము॥ మదిరాక్షిరోసేడు మనకేవి శకునముల్ పనవిహారముచేసివచ్చుటకును। శుభసూచకంబులు చూచుటకును పెండ్లివంధికిబో యెడినపుయమందు। కోతకోటరికంబు కొమ్మగొప్ప బలుగార్యములకు చూడగవలె తెలివిమీర। వికసితాంబుజ ముఖి వేమరునీవిట్లు। విలపింపనేల నమ్మా యేల చింత। కలిగియుండగనివిల్లు దలపోయనెతిగాదు। విలపింపనేలనమ్మా।

వ॥ అనియిట్లు లక్ష్మణుండు ధైర్యంబుజెప్పుచు పోవుచుండ నెడతెన రథచిలవీడిపడినంజూచి జానకియిట్లనియె॥

సీత-సీసార్థము॥ ధైర్యంబుగలదని ధైర్యంబు జెప్పెదవిదెచూడురథచీలవదలిబడియె। నిదియేమిమాయయో యెరుంగరాదయ్యె రిపుసమూహముచెలరేగిపురము। పైవచ్చునోరామభద్రునకేమైన నాపదగల్గునోయదియుగాక। శాంతిదాంతియుగల జగతిభూమీశున కెంతయాపదగలుగునో। లేకున్నరథచీలయింతలోవీడుటేలనో। వంతముతో బలవంతులుపట్టిదీసినంతలాగిన రానిదంతలో విడుటకేమి॥ యెంత॥

వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె॥

గీ॥ భరత శత్రుఘ్నులు మారుతి ప్రజలకేమి। యనఘగల్గునో గాక

నాకుడిభుజంబు । చెవరుచ న్నది నా స్త్రా ౘవిభునికడకు । బోవుటుచితమొ వనమునకు బోన మేలో॥

వ॥ అని చెప్పినవిని సీతకు లక్ష్మణుం డిట్లనియె॥

దరువు - శంకరాభరణరాగము - ఆదితాళము.

ప॥ బాలనామనవివినుమా-ఈరఘువీలపాలిటై విరిగెనమ్మా॥ అ॥ బా లా తేనమ్మా నే వేలవిధములను - లోలాక్షి నేడెల్పు మే లెరుగ వేమసేతు॥బా॥ చ॥ లలనగాభువిగ్రుంగిన-ఆకాశమలపై నిబడికూలిన - జలధి మేరదప్పిజగతి పై బడినను-కలికిరో శ్రీరామఘనులకేమీభయము॥బాలా॥ పశ్చిమశైలమువ భాస్కరుడు- ప్రబలియుద్భవించిన అచ్యుతభువిగలుగు అఖిలరాజులుగూడి విచ్ఛిన్నారికిపశమైయాంఅయోధ్య॥ హరిగజములరీతినిరిపులబట్టిబరిమార్చ భరితుడవిసురలుకిన్నరుల సుస్థిరముగనుతియింపతరుణిరో భయమేమియువ నాపం నమ్మ॥బా॥ చెలియయాధరసరయు - శ్రీనిగమాద్రిసనిలయుసత్కృప యుండగవ దునిట్టిపలుకులుబలుకటలలనభరతశత్రుఘ్ను కేమిభయమునమ్మ॥

వ॥ అనివచియించినసీతాదేవి మనంబునిల్పంజాలక వేదాద్రీశుండగు నృసింహస్వామినినిట్లనిసుతియించె॥ సీత-పంచచామరములు॥

శ్లో॥ మందరాచలోద్ధృతారవిందనేత్రశోభితా।కంసబృందనిందితా నకామకోటిసుందరా।నందనందనామకుందనారదాదివందితా। నందరూప వేదశైలనారసిమ్హ పాహిమాం॥ శ్లో॥ లోకసన్నుతాంఘ్రిపద్మభీకరోగ్రరా క్షసా।పకసద్మనారదేంద్రనిత్యసత్కృపాంబుధీ। నాకలోకవాసపోషణప్రవీణ శ్రీధరా।శ్రీకరాంగ వేదశైలశ్రీనృసిమ్హ పాహిమాం॥శ్లో॥ నిరజోత్పలా ప్తనే త్రనిర్మలస్వరూపశ్రీ।గారిరత్నకుండలాఢ్యతారహారచారుమం। జీవముఖ్య దిక్పతీనుతేమభోగితల్పక।శ్రీరమేశ వేదశైలనృసిమ్హ పాహిమాం॥ శ్లో॥ మూ నిప్రసూనబాణవేణుగానమోహితా।నూనకామయుక్తమానినీసుఖప్రద ప్రభో।గానలోలయోగిహృత్సలాంచనాంబరాన్వితా। శ్రీనివాసవేదశైలశ్రీ నృసిమ్హపాహిమాం॥శ్లో॥ శ్రీపదీశ్వరేంద్రముఖ్యదేవవంద్యనందనం। భావని యవాసుదేవపద్మనాభశ్రీహరీ।భూవరాప్రమేయకృష్ణదేవకీకుమారకా। శ్రీని వాసవేలశయిలశ్రీనృసింహపాహిమాం॥ వ॥ అనినుతియు దములు వే ల్పునతలాప్రదిశయనుండు నరంగనాయకు నిట్లనిస్తుతియించె॥

మార్గిక॥ శ్రీమదనవరతపనజభవమురనరముఖదితిసరిపునుతేనుటితమ శామకుట కటకికటసింజానపంహాత ఘంజరంజితతరుణతరణి నంకాశతితకిరణ రేఖావహాసిత నిశితజనమున న మహానహృ పన్నయాఖ్యయాతిఖగ ప్రభాభా

సమానా సమానవిలాసినీయుపశోభితకాద్వైయూపరచితమార్గసనాతనమార్క
డేయగంధసౌలభ్యాద్యనేక కల్యాణగుణగణావచ్ఛిన్న సమస్తయోగీంద్రవం
దితపదారవిందభక్తజనానంద ప్రావృట్పయోధ రాంచలాలోకనమానాథః
కృతకృతాంధ్రప్రతాప జ్వాలానలకీలావళిసంపుటాయమాన జాంబూనదాం
భోల్లసచ్ఛుభస్వవనయ జలధిరాట్కన్యకోపరచిత పుష్పసమాయిత సంధూత
ఘర్మాంబునవారితవ్యజనప్రత్యామ్నాయత్వరామణీయక కటిఘటితపీతాం
బరవినుతాఖిరకాంబరినైజయంతివనమాలికా కౌస్తుభగ్రైవేయహారకే
యూరవలయాంగుళీయక శ్రీవత్సవక్షస్థల శంఖచక్రగదాఖడ్గ శార్ఙ్గాద్యా
యుధోపేత నీలజీమూతతనుప్రభాండభరపణి ఫణాసమూహోపరిమిత యోగి
చాలికాభీష్ట ఫలప్రదాయమాన చేతనాచేతన విలక్షణాఖిలహేయప్రత్యా
నీకానసుందరాయమాన దివ్యమంగళవిగ్రహా సకలదాసజనానుగ్రహా శ్రీ
మత్కవేజరాకన్యాసమానపిలాకిని శయిపలిసితటనికటహాటకనవరత్న ఘటి
తగోపురమంటప ప్రాకారశోభితసౌధాంతరనివాసధనలోప శోభితదివ్యతను
స్నిగ్ధశేషపర్యంక తలయోగనిద్రాముద్రిత వ్యాగోచకమలచ్ఛద్రోపమావ
రంగదపాంగరేఖావిలాసిత భ్రూభంగయుతముఖ వికాసవిలసితశ్రీమత్తలా
చలనాథ మహాంగిరంతరంభజామి॥ వ॥ మఱియును॥

ద్వి॥ శ్రీరంగనాయక శ్రీపారిజాతి - కారుణ్యపాలనకరుణాలవాల-సా
మనోహరుడగునా ప్రాణవిభున - కేమియాపద జెందనేకరక్షించి- భరతశత్రు
ఘ్నులబరగలక్ష్మణుని-నరయంగమాకుశియాదిగాగలిగి - కరమొప్పుచున్న
ట్టి ఘనులనుబ్రోచి-విరివిగారక్షించు వేదాంతవేద్య- నరహరిరూపశ్రీనార
దవరద-పరమపూరుషతల్పపర్యంకవాస॥ -

వ॥ అని నుతియించుచు లక్ష్మణసహితయై సరయూనదీసమీపంబు
నకుజేరి మరదింజూచి యిట్లనియె॥

సీత-వ॥ ఓయిలక్ష్మణా మనము యీ నదిందాటవలయుగాన వేవేగ
నావవేయునట్లునావికుల కాజ్ఞాపింపుమయ్యా॥

లక్ష్మణ వ॥ చిత్తముభాగ్యమాలాగచేసెద తల్లీయనినావికులంజూ
చినిట్లనియె ఇప్పుడుమేమీనదిదాటి తేశ్చరవిచ్చేయువలయుగాన నావదెండి॥

నావికుల-వ॥ నల్లదప్పడిదా శెయ్యరమయ్యాయనివారుదెచ్చిననావ
యందులక్ష్మణుండుసీతయుగూర్చుండినంతినావికులు నావనడిపించిరెట్లనిన॥

ఓడపాట-మధ్యమావతిరాగము - అటతాళము.

జయజయరామాయే లేలో-జయమగుసీతకుయే లేలో-జలచరరూపా

యే లేలో - పాలనిధిబంధనయే లేలో - కూర్మశరీరయే లేలో - కువలయనేత్రయే లేలో - వరహావతారయే లేలో - వాసవసన్నుతయే లేలో - నరహరిరూపాయే లేలో - నారదవందితయే లేలో - వామనరూపాయే లేలో - వారిజనాభాయే లేలో - భార్గవరామాయే లేలో - పరమపావనయే లేలో - రామావతారయే లేలో - రావణసంహారయే లేలో - బౌద్ధావతారయే లేలో - పశుపతిమిత్రయే లేలో - కృష్ణావతారాయే లేలో - క్రూరవిచారాయే లేలో - కల్క్యవతారాయే లేలో - కమలలోచనాయే లేలో - నిగమాద్రివాసాయే లేలో - నీరదశ్యామాయే లేలో॥

వ॥ మఱియును॥

ఏ లేలో యే లేలో శ్రీరామా - యే లేలో యే లేలో - పాలితభక్తజనయే లేలో - పావనగోవిందయే లేలో - ఇందిరాహృల్లోలాయే లేలో - సుందరగిరిధరయే లేలో - సుందరశరీరాయే లేలో - సుస్థిరకరుణాజాలయే లేలో - తాటకసంహారయే లేలో - తాపత్రయహరయే లేలో - కోటిభానుతేజయే లేలో - కోదండధరరాజయే లేలో - ఫాలనేత్రవినుతయే లేలో - పండితజనలోలయే లేలో - నీలమేఘశ్యామయే లేలో - నిర్జితాఖిలకామయే లేలో - వేదశయిలవాసయే లేలో - ఆదిమధ్యాంతరహితయే లేలో - అమరగణవినుతయే లేలో॥

వ॥ ఇవ్విధంబునానదిందాటి యావలివొడ్డునవిద్దరు కృతస్నాతులై దుకూలాంబరంబులుగట్టుకొని కురులార్చుచు విశ్రమించియున్నయెడ చింతాక్రాంతమనస్కుడై యున్న లక్ష్మణునింజూచి సీతయిట్లనియె॥

క॥ ఏమయ్యా రామానుజ। ధీమంతుడవయ్యు నేడు దీనునికరణిన్।
నీమదిజింతిలగారణ। మేమో యెఱుగంగబల్కు మినకులతిలకా॥

క॥ అనిననుమిత్రకుమారుడనయముభూపుత్రివదనమరయుటయెటులం। చునుదీనిమాడ్కి యుండక। గనిజానికియిట్లనియెగడు శోకమునన్॥

చ॥ మనుజనకాజ్ఞచే విపినభూములకేగిననాడు రావణుండనుదనుజుండపహరించినమహాద్భుతశక్తియురంబు గ్రుచ్చినా। డనువుగనింద్రజిత్తుగలహంబొనరించిననాడు చింతనొందనిదృఢశాలినీవిపుడు దైన్యమునొందుట లేమి లక్ష్మణా॥

చ॥ పరువడిరామభూపకునిపాదసరోజమునాశ్రయించిను। స్థిరతనటించునాత్మజనసేవయొనర్తువనాథమాధవా। త్కరములబ్రోతువన్యవనితల్నిజతల్లులటంచు ...ట్టిసి। కరమురలేమిగనైనిపుడాదరమొప్పగదెల్పులక్ష్మణా॥

సీ॥ విపినభూమునవనమునకేగుచో బడరానిబాధలబడుచువిత్రి। కూటంబుచే ... నెల్లబరిమార్చిమునులకు సంతోషమును నొసర్చి। నాకు

రామునకు నెంతో కాంక్ష కందమూలంబున నొసగి విశంబమైన । సౌఖ్యస్వ లంబులసంచరించుచున్న సమయంబునను దండ్రిసమసినట్టి । వార్త భరతుని చేవినియుచట బొందలకన్నియును నీవు గర్మములాచరించి । గుండెలాయిగ జేసిన గుణవి నేమి । వ్యాకులంబొందితివి సుమిత్రాకుమారా॥ .

వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె॥ సీత-దరువు-బేగడరాగము-రూపకం.

ప॥ రామానుజ నిమ్మము-కేమందు నేనహా॥ రా॥ అ॥ ఏమయ్యా ముఖ మరయ-గోమలహీనము నేరయ॥ రా॥ నిర్మలగుణసంపన్నా మర్మంబేల వోయన్నా॥ రా॥ సరయూనదదాటి-వరికించితిని సూటి॥ రా॥ తలచంచినీ నేత్రములు-నలిలమునిండెద వేల॥ రా॥ భానుకులాంబుధిసోమా - నానేరముగనుగొనుచు॥ వేదశయిలహారియాన-మోదముతేదాయెను॥ రా॥ వ॥ మఱియును॥

సీత-ఉ॥ నీవదనారవిందముల నిర్మలభావము దోపదయ్యెరా । మాపతి నాథుడేమయిన నాజ్ఞను జేసెనొ లేక నీ పితృ । న్యాభ్రగునాజ్ఞ మీరి యిటు బొందితివో వ్యసనంబు నూత్నతం । జేవచియింపు నాయెడుటను దుఃఖమర్మములన్ని లక్ష్మణా॥ క॥ వనశ్రీరామాజ్ఞను గైకొనకిచటికి పిన్నదోడుకొని వచ్చితివో । వినుపింపుమయ్య నాతో । దనుగటము లెందుకిపుడు లక్ష్మణా నీకును॥

సీత సీ॥ వనవాసదుఃఖంబు లనుభవించెడికాలమునను మారీచుడు కనకచర్మ । మృగమట్లువచ్చి కృత్రిమమున రాముని వంచించి తరువాత నామహాత్మ్య । శరవేగమున వచ్చి తరిని తడాలక్ష్మణా యనికూయ నిన్నరుగనుంటి । నా మోసమెఱుగక రాక్షసేంద్రుడు పటించు పాపిని మాయన్న యటులనేల । బలుకవాడ సనిన్ను నేబరుష వాక్య । ములను దూషించు సప్పుడు గొందముల జెంద । వట్టినీకట్టి శోకంబునందు జేమి । కారణంబో సుమిత్రా కుమార చెపుము॥

గీ॥ అఖిలదుఃఖవిమోచనమైనగంగ । జేరియిట్టిల శోకంబు జెందదీని । బాసి
తాపసపనితలవయసు వడసి । మెలగవగ వత్తమయ్యా సుమిత్రపుత్ర॥

సీత-వ॥ అని సీతాదేవి లక్ష్మణునితో మఱియు నిట్లనియె॥

సంవాద-దరువు-ముఖారిరాగము-చాపుతాళము.

సీ॥ ఇంతమాయల బన్నిటిలనూ. నీవింతకపటియని యెరుగను॥ ల॥ మాయలబన్నగలేదమ్మా । నాయెడ నటుదోష లేదమ్మా॥ సీత॥ అయ్యయ్యో నీకేల దుఃఖమురా నిక్కునె దెల్పుము॥ లక్ష్మ॥ చెప్పనోరాదదె నాయమ్మా యెట్లు జెప్పుదు నీతోడ నోయమ్మా॥ సీత॥ అనుమానమేలనా ధీవరా । నీవనుమానింపకుము శుభాకర॥ లక్ష్మ॥ ఏమని దెల్పుద నింతిరో నీవామోమెట్లు జూతునో బాలరో॥ సీత॥ నిగమాద్రిశిలయుని సాక్షిగా నీవె నిజముగ దెల్పుము తేటగా॥

వ॥ అనిన లక్ష్మణుండిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని-ద్వి॥ వినవన్న రామా తల్లివృత్తాంతమెల్ల - మనమైన నీపూర్వకర్మంబదే మా-మనయూరిసాకలిమడియాలుతేనను - వనితనుగొట్టినావనితిదల్లికిని-చెప్పనదివచ్చియుచేరుచునిలిచి - ఘనుడగుశ్రీరామకాంత రావణుని-చెరలోనబడియున్నజెప్పకబోయి-పరమర్థిసీతను గైకొనగాన-మనమెంతదారమునుగువనునీవు - గనియేలుమనుచునుకలుషాత్మ బల్క-గావినికోపియై కఠినవాక్యముల-నీవిధంబునబల్క-నెలతరో వినుము-చెరగోరువడినట్టిసీతరాముండు-మరలగయికొన్నాడు మాన్యుడై యుండి-యట్టియపయశంబునవనీతలముల-గట్టిగానే జెందగాజాలననగ-విని భృత్యుడ్వాక్కును వేగంబువచ్చి- వనజాక్షిరో రాముపద్ద జెప్పగను-నువిదమహోగ్రుడయి వెస లేచితనను - మనమునరోషంబునప్పుడీగొనగ- శ్రీశేముఖ్యకాదంబశ్రీగంధలుంగ - శతపత్రికేతకీజంబుజంబీర-సంశతటవిదారతకొక్కులకరలి-కుటకకురంటక కుద్దాలక్రముక- మందారపున్నాగమరువకబిల్వ-కందరాళశిరీష ఖర్జూరపనస - నారికేళాశ్వత్థనాగతిమాల-పారిజాతకవటభల్లాతవకుళ - ఘనవృక్షతతి నొప్పుకాంతారములను సంచరించెడుజాతిలావుకంబములు-శారికశుకపికజలకుక్కుటములు-బారావతాదిసత్పక్షిగణములును-శార్దూలములు పెక్కు శరభసింహములు సూకరమార్జాల సురమృగగవయ కరిఖడ్గసైరిభగండకహారిణ కురుమృగవానరఘోటకసర్పములుగల వనభూములకుగొనిపోయి కలికిరోనినుడించి కదలిరమ్మనెను గావునరామాజ్ఞగైకొనియేను భావించినేవినయభక్తితో మ్రొక్కి వలదనిజెప్పినావచనంబునకును జలజలోచనుడతిశౌర్యుడై యుండ వనితతదాజ్ఞమువచ్చితిఁ టకుపదవన్న యుడవికి బంపెననిన్ను॥

వ॥ అనిన సీతాకాంత చింతాక్రాంతయై చెంతనున్న లక్ష్మణునకిట్లనియె॥

సీతదరువు కాంభోజిరాగము - జంపె తాళము.

సంతోషమాయెను జగదీశ్వరునియాజ్ఞచాలగా లక్ష్మణాలక్ష్మణా వింతగానీవార్తవినగలిగెనుగుణప్రశాంత శ్రీలక్ష్మణాలక్ష్మణా॥హరిహరాదులుమానులష్టదిక్పాలకులాకాశవాణినెరుగగను॥పరమర్థినేనొక్కకర్మంబు నెరుగనుగానినాభాగ్యమేమనను॥ సం॥ కరుణాద్రిపై కరుణనెలకొన్నహరికైన నెనరులేదయ్యాలక్ష్మణా పగగ్రాసెనోపాపిష్టియాబ్రహ్మపాలించడయ్యనోలక్ష్మణా॥ సం-వ॥ అనుచు తత్క్షణంబునం మూర్ఛిల్లినంగనిలక్ష్మణుండనుజ దుఃఖంబున సిడినుక్లేశించి యిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని-ద్వి॥ అయ్యయో దైవమా యని మానసముడిగి-ఆర్యేశ
సీతతో నేల జెప్పితిని - నే పాపకర్ముఁడ నే ఘనద్రోహి- నీ విషమూర్ఛ లైవిక నేను
నేతు-హా రంగనాయక హా రమానాథ-హా రామ మహాశౌరి హా దనుజారి- హా సు
ఘనమోదన హా పరమాత్మ-హా మాధవాచ్యుత హా దేవవినుత- యిటువంటి పాపుఁ
డనిక బ్రతుకేల - పటుతరంబుగ రాను బాణంబు బూని - కనువడిగళమున గది
యించి ప్రాణ-మెడబాపవలె గాన యీ భువిలోన - పగమీఱ బలుకుట తగిన
దినంబు-నిగమాద్రివాస యో సిరజనాథా॥

లక్ష్మణుని - దరువు - ఆనందభైరవి - ఆదితాళము.

పల్లవి॥ నేనెంతదోష మొడిగట్టితిని నిందెట్లోయి యుటకేలను బుట్టితి॥
అనుపల్లవి॥ ఓ మానినిహృదయనిదాన మెరుగలేనైతి॥ నేనెం॥ నాతల్లి నన్ను
గనులజూడవే నేఘాతకుడను మాటలాడవే॥ నేనెం॥ దాత వ్రాసిన వ్రాత
వీడ॥ నేనెంత॥ పాతకుడనై నిజము నీతో బల్కితి నేను మిన్నుపైబడిన రీతినుం
డెనా కన్నుల నిండ ధూళి నిండెనా నీ వన్నెమీఱిన జిహ్వ యుండెనా యో నన్ను
తాంగిరో యెంతసంతోషమరయుట య్యే॥ నే॥ పలుకకుండిన బాణమందున
నీ బ్రహ్మాస్త్రమును మృతి జెందెదను లోకములలోన నపకీర్తి నొందెద విలసిల్లు
శ్రీ వేదాద్రినిలయుని మహిమ మేమందు॥ నే॥

సంధి-వ॥ అని లక్ష్మణుండు విలపించుచున్నంత గొంతకాలంబునకు
మూర్ఛదేరి చూచి సీతామహాదేవి మఱిది తో నిట్లనియె॥

ద్విపద॥ భళిభళా యెంతె ప్రజ్ఞ పాడందు - గులపావనుండవు కోపం
బుపలన-ఇచ్చటని కేలనిట్టిశౌర్యంబు - అచ్చుడి మొగమున నంబుజాననుఁడు-
వ్రాసిన వ్రాత తప్పగ వశని లేదు-భాసుర తేజనీపరతంబు మాను- నీ వేమి జేతువు
నేడు రాముండు-భావంబులో వనపడతి ఏ రీతి - నలయించ వలెనని యనుకొని
యిట్లు-దెలిపిన నీ వేమిసేయుదువయ్య॥

వ॥ అని యిట్లు జనకజయాడిన మాటలు విని లక్ష్మణుండు యా వదిన
కిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని-క॥ భరతుండాదిగ నేను । న్వానివను జెప్పినమవినక వెలదరో నిన్నుం
బరువడిగొనన భూమిని । తరుణి విడిపింపుమనెను తథ్యము తల్లీ॥

సంధి-వ॥ అనిన జానకి యిట్లనియె॥

సీత క॥ కారణమెట్టిదులున్న దో కొనగ తేరు మహాత్ముడైన నా కూరి
మి ప్రాణనాయకుడు గోరి విధించిన తక్షణంబయి । భారశనిమంతెకుని బోధ
లజెంపగనీకని పూనే । మేరలో బాయగావలయు మేదినిపై పతిభ కిత్తో ॥

వ॥ ఇదియునుంగాక॥ క॥ పతియాజ్ఞ మీరివడచిన । పతికిటిగ్వైబుట్ట వనడి నాశ్యము వినమే । క్షితిలో ధర్మమె భార్యము । పతిమాటకువీరార రామపడతుల్బుజూడ॥ వ॥ అనుచు సీతాలక్ష్మణులు వలపోయుచుండొడగిరి॥

సంవాద-దరువు-కాంభోజిరాగము-ఆదితాళము.

లక్ష్మ॥ వదినరో యీదుర్వ్యసనమునవరుగ కేతల్లిపాలతిరో సిపూర్వ కృతపుణ్యమెట్లుందో॥సీత॥ పాలుపారగనే భువిబుట్టింది మొదలు । కలకాల ముకర్మానుభవఘటనామెనయ్య॥ లక్ష్మ॥ ఏమందునీమాయమేమెరుగ ను తల్లిరామరో నీపతిమాటకుమారాడరావమ్మ॥సీత॥ దూషిగానాపతికినాకురు ణమింతెనుచ్చి పోడి మినానోము ఫలపుణ్యమాయన్న॥ లక్ష్మ॥ ఇంతిరో సీపు ణ్యకథలరసినది లేదాకొ౦మ్మ పంతమునసిటుమిక్కిలిభ్రమయకుమమ్మ॥సీత॥ కటకటా నే జేయుపూర్వకర్మమేమందు కఠినచిత్తుడయ్యెనాకాంతుడిప్పుడు॥ లక్ష్మ॥ ఘనముగ శ్రీవేదాద్రీశునుగలజానపాల ననుమానముంచవలదునీను దినతివరో బాల॥కలికి॥ వ॥ మఱియు నిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని-ఉ॥ ఆపదవచ్చు వేళమదినవ్యల నూరకదూరకమ్మయో। పతివేడిమ్రొక్కిననుజేకురునంతియెకాకనిమన । స్తాపముబాయనింకమదిత ల్లడమంధకనమ్మనమ్ముసీ। పాపముమేమెరుంగమికబంకజలోచననీవిఘెట్టిపో॥

సీత-ద్విపద॥ వినుమయ్యలక్ష్మణవిన్నవించెదను।ఘనముగానే జేయు కర్మంబదేమొ । ఘనసనోవాక్కాయకర్మంబులందు । ననయంబునేనొక టయపచారమెరుగ। జనకేశుడీరేడుజగములెరుంగ । నసురాముసకునిచ్చెనయ ముమీరంగ।వసజా త్తవంశనేవచ్చినమొలు । కొనియుదివరకునుకోటరికం బు।ననువందజేయుచునత్తలకొలది । ఘనతగాంచితిగానికపటంబులెరుగ।ము నుకొనిపనిపాదములుబూజసేయు।చునుభక్తియుక్తనైనూత్నంబునెరిగిమర దులోమీకునుమర్యాదతోడ । కరుణకానడరచుగాలంబుగడని । మదమున విభునకుమచ్చటగాను।యెదురాడకనుమహాయిష్టభక్తిగను। నడచుచుంటిని భువినరులెల్లబొగడ।వడయకనాతల్లిదండ్రులుమీరె। విహరెరుగనితప్పుమేదిని లోనినిందయిప్పుడుగల్గెనిమ్మగానాదు। కర్మానుకూలమైగడిచెనీవకటనిర్మల గుణగణనిధిరామచంద్రుడు । డినవంశజుమునన్నునీక్షణంబునను। వనమునవిడు మన్నవంచనజూడ । వాసిగానొసటనువనరుహాసనుడు । వ్రాసినవ్రాతయో వసుధీశుడిటుల । వాచరించెనోకోధరాస్థలిమున్ను। నోచిననోముయీమానా మింకేమొ। తెలియదునాపాలిదేవుడెగలడు । పలుమాటలేలనుప్రవిమలశీ॥ వ॥ అనిశైర్యాంబవలంబించి ప్రయాణోన్ముఖయై సీతలక్ష్మణుత్తోనిట్లనియె॥

సీత-దరువు-ముఖారిరాగము-ఆదితాళము.

పల్లవి॥ రావయ్యసౌమిత్రి నన్నరణ్యభూములకనుప॥అనుపల్లవి॥ నిధిగడచుట కేమిదోచదిక। నేవలముగ నజుడీరీతి వ్రాసెనో॥రా॥ తొలినేనోచిననోము జూడగవలెనయ్యనిజము। అల్లగౌరీపతి యువనిలోనేవిధి। దల్లడించెవినుతప్పదెవ్వరికయిన॥ రా॥ అలచందమామయును పరచెలిగూడిరాకను। వెలదిరోహిణియు విశ్వమేరుంగక। దలపునబొక్కుచుదల్లడమందదు॥ రా॥ మదిలోనవగవవలదు। శతృఘ్నుమన్నించె వారెవ్వరు॥ రా॥ వినితెంబుగ శ్రీవేదాద్రీశుని పదయుగళంబిహ పరసౌఖ్యంబిక॥రావయ్య॥

సంధి-వ॥ అని మరియునిట్లనియె॥- సీత-క॥ వడినడిగరథమునడిచిన గడగానగనై తినింక గహనంబులో। గనుజింతనొందినాకీ। యడవులనుండంగ వ్రాసె నజ్జునుమహాత్మా॥ సంధి-వ॥ అనిన సీత యిట్లనియె॥

సీ-సీ॥ నాతండ్రిలక్ష్మణా నావిభుండగురామ చంద్రుడెంతటిసాహసమువహించె॥లక్ష్మ॥ జగదేకమాత సీజన్మాంతరంబున దగ జేయుకర్మంబు తిథ్యమయ్యె॥సీత॥ పుణ్యాత్మ నేను యీపుడమినిజనియించి యన్యాయము మొక్కటియాత్మ నెరుగ॥లక్ష్మ॥ మున్ను సూర్యాన్వయ ముఖ్యులౌ రాజన్యులిడుములబడ లేదె యడవులందు॥ సీత॥ నరయనావంటిదుష్కర్మయనిగలదె॥ లక్ష్మ॥ ముఖ్యముగ శాస్త్రిమార్గముల్ ముదితవినవె॥ సీత॥ ఆనతిమ్మాము నోప్పిందమగు తెరగున॥లక్ష్మ॥ వినుము జెప్పెదనొకకథ విన్నపముగ॥

సం-వ॥ అనిన లక్ష్మణుండు సీతామహాదేవి కొక్కపురాతనకథ జెప్పెనెట్లనిన॥

లక్ష్మణుని-ద్విపద॥ వినుమమ్మజానకీవీనులకింపు-దనియంగనలరాజు తద్విధి చేత-తనమిత్రులనుబాసి దనయులవిడిచి-ఘనసౌఖ్యసంపదాకాంక్షల రోసి-యునయంబునతికూడియడవుల కేగి-వనపక్షులకువలువలుగోలుపోయి-మనమునశోకాగ్నిమగ్నుడై కదలి-గొనకొనిపోవుచు ఘోరవనములను - దన సతినెడబాసిదాపోవుచుండ-వినువీథినంటుక వెలుగగ్నిలోన - గనలుచునుండెడికర్కోటకుండు-జనపాలకునిజూచికష్టంబుజేసి - మనజాలనికనన్నుమన్నింపుమన్న-గనుగొనియారాజుగరుణంబెలర- బెనునంటకడ కేగిప్రేమతోదీని దనరూపముమఱూనితల్లడింపుచును- జనిచనిఋతుపర్ణ జగదీశుగొల్చె-పనజాక్షీదమయంతివనములోపలను-తనవిభుగానక దైవమాయనుచు- ఘనశోకవహ్ని చేగహనమార్గమువ-నసువుగావెదుకుచు నంబుజాక్షి - వనమధ్యమునమహావివరులనుగాంచి-యనఘుగానికని యురయును బాహు-జననిప్రాపున

జేసి జలజాక్షి కొనరు - పనులను జేయుచు బహునాళ్ళపిదప-దనతల్లిదండ్రుల
దగ జేరి మరల-మను జేశు వెదక బ్రాహ్మణులనుబం- గనివారుబోవిడి గ్రక్కు-
న జెప్ప-వినిస్వయంవరమని వేగ సాటింప-ననయంబు ఋతుపర్ణుడాదిగా గల్గు-
జనపాలురెల్లను జనుదెంచిరిలను-వనజాక్షి యా రాజవరుల శోధింప - వనితల
బంధించిన విధేశుజూడ-గనితల్లిదండ్రుల కడకేగి మ్రొక్కి - వినయమని దండ్రికి
వృత్తాంతమెల్ల-దెల్లగా వివరింప దెలిసి భూవరుడు - దనయుల్లునింబిలిచి దగు వీర
ము స్వ-యున సొప్పగా రాజు న్యాయమున్నైనలుగ- వనజాక్షి పుత్రులవరుసగొంపోయి.
తన నాధునకునంత దండములు బెట్టి- వినయపూర్వకముగ వేడినపిదప- నన
యంబు భీమేశుడాదరింపకను-జనుపు చేబువ్వ రుజయ్యన గెల్చి- ననువొప్ప భూ
మికి నధిపతి యగుచు- బనుపడ రాజ్యంబు పాలింపుచుండె-వనితరో నీకిట్టివార్తల
లోన-వనిశంబు గల్గిన యాపదలెంతి - గనగ నీవిధి గనన యొద్దార-జనని నీవిపు
డేమి నల్పుచున్నపుడు-వినక నన్నీసున విపినంబుకనిపె॥

వ॥ అనిన విని సీత యిట్లనియె॥

సీత-క॥ పతియొల్లని సతికాయము । క్షితినుండగ దగదుగాన జెచ్చె
రినిచటగ । హానిమొనరించిశ్రీరఘు । పతిచేసిక్రీనెగడు బరమపవిత్రా॥

వ॥ అనినలక్ష్మణుండుభయాక్రాంత చిత్తుడై సీతాదేవితోనిట్లనియె॥

సంవాదపదువు-కాంభోజిరాగము-ఆదితాళము.

ల॥ జన! నిన్నుద్రుంచుమని సెలవివ్వ లేదమ్మ-రాముడు-సెలవివ్వ లేదమ్మ
సీత॥జనపతివిడువుమన్నప్పుడె సెల వేగదా సౌమిత్రి-అది సెల వేగదా సౌమిత్రి॥
ల॥ సెలవివ్వని కార్యము నే జేయజాలనమ్మ-తల్లి-నే జేయజాలనమ్మ॥
సీత॥సెల వ్రాతకు మిక్కిలి లేదు తథ్యమయ్య-సౌమిత్రి అది తథ్యమయ్య సౌమిత్రి॥
ల॥ నిష్ఠుర వాక్యములాడ నీరజాక్షి వలదమ్మ-యో నీరజాక్షి వలదమ్మ॥
సీత॥ సృష్టిలో నా యదృష్టమేమని జెప్పుదునయ్య సౌమిత్రి - యేమి జెప్పుదున॥
ల॥ వెనుకజింతసేయు టెల్ల వెఱ్ఱితనముగాదె-తల్లీ-వెఱ్ఱితనముగాదె (యన్న
సీత॥పనిబూని నా విభున కెంతపగ జేసితినో-సౌమిత్రి - నే బగ జేసితినో సౌమిత్రి॥
ల॥ నిగమ్మా ద్రీశ్వరుసుండగ నీకేమిభయమమ్మ తల్లి- నీకేమిభయమమ్మ॥
సీత॥ పగసాధించె దేవుడు నాపాలగలడె సౌమిత్రి-నాపాలగలడె సౌమిత్రి॥

ల-ఉ॥ చింతిలనేలబోవిడిచి జెచ్చెరవానికుశేంద్రునాశ్రమం । బింతిరొనీవు
జేరిబరికింపుచుబుణ్యకథాప్రసంగముల్ । నత్తనవొప్పవిచ్చు నుపశాంతము
తోడనుండుమమ్మ నీ । కాంతునిదివ్యపదకంజములన్ గొలువంగనాడెదన్॥

వందీ-॥ అనిన విని జానకి యిటనియె॥

సీత-ద్విపద॥ వినుమయ్య లక్ష్మణ విన్నవించెదను - యినకులాధీశ్వరు
నే ప్రొద్దుపదిని-దలచి ధ్యానింపుము దరలాక్షి కాక- వలయుచు మీకును తాప్యా
ష్టాంగము గను-మ్రొక్కుచున్నదియని ముదముతో తెల్పి-నిక్కంబు నా పతిని
మ్మది మఱవ-మఱి మనా పెదయత్తయగువ కౌసల్య- గరిమతో జెప్పిన ఘనబు
ద్ధులెల్ల-వినక నేనచ్చితి వేడుకలలర-నని జెప్పి మ్రొక్కితినని విన్నవింప - బరగ
కైక సుమిత్ర భరత శత్రుఘ్న- తరణితనూజ దిధార్మికోత్తముల-నిక్క భక్తి
చేనెన్ని తలచుటయు-చక్కగా దెల్పుము నదముల చరిత॥

వ॥ అని ఇట్లు జానకి యాడినమాటవిని రాముని తమ్ముడిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని - దరువు - కాపిరాగము - అటతాళము.

నిన్నువిడిచి యెటుల బోదును- పాపిష్టి బ్రహ్మ కన్నెరో నీకిటుల వ్రాసెను
పున్నమ చంద్రుడు లేకనున్న చుక్కల రీతిగాను - నన్నుతింపన యోధ్యయొప్పు
నురాముమనసాప్పెను॥ నిన్ను॥ శయ్యపై బవళించుదానవు యీనాడు కీరాళ్ల
నయ్యయ్యో యెటు బవ్వళింతువు- తొయ్యలి నీపతికి నేను నెయ్యవిధముల జెప్పి
నగాని-కయ్యమేను దినుంచి పంచెగా - పంతమే సాధించెగా॥నిన్ను॥ ముదితరో
నీస్మరణవిడువను విడచిపోదామంటే- బదములాడదేమి సేతును॥ మాయన్న
మాటకెదురు జెప్పుట పనికి రాదయ్యె-నుదతిరో నీపాదపద్మములు-ఏవేళ సేవిం
చుచుంటి-మది శాక్షితో బుణముదీరెగా శోకము మీరెనుగా॥ ని॥ ఇట్టిఘోర
ము చూడగల్గెను-వదినట్టనడుము బుట్టిమునిగిన చందమయ్యెను వృక్షము నెక్కి
చేపట్టు వదలిన రీతినొందెను। నట్టనట్టిగవర్రాద్రినిలయుడిటు దలచగాను। యె
ట్టిమహాత్ములైన దప్పింతురానిప గొప్పింతురా॥ని॥

సంధి-సీ॥ ఏమయ్య లక్ష్మణ యిక నేలదుఃఖంబు సాకేతపురి జేరుసరన
ముగను॥ ల॥ పంకజనేత్రి నాపదములాడవు గట్టనిను విడిచి యే నెట్లు బోదునమ్మ॥ సీ॥
నదముల చరిత వేసరకగ యనినేడు దెగటార్చదగునయ్యధీరవర్యల॥ ల॥ కటకటా
నీవిట్టి కష్టవాక్యములాడ పాడిగాదనమ్మ యో పద్మనయన॥ సీ॥ ఏమిసేయుదు మనింక
నే నెట్లు చనుదు॥ ల॥ భయము వలదమ్మ శౌరి నీపాలగలడు॥ సీ॥ పోయిరావయ్య
సాకేతపురమునకును॥ ల॥ సెలవుడయ సేయుమమ్మ యోజలజనయన॥

సంధి-వ॥ అనిలక్ష్మణుండచ్చటి వృక్ష పక్షి గణంబులనుద్దేశించి యిట్లనియె.

లక్ష్మణుని-ద్వి॥ శ్రీముఖ్యకాదంబ శ్రీగంధలుంగ - శతపత్ర పున్నాగ
జంబీర సరళ - తటకోవిదారక తక్కోలపనస - వటబింబ తింత్రిణీ సాల భల్లాత-
నారికేళాశ్వత్థ నాగ హింతాల - సాలాది నిఖిల వృక్షములార వినుడు-కనకాంగి
సీతనిక్కడనుంచి నేను-బనిమొనమాయన్న సమ్ముఖంబునకు-మీరెల్లగరుణచే

మేదినిస్తుకకు-ఖీరత జెప్పుడుదిగుల్లొందనీక - నాదరింపదగగునెక్కటికమున-
నామునుసవినిమీూసునయ మొప్పవినఁడు - ఫరసింహాభల్లూకఖడ్గశాదూ౯ల-
కుకుమృగసైరిభఘోటకచమర - శశభవరాహాదిసర్వమృగములును-వరలా
క్షిసరేకధర్మమాగ౯మున - దమతమగుహాలలోదాముండవలయు- రమ
ణియుండదతిభక్తిరంజిలునసుట - నతిదిసిందనులను యక్షకిన్నరుల-ముదితలు
సీతతోముచ్చటగాను-కలసిమెలగుచునుండగావలెమరియు-వలనొప్పవాల్మీకి
వనమునసుండు - వనకన్నియలతోడవైభవసౌఖ్య - మునసుండవలయును
మునమదీపింప॥

సంధి-వ॥ అనిచెప్పి మరియునిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని దరువు-పున్నాగరాగము-అటతాళము.

పంచవన్నెలచిలుకలార।పంకజాక్షీ నాదుకొనరె॥పం॥ బకములారపిక
ములారి।భామామణినాదుకొనరే॥పం॥ కారండపక్షులార । కమలముఖిని నా
దుకొనరే॥పంచ॥ రాజహంసలార మీరు రామునిసతినాదుకొనరే॥పంచ॥చక్ర
వాకఖగములారనన్నుతాంగి నాదుకొనరే॥ పంచ॥ వేదాద్రీశునికరుణలేక
వెలదినిటులడింపగవలసె॥పంచ॥

సంధి-క॥ అనుచునుమిత్రాపుత్రుడు।ఘనశోకముతోన యోధ్యకు గ్రక్కున
జేరఁ।జనుచుండెనచటజానకి।వనమునవిలపింపదొడగెవరదాయనుచున్॥

సీత దరువు-పున్నాగవరాళిరాగము-ఆదితాళము.

పల్లవి॥ నడువజాలనేమిసేయుదు । దైవమా దైవమా యోదైవమా
యో॥నడు॥అనుపల్లవి॥ నడువజాలనేమిసేతు। నడుగులిడతడబడవయ్యయో॥
చ॥ తరముగానిదాహమయ్యెగా । యీయడవిలోనడుచు నెండకుతాళజాల
గా।గరుకురాళ్లనుద్రొక్కనడువజురుకులయ్యెపాదద్వయము॥చ॥ బదరిగుండె
లదరసాగును । నామనసెంతో బెదరపెక్కుచింతలయ్యెను। ముదముదూలిన
చువగానొడ । లదరినొవ్వసాగెనయ్యయో॥చ॥ తెగువచేయతరముగాదుగా।
ఇయ్యెడవినాకువగచువారెవ్వరును లేరుగా। నిగమశైలవాసనాకు నెనర్రురాదు
మనసోర్వదు॥

సంధి-వ॥ అని మరియు నిట్లనియె॥

సీత-ద్విపద॥ పరమాత్మనేను యేపాపకర్మంబు - నరయంగబుద్ధిలో
నైనవినుమంత - తమగను నాతప్పు లేమియెంచితిరో - తరుణీనేజన్మంచిధరణి
లోనిట్టి-కర్మంబులాడికట్టి గానలనుండ - ధర్మాత్ములౌతలిదండ్రులువిన్న-
జలిమునక।శ్రీరాముఁధీరతదూరి - తఁపోసిపన్నిన్నితప్పులెన్నుచురో - పతినినె

సేయించెబడతిసీతనుచు-నతినింద మాటలనందుకోజనము- లదికాక జగదీశు డాస్మ లోనలిగి-మనవ లోనంతాపముగ్నుడవునే మొ- పుణ్యాత్ములయినట్టిబు ధవరుల్ గూడి- యన్యాయమీసీతనందురో లేక- స్థవనిబతివ్రతలా చెలులెల్ల దగగూడినన్నే మిననలవులాడుదురో - పరమపావనులయినభక్తాఘుమిల్లి- నిర తంబునన్నే మినింద సేయుదురో- యేమిసేయుదునింక నెటుదోచదయ్య-నమ్మి కనాయందు నరసిన లేదు-భావజజనకనీపాదంబులాన - నీవెరుంగనివా ర్తనిజ ముగానాదు- భావనుందుంచినభవమునబోదు - క్షితిమూగనయిపుట్టజెల్లు దుగాక-నేనయంగవినుభూమిదేవియుసాక్షి-వలనొప్పనాకాశవాణియుసాక్షి అష్టదిక్పతులార ఆదిత్యులార - యిష్టదైవములార యిలపుణ్యులార-మీరెల్ల రునుసాక్షిమిగులనేమెరుగ - మీరెనాకికదిక్కు మేదినిసరియు॥

సీత-దరువు-పున్నాగవరాళిరాగము-అటతాళము.

దైవరాయదైవరాయ। దైవమానేనేమిసేతు॥ దయి॥ చాలుగానీయా నుజన్మమేలబుట్టించితివయ్యయ్యో॥దయి॥పుణ్యుడైన శ్రీరాముల। కన్యాయ మేమిజేసితినోజనసీజనకులునాకోరకయి। మనమున నెంతశోకింతురో॥దయి॥ భూపతిశ్రీరాముడెంతో। తాపత్రియముజెందుచున్నాడో॥ దయి॥ పాపిష్టినే నీ భూమిలోబడతిగనుయేలబుట్టితిని॥ దయి॥ పుట్టితిభూమిలో నపుణ్యమేమినోచ నయితి॥దయి॥పుడమి వేదశైలవాన।పురుషోత్తమునీ వేసాక్షి॥దయి॥

సంధి-వ॥ మఱియును యిట్లని విలపింపందొడంగె నదెట్లనిన॥

సీత-ద్విపద॥ శ్రీకరరఘురామ శ్రితజన ప్రేమ పాకశాసనసత ప్రవి మలఖ్యాత కావవేయిపుడుకా కరుణాలవాల యీవనభూముల నేపట్టుమి మ్మ నెడబాసితాళుదు నెవ్వరుదిక్కు బుడమిలోబలిబాసి పోయినపుగువ బ్రతుకెమిబ్రతుకు నాప్రాణంబుయొడల సతముగానిల్పుట సాధ్యంబుగాను క్షితిలోననేద్రోహాచిత్తముగాను నతిబలశాలియాయాలక్ష్మణుండు నన్ను నీయడవులనల్లాపమనును పన్నుగామీనమీపంబువకదిగా వచ్చిచేరునుకా నవధియింపడయ్యె నచ్చగానేజేయున్యాయమేమొ జలజాక్షవనదిలో జని యించుమీన ములబట్టి బలవంతమున మిట్టనేయ నదియెట్లుజీవించునయ్య ప్రాణేశా కువలయనాథయీకుంభినిలోన నల్లబెట్టినతీగెలల్లాడుమాడ్కి న ల్లాడుచుండ నాయాపదగాంచి తప్పులుమన్నించి దయనేలకున్న యిప్పుడె క్కడబోదు యినకులాధీశా సరసిజదళముననజలమున్నరీతి దరిలేకనామది దద్దయుదుఃఖమున నేచు మొనలిడినముచ్చటోమీకు నను మీరరప్పించినయ ట్లొప్పుగాను తప్పొప్పులందగదలచి పాలింప నప్పుడేదెలియునాయుంటెరంగం

-ఋవివరించిచూడకివిధమునదమరు భవహరకృపమానభాగ్యంబుగాదుమ్రొక్కి
నయునరక్షింపు. మెలమతోనన్ను సకలలోకేశ్వర జలధిగంభీర॥

సంధి-వ॥ అనుచు నచట గ్రుమ్మరుమృగంబులంజూచి యిట్లనియె॥

సీత దరువు-శోకవరాళిరాగము-ఆదితాళము.

పల్లవి॥ క్రింగరే మోమృగములార॥క్రిం॥అనుపల్లవి॥ రంగుచెలగ మృగరోజసమూహము । లంగలార్పగానానందముగను॥ క్రిం॥ అనయము బతినను భవములేకను । వనమునదిరిగెడి ఘనపాపినినన్ను॥ క్రిం॥ ముదము తోడనామోహనాంగుని । పదసేవయులేనిపాతకురాలిని॥ క్రిం॥ అతులితుడ గునాపతిమొల్లకనీ। క్షితిలోనుగజాతిజెందెమకన్నె॥క్రింగ॥వాసిగవేదాద్రీ శునిమదిలో । లేశమునన్నని దోసకారిననుక్రింగరే॥

సంధి-వ॥ అనియిట్లు ప్రార్థించినమృగంబులు సీతకుమ్రొక్కుచు నూరకయుండె నంత నమ్మానవపతియు నిట్లని వివరించె॥

సీత-ద్విపద॥ వైకుంఠవాసయీవనమధ్యముననునేకాలమెరుగనేనిం తదుఃఖంబు। బతివిడనాడినప్రజకు కేలసంచు । హితవుగానింపుండుమురునంద బట్టి। యట్టిట్టులాగిన నరిజంపవెరచె। గట్టిపాషాణములకరమునబూని । యే ధువందులమీది కేగిరువ్విసను । నాబాపునకుజేరెననుజూడవాడగె । భీరం టుతోడసద్భీకరగండ । భేరండములచెవుల్బ్రిగువుగాబట్టి। ధారుణిపై ద్రోయ తల్లడిల్లుచును। బారెనద్దెసలకుబల్మొన్నములను । శరభశార్దూలాదిసర్పమృగ ములనుతరిమిబాదించినదడబడినిలచె।బరగపుట్టలలోన। పాములదీసికరముల బెనిచినకరువకనుండె। మఱియునగాథమోమడువులలోన। సరగునదుమికిన జలముమోకాళ్లు । తడియకవిట్టిమ్యెధన్యంబుగాను । బుడమలోనెలయు నత్పురుషులుస్త్రీలు । విలసిల్లుకానలవిమనుయినపత్ర । ములుగలవనిజెప్ప ముదమొప్పనేను । వినియుండియిప్పుడావిమపత్రములును । అనువుగాభక్షిం పనాకలిజెరచె । నేనెంతపాపినోయెరుగంగరాదు। మానవరకమునమగువనై జననమాటలెల్లనువృథామదినేన్నిచూడ। హాటకగర్భుండుయవనిలోపలను। వన్నెలబుట్టించెనాకుదిక్కెవరు । పన్నగశయనమోభావజజనక॥

సంధి-వ॥ అని మఱియు నిట్లని విలపించె॥

సీత దరువు-శోకవరాళిరాగము-చాపుతాళము.

అయ్యయ్యో నానోము అన్యాయముఫలమేమో॥ రామ॥ చెయ్యనసా థింపజాలకవిడిచితివో॥ రామ॥ యెక్కడికేగుదు నికనుదిక్కెవ్వరు రామ రామా నిక్కముగానిన్నే నెరనమ్మియున్నాను॥ రా॥ తప్పేమిజేసితిమిన్న

విడువనేల శ్రీ॥ రా॥ యుష్మదస్మద్విభేదనాపాలిదైవమా॥ రా॥ సింహాశర
భంబులు భేదింపవలయునా శ్రీ॥ రా॥ బ్రహ్మరాక్షసుల పగుగుబారసాగ॥ రా॥ భూ
తచేతాళములు భుజియింప వెరచెదు॥ రా॥ యాతీరువిడనాడదయేమియన్యాయ
మో॥ రా॥ పాపపుణ్యంబుల బాలించిన కన్నులు॥ రా॥ మీపాదములసాక్షి మిగు
ల నేమెరుగను॥ రా॥ నిగమాద్రివాస యోగీంద్రజలదళ నేత్ర॥ రా॥ ఖగరాజవాహన
కౌసల్యవరపుత్ర॥ రా॥ అయ్యయ్యో నానోము॥

క॥ అనిజనకజ వాక్కులని। వనమధ్యమునందు నుండెవనరుచునిటులన్।
జనపతియగు రాముడయో। ధ్యనుజుండగు భరతు జూచియపుడిట్లనియెన్॥

రా-సీ॥ అనుజుండు రాకపోయె నప్పుడు నడవిలో నెటులున్నవాడొకో
యెరుగరాదు। కమలాక్షి జానకి కారణంబున ముప్పిరిగొన్న దేమయ్యెనో
తద్వనమున। మార్గంబు తెలియక మూర్ఛపడి చాల శ్రమజెందుచున్నాడో
శాంతుడగుచు। వచ్చుచున్నాడో వనములో విహరించుచున్నాడో తెలియ
లేమయ్యె తనయ। పరమపావనంబు లాడంగ పరుషమున। నేమిదోసక
ప్రాణంబు విడిచెనేమొ। ఏమిసేయుదు నికమనాకేమిగతి। ఇంక
శోకమూటి వహియింపు మిద్ధచరిత॥

సంధి-వ॥ అనిన గొంతెదవప్పు యోచించి భరతుండిట్లనియె॥

భ-ఉ॥ మేరుసమానధీర వినుమీకిపుడెందుకు శోకమందగా
గూరిమి భక్తులొ కోటిసమూహములోన నెన్నగా
ధీరత వాయుపుత్రునకు నేవరమొసంగి లక్ష్మణున్
చేరగ బిల్వబంపుమిటు శ్రీరఘువంశసుధాబ్ధిచంద్రమా॥

సం-వ॥ అనిన విని శ్రీరాము డాంజనేయుం గనుంగొని యిట్లనియె॥

సీతను అడవియందు నుంచి రాబోయిన లక్ష్మణుని దోడ్కొని రమ్మని
ఆంజనేయునికి శ్రీరాముడాజ్ఞసేయుట.

రా-ఉ॥ నాముద్దుతమ్ముడతని। ఏమార్గమునున్నవాడొ యెరుగము నీవా
సీమంతునిటకు దెచ్చియు। నాముందటనిలుపు వాయునందన వేగన్॥

సంధి-వ॥ ఇట్లు హనుమంతుండు రామాజ్ఞగైకొని తనరభసమొంత
దూరంబేగ లక్ష్మణుం డెదురుగా వచ్చుచున్నంగని నిజభుజంపాలపై నెక్కించు
కొనిసాకేతపురంబు జేరి శ్రీరామచంద్రుసన్నిధి జేర్చి నిలిచి యనంతరంబు
సౌమిత్రి తనకట ఘటితాంజలిపుటుండై యన్నతో నిట్లని విన్నవించె॥

లక్ష్మణుని దరువు-యదుకులకాంభోజి-అటతాళము.

శరణు శ్రీకౌసల్యనందన - వారిధిబంధనా॥ శర॥ తగునిపు డీగాకగుణ

లేకదలచి నీయుమని రీతి - త్వరితముగనువనముజొచ్చితీ- విడిచివచ్చితి॥శర॥ అడవిజూచి దిగులుకొందెగా-ప్రాణనాథునివిడిచితినని వెతలజెందెగా-పుడమిలో నావంటిదోసపాలతి లేదటనుచు నెవరు- పడ్తియూ దలనుబొందెగా భావమునగుందెగ॥శర॥ పతులెల్లమేతమానెగా ఘనమృగములు - తక్షణమున బెరగుమానెగా- యక్షకిన్నరసతులుగూడి యువనిసుతనుచూచివారి- యక్షుల నశ్రుకణములూరిరిగా వేడుకమానిరిగ॥శర॥ తప్పులేమెరుంగననెనుగా-నిగమా ద్రీశ్వరునకొక్కరునకు దెలియునననెనుగా-నిక్కమునాపతి నిదక్క- నొక్కకన్నమెరుగననుచు - మక్కువమిమ్మెనుతించగా మనసున నుంచెగా॥శర॥

సంధి-వ॥ అనినవిని రామచంద్రుండు మఱియు నేమిజెప్పెం జెప్పుమన ముకుళితవదనారవిందుండై లక్ష్మణుం డిట్లనియె॥

లక్ష్మ-ద్వి॥ వినవయ్య రఘురామ విన్నవించెదను-జనకజకును దమయాజ్ఞనునేను-వినిపించగావిని వేగమే లేచి-తనయత్తగారిచే దగసెలవొంది-ఘనముగరథమున కాంతగూర్చుండి-జనుచుండనపుడు మశ్శకునముల య్యె-పిదపరఘాంగము పృథివిని గ్రుంగ-సుదతియిదేమని శోకంబొందెను - నాపద మొదలుగానావారికేమి - యాపదకలుగునోయనుచింతనొంది-రంగనాథుని వేడి రక్షింపుమనుచు-రంగుగసరయువు రయమునదాటి- సరసిజనేత్రికిసకల కార్యములు-బరువడివినుతింప బడతియూర్చిల్లె-మరియుమూర్ఛను దేరి మనమునజొక్కి-విరివిగామీకును వేఁటున త్తలకు- స్థిరభక్తిచేసమస్కృతి జేసితనుచు-కరుణతో దెల్పులక్ష్మణనివటన్న-వేగవచ్చితిసీత విపినమార్గమున-నేగతినున్నదో యెరుగంగరాదు- సాకేతపురవాససరసపలాన - కాకుత్థ్సకులసోమ కల్యాణనామ॥

సంధి-వ॥ అనినివిని రాముండిట్లని విలపింపదొడంగె నెట్లనిన॥

రామునిదరువు-శోకవరాళిరాగము-అటతాళము.

ఎంతమోసమయ్యె లక్ష్మణా- యింతి నెడబాసినేనోర్వగలనా॥ఎంత॥ యెంతదోషమొడిగట్టితి దంతిగమనపై దయవిడచితి॥ఎం॥ భాయకటులవిధి వ్రాసెను-నాభూమిసనపకీర్తిబొందితినహాహా॥ఎం॥ మీరుజెప్పినమాటవినక నారీమణి నెంతో దూరితినకట॥ ఎం॥ ధరవెలయుశ్రీ వేదశైలహరిని మదిమరువకను దినముచాల॥ఎం॥

సంధి-వ॥ అనిమఱియు నిట్లనియె॥

రా-ద్వి॥ కటకటా నే నెంతకఠినచిత్తుడను-వటబిల్వతంత్రిణీసాలతకొక్క

అ-వనరసాలాదిపాదపసస్యాశి-ఘనకాననంబునకొంతనువిడచి- రమ్యంబు నుచుబిర్రానబంపించి-నిన్నుహిం-పలతనేనెటులోర్తు - హాసఖిహాచెలిహాకుసి దరదన-హాసరసిజనేత్రిహాకీరవాణి-హామదగజయానహాముద్దుగున్మ-హామం జుభాషిణిహాపువ్వుబోణి- నేనేమిసేయుదు-నెలతరో నేడు- ఘూనినిసెయట్టిమగు వయిూభువిని-వెదకినదొరకదు వయం పూని- సుదతినీవెంట్రుకల్ సొబగు నీలములు-నుగువనీనఖములు మంచిముత్యములు- వగగుల్కమిాగాళ్లువరలు దాబేళ్లు-కరిసదృశంబునీమనవైఖరియు-హరిమధ్యసమమునీయనదు లేగొను మెరుగుటద్దంబునమించుచెక్కిళ్లు - మెరుగుతీగెలబోలిమెరయుబాహువులు- కొమ్మరోనీయట్టికోమలిగలదె-నిన్నుపండ్లనుబోలునీనుపాలిండ్లు - పొలతుకనీ నాభిప్రొన్నపువ్వంబు- పలుకులుచిలుకలపలుకులమిూరు - బున్నమచంద్రుసలు బోలునెమ్మోము-నెవ్వడుజూతునోయిందీవరాక్షి మనుకులుచెప్పినయానీతు లెల్ల-నినకనెబంపితివిపినభూములకు-నెంతపాపాత్ముడ నేమిసేయుదును-యిం తినినెడబాసి యికతాళగలనె॥ వ॥ అనిదుఃఖించునెడ లక్ష్మణుండిట్లనియె॥

గీ॥ వినుము నేనెన్ని జెప్పినవినకమిూరు । పువ్వుబోణిని కాననభూమిలోన।
విడిచిరన్నని సెలవిప్పగడిచినేను । దరలివచ్చితినాయందుతప్పులేదు॥

సంధి-వ॥ విని రాముండు లక్ష్మణునకిట్లనియె॥

రా-సీ॥ భువిలోసనపకీర్తిబొందజాలక నేనుగటినోగ్రముగజెప్పగాన నీవు।కనులదళాక్షిని కాననభూములనుంచివచ్చితివిజీవించుటెట్లొ; నేనుగ్రుడన టంచుమానవులందురునాకన్నగోపివిసయగుణాఢ్య । కటకటాపనమునఘన మృగంబులచేతనేకీడుజెందెనోయిందువదన। స్వాంతమునసేమియునునొక్క సతికినాకు । ఋణముకీరెను గాబోలుస్మృతివిహార । జానకినియెట్లు మనసా ప్పగానివిడువ । సఖియనెడబాసి తాళంగజాలననుబ॥

సంధి-వ॥ అనిన రామానుజుం డిట్లనియె॥

గీ॥ వినుడిమిూయాజ్ఞదప్పింపతేల్పుపెద్ద।కైనవశమానెభవదాజ్ఞకారణమున।
విపినభూములసీతను విడిచిమిమ్ము । జేరవచ్చితి నేనేమిసేయువాడ॥

సంధి-వ॥ అనినవిని రామచంద్రుం డిట్లనియె॥

రా-క॥ జనులాడు మాటలోర్వక । వనభూములసతినివిడువ వలసెనునేడే।
వనరుహనేత్రికినాకును । జనెబోఋణశేషమరయ సౌమిత్రిదగ॥

సం-వ॥ అనిదుఃఖించివంజూచి సుమిత్రానందనుం డిట్లనియె॥

ఉ॥ కాననభూమిలోపలను కామినియున్నదొలేదొవేగమే। మానుగ భూసురోత్తముల మన్ననతో బిలిపించిజ్యోతిష । జ్ఞానమునల్లగాంచనగు

కలిగెని పదిదలచితలచి కడుదుఃఖమునన్ । విలపింప నేమికార్యము । వలదిక శైర్యమును-జెందవలె శ్రీరామా॥ వ॥ అనిన రాముండిట్లనియె॥

రాముని-ద్వి॥ వినుమతమ్మ నాగ్రజ. వెలదినిబాసి । ఘనరాజ్యమెల్లనా కాంతతోనేల-నొప్పుచునామదినుర్వితోజనము-నిప్పుడేమనివిబుద్ధినెంతురో గాన-నిటువంటియపయశంబేనోపజాల- దిటవుతోడనయోధ్యధీపుడవగుచు పాలనసేయుచుబ్రవిమలమతిని-మేలుగానుందును మెలకువతోడ॥

వ॥ అనిన భరతుండిట్లనియె॥

ఉ॥ భానుకులాబ్ధి చంద్ర వినుబాలునిరాజ్యమునేలుచున్ననీ । పూని కసేయనోపుదువె భూమిని నేలెడు మార్గమెట్టిదో । మానవనాథ నేనెరుగ మార్గమెరింగినవారుమీరలీదీనతమాట లేలనికధీరతరాజ్యమునేలగాదగున్

రాముని-వ॥ అనినవిని రాముం డిట్లనియె॥

కం॥ వినుమనుజనాదుపాదుక । లనుపీఠమునందునునిచిలాఘనమొప్పన్ ఘనముగరాజ్యంబేలుము।మనసికనోర్వదిటునిల్వమహితస్ఫూర్తిన్॥

సం-వ॥ ఇట్లుజెప్పి భరతునకు పాదుకలొసంగి చింతాక్రాంతస్వాంతుండై యంతఃపురంబునకుజని వవళించియుండె నచ్చటవనంబున వాల్మీకి మౌని శిష్యులు పుష్పేంధన దర్భలకొఱకు కరణ్యంబున గ్రుమ్మరెడ నొకానొకచోట రంజిలుమంజులనికుంజాతంబున రామారామా యనుచుతదేక నిష్టాగరిష్టయైయున్న నొకదివ్యసుందరిం గాంచివిభ్రమవిస్మయంబులుమనం బెనంబునంగొన వతిశీఘ్రగమనంబున దమగురువర్యుం జేరి పాదియిట్లని విన్నవించిరి॥

వ॥ వాల్మీకులశిష్యులు యరణ్యంబునకేగి యందుసీతాదేవింగాంచి సీతాదేవియని యెరుగక తమగురునియొద్దకువచ్చి యెవ్వరోయొకసుందరి మనవనంబునకేతెంచి యున్నదని విన్నవించుట॥

సీ॥ మునిశేఖరానేడు ముదితయెవ్వతోమన వనములోనికి జేరవచ్చి తనదు చెక్కటచేయిజేర్చి శ్రీరామయనుచును ధ్యానింపుచున్నది తరళనయన యామానవతిని మేఘరసిమీతో జెప్ప వచ్చితిమయ్యయావనితయెవరో మీరేగుదెంచి యామీనాక్షినడిగిన దెలియునుకార్యంబు తేటగాను॥

గీ॥ ఏమివచియింతుమయ్య యామింతిపోరు । ముఖ్యుడై నట్టి దశరథనృపు-ఘునికైన । వసుధలోపలవర్ణింపవశముకాదు । లేచిరావయ్య గురుదర్శి లేమకడకు॥

సం-వ॥ అనిన మునివరుం డేతెంచె నెట్లనిన॥

వాల్మీకుల దరువు-మంగళ కౌశిక రాగము-ఆదితాళము.

పల్లవి॥ వెడలివచ్చెను వాల్మీకమౌని॥ వె॥ అనుపల్లవి॥ వెడలివచ్చెను వేడుకలలరగ। గడువడిజాపకికష్టముతీర్ప॥వె॥ జపమాలికహస్తమునను మెరయగనపరిమితతోశిష్యసమూహంబునజేర ॥ హరిణచర్మమును నరయత్రిదండమును పరగధరించుక పతివ్రతకఘకు॥ వె॥ అనయముదనశిష్యాగ్రణులిరుగడలను వేదంబులుఘనముగజదువగ॥వె॥ వాసిగవేదాద్రీశులమదిలో।లేశముమరువక దోషరహితుడై ॥ వ॥ ఇట్లువచ్చి భూపుత్రింజూచి తనశిష్యులతో నిట్లనియె॥

వా-ద్వి॥ వినరోరి ప్రియశిష్యవెలదియీరీతి- మనయాశ్రమంబున మదిజింతనొందితి-కన్నీరుమున్నీరుగానేడ్చునేమొ- యెన్నగానీచెలియెవరనవచ్చు- పరమేష్టిరాణియో భావజుసతియో- హరిప్రియసతియో గిరిజయుంబయో లేక-క్రతుభుగీశ్వరునతోకమలదళాక్షి-యతులితధనదునియతివయో లేక - ఎరుగుటకలవియా యీయలివేణి-వరుణకళత్రము వర్ణింపరాదు-తపమునలుజేయుదనపతిజూచి యొప్పకసేవని నుండెనో లేక - సొమ్ములకాసించిచోరులేమైనగొంపోవుగదియగా గుణవతిబెదరి-తిపబపయి వినిదాగెనో లేక-కడునడితనుతల్లిగారియూరికిని-బైనమైవచ్చుచు బాటనుదప్పి-దీనతనిటకునెతెంచిఘోరాట-వీవసుధను బలవించుచుదనరు-భావంబులోజింకబడిసదో లేక-నీరదకృషునవేణియీమంజువాణి- ఈరామయీలేమ ఈగుణధామ- యెవ్వరో తెలియలేదీవుజేరజని-యవ్విధమంతయు నడుగరాశిష్య॥ వ॥ అనిన శిష్యుండిట్లనియె॥

చ॥ మునివర మీకుశిష్యులము మున్దరనుండియు మేమయుక్తిగా। వనరుహనేత్రితోపలుకవాసియుగాదిది శాస్త్రపద్ధతు। గనుకనుమీరయాతరుణి గన్గొనిపల్కుటసేతిపూర్ణపూ। ననువున మేముజెప్పితి మటంచును నలుగకమీ బుషీశ్వరా॥

సం-వ॥ అనినమునిశేఖరుడుసీతాదేవినిజేరంజనివిని యొక్కటలిట్లనియె॥

వాల్మీకిదరువు-శంకరాభరణరాగము-అటతాళము.

కువలయదళనేత్రినీకుల మేదిస్థలమేది। వివరముగనుదెల్పువినగోరిఅడిగెద॥పతియెవరెబాలా-వాడినకొమ్మగతినుండనేల అతులితముగను నీపతినివిడచియిట్లు-మితిలేనిశోకాబ్ధిమునుగపనియేమి॥ ఎ॥ తలిదండ్రులేరాకారణమేమిద యాచెదేలా- నెలదినివిటునకుఖ జలదినేదుచునురిస్మరణ సేయుచున్న॥ ఎ॥ నిగమాద్రీశునపేది తలదెగదిస్మ కలదు-మగువనీఘనమ్మగముల నడమను-వగపకబని యేమానసుపడదయ్యన॥ఎ॥

సం-వ॥ అనవవినిసీత దేవి వాల్మీకిమునీంద్రున కిట్లనియె॥

సీత—వ॥ వినుమయ్య మునివర్య వివరంబుగాను ననుమీరలడిగిన నా కథ లెల్ల వినవలె భవ్యులమై యెలమినుండుదుము జనకుండు మా తండ్రి జనని భూదేవి మామామ దశరథమానవేశ్వరుడు రామచంద్రుండు నా రాముడై యుప్పుడు మాయత్త కౌసల్య మంజులగాత్రి ఆయనికరుణ చేబరగు మరదులును కర మొప్పుచున్నట్టి ఘనకోసలాఖ్యపురి కాపురము మాకు బూజనస్తుత్యనే పావకస్మి సేకుంద్రోహి నా పేరు సీత నినరులు సంచితురు. రరసిచూడంగ నేన న్యాయ రాల మత్త్రియు నా విభునకు మర్యాదతోడ సేవ జేయుచునుంటి సిద్ధంబుగాను నా విధి వ్రాత యోనా నేరమేమొ నా పూర్వకర్మమో నా నోముఫలమొ భూపతి రాము సుభువి యెల్ల బెరర కోపించి లక్ష్మణు గొబ్బున పిలిచి యా పాపకర్ముని సీతక్షణంబె యడవికి గొంపోను అనుమానముడిగి కసువ కిచి లేయుక దలిర మ్మనగ నా యాజ్ఞ మీరగ నా లక్ష్మణుండు నా యెదుట నునిచ్చి నన్ను మన్నించి చెప్పజాలక మహాచింతను జెంది జెప్పిన వినియే హా శ్రీహరి యంచు ముచ్చట నాజ్ఞకు ముందుగాగ దలి వచ్చితిన య్యా యావైభవంబెరుగ ననువనభూముల నతము గావిడిచి జనియెను సౌమిత్రి విరగన యోక్య కయ్య యోమి రైనన క్కటికమున వియ్యో తనాచింత లెడ శాపి బ్రోవు దయనద్బాంధవులని యెంతు మిమ్మ నె పాపకర్మని నెవ్వో మకారి పతిభక్తి లేనట్టి పాపాత్మురాల క్షితిలోన నుంటట శ్రీకరమగు నె నా మునవిని నను దయజూచి భూమిలో సత్కీర్తి బొందుమునివర్యా॥ సం-వ॥ అనిన మునివరు డిట్లనియె॥

వాల్మీకుల దరువు యదుకులకాంభోజి-ఆదితాళము.

పల్లవి॥ ఓకలికినీ సత్యమెళ్ళ వొప్పు గామా కెల్ల దెలిసె॥ఓ॥అను॥ సాకేత రాముని కరుణ సఖియనీకై లేదయ్యో॥ తలిరుబోణి ఏమియాధరమై జననము త్తిరిపొగాని కలకాలంబు ధరకష్టమె యనుభవమయ్యో॥ తప్పుపనులు జేసి యప్పుడె దెగటార్ప వ యయునన్యాయంబు సేయ నగునా॥ దయమాలి మాదనుజవై దినిమ్మ విడనాడితే భయమేమున్నమే మెల్ల హరిభక్తులమై యుండగాను॥ నిగమాద్రివాసుని కరుణ నీకై గలిగేదినంబుగనుక మగుపరోయీ వనంబులోన దిగులుమానియుండుమమ్మ॥ సం-వ॥ మఱియును.

క॥ మగువా నీగర్భంబున। జగదీశుని గెల్వగలిగిన సాహసపుత్రుల్। దగనుద్భవింతురిప్పుడు। పగవువిడిచి యుండుమమ్మ వారిజనేత్రీ॥

వా-వ॥ అని శిష్యులంజూచి యిట్లనియె.

ఉ. సుందరి గర్భమందు ఘనశూరులు గల్గెదు కాలమయ్యెనా
నందనముతో మీరు మనమధ్యవనంబున మానికి నల్లర

తొందర మీరగా బిలిచి తోయజనేత్రికి వేయిభంగులన్
ముందటనుంచి భక్తియుతమార్గములం బొసంగుబంపుమా॥

గీ॥ మఱియువినరోరి ప్రియశిష్యులుగువచ్చుట్టు। చాలుగట్టించవలెగాన వాటమైన। శాఖలను దెచ్చి ఘనపర్ణశాఖలరీతి। వేగగట్టింపుమిద్యాశీఘ్రముగను। సం-వ॥ అనినవిని శిష్యులువనకన్యలం బిలువరాగ తెలిసినసమయంబున విమానారూఢులై విహాయసంబున సంచరించుచున్న దేవాంగన లిట్లనిరి॥

వనకన్యలదరువు-కాంభోజిరాగము-ఆదితాళము

వచ్చిరివనకన్యలందరు-జానకిసేవకు॥ వ॥ వచ్చిరిదనుతిమయుచ్చుం శ్రీహరినెచ్చుగదలచుచు నిశ్చలభక్తి॥ వ॥ వనజముఖగుణమదబాంధవుః। శైవ్యగఱించిమికవమునహేతువు చేబూని। అదితిఃఒకనులయతిరోయగన। మదగజగమనలుమహీసుతసేవకు॥ వ॥ హరినినోడించుమధ్యస్థలము। పెందొడలనీరులరటికంబముల గెలిచేఘనము। మెరుగుటద్దములనించుచెక్కిళ్ళుగల। సరసిజాక్షులుజనకజసేవకు॥ వ॥ నిగమాద్రినలయుకీసత్కథలనుకీర్తించి శివగంభీర గీతములబాడుచును। జగమునసీసరిమగువలు లేరని। జగమును తెన్నగధరరాజ సేవకు॥ వచ్చిరివనకన్యలందరు॥

సం-వ॥ ఇట్లు జానకింజూచి నమస్కరించి రెట్లనిన॥

ఉ॥ దండములోకమాత వసుధాత్మజనై యుఘచింతచింతచేగొంటల బుట్టలందరుగు ఘోరమృగంబుల చెంతజేరియు। ల్లుండెడిగారణంబునెసనొప్పగదెల్పుము సుందరాంగినీ। యుండెడిదీరుజూడనిపుడో యబలాంబలు దుఃఖమునయ్యెడిన్॥ సం-వ॥ అనిన సీత యిట్లనియె॥

సీతదరువు-ఘంటారాగము-ఆదితాళము.

శుకవాణులారవోయమ్మ। యికనేమందునేవోయమ్మ। యికనేమినీకు నేజెప్ప। నొకమాటవోచదోయమ్మ॥ శు॥ వామాక్షులారవోయమ్మ। వసుధలోపలగాఁదించి। నేనోచినట్టి నోముఫలమే యిటుకాగ॥ శు॥ ఇందుముఖులారవోయమ్మ। మోహనంపునెరాజులకునాకరినూరికే నిందజేయుపలుదెకామ్మ॥ శుక॥ హరిణాక్షులారవోయమ్మ। అనుభవమయ్యెగద। పద్మశ్రీవేదగిరి వానునికరుణయెటులగలదోకోవమ్మ॥ శు॥ వ॥ అనినాజియునిట్లనిరి॥

సీత-పంచపాది-ఉ॥ సుందరులార రావణుడశోకవనంబుననుంచియున్న నా। సుందరినేలెనంచు పలుసుద్దులు మానవులెన్నరాముడీ। నిందెలుగల్లె గాయనుచు నిశ్చయకోపముతోడగాననం। బందుసడించిరిన్నను చుసంపిర

లక్ష్మణుడట్లుచేసెనే । నిందుకునేమిసేతు నికనీగతినావిధివ్రాసెనోగదే॥

సం-వ॥ అని తనవృత్తాంతంబు వక్కాణించినవినికన్య లిట్లనిరి॥

ద్వి॥ కలకంఠినిన్నుజగన్మాతయందు- నలపరబ్రహ్మంబుయతివనీకిట్టి-కష్టంబునొందిగట్టగారణంబేమొ-నిన్నుంచి త్తవ్వుకొట్టికర్త - నాపనగల్గుటలది విచిత్రంబు-భూపతిరాముండుబుద్ధినెన్నకనీ పతినినువిడుమనిసౌమిత్రినను-నా కరైనగోపంబునుడిగింపరైరో-తప్పేమొ మొప్పెమొతరుణినీయందు-మెప్పి దండింపమేదినిగ్రముము-అదిగాకనీయెన్ననుమానమున్న- నుపతినింబిలు పించిసోదెలనడుగ-నట్టియుసుగాకయీనైరంబులేల - గతికానో లేకనీకర్మాను భవమొ-పనిశరోసవిట్లువగచుటలెగదు-మనమునవహించిమామాటనమ్ము పతిమాటదప్పినపాపంబుగలుగు-బలిప్రతలకువంతపాడిగాదమ్మ-బోటనడవు లనున్న బురమునంమున్న-నరవినీయొనరించు సత్యమేదిక్కు॥

వ॥ అని మఱియును॥

దరువు-కాంభోజిరాగము-అటతాళము.

పల్లవి॥ చింతలేలనే-భూపుత్రినీకు॥చిం॥ చింతలేలనమ్మక్షితిపతినీసత్య మంతదెలిసియుండినాదరింపకపోనె॥ చిం॥ రామచంద్రుడుయెన్నటికైన ప్రే మమానడు । వామాక్షిరామున్నవసుధీశులెల్లయిూ। భూమిలోవిధిమాయ బొందగలేదటె॥చిం॥ అంతమొప్పగనీసేవకుమే । మందరుండగనిండెవ్వారిం కదిక్కేమిసేతునని వెర । గొందుటపనియేమొచందనగంధిరో॥చిం॥ నిగమా ద్రివాసుని । నెలకొన్ననవమేలాభ్రవర్ణుని । బాగుగ నీమదిబాయకనుతిజేసె దేగుణముగానిదీసతిఘనమటె॥చిం॥

వనకన్యల-ద్వి॥ మదిరాక్షిరోసీదు మహినశోధింప- విధికైనదరమగా నవిశ్వనాథుకుల-కృపపీడెననిమదిఖేదమదేల - నారిమిత్రోత్సాహమందినిర తంబు-మాకెల్లసద్ధర్మమార్గమును జెప్పి-శ్రీకరంబుగముని శేఖరులెల్ల - జమవు చునుండెడిసత్కథల్వినుచు - ముదమొప్పగావనంబుననుండుమమ్మ-దిక్కు లేదననేలదిగులొందనేల-వెక్కసమేల నీవేషమ్ముగన్న-తల్లిననుకుంటిమి తర లాయతాక్షి-తల్లినైయుండుటతగదటవమ్మ- యెన్నిజెప్పినగానియేలనేవినవు యెన్నగానట్టిపృథ్వీశులకైన - గొన్నాళ్ళుదుఃఖంబు గొన్నాళ్ళుసుఖము-గొ న్నాళ్ళుభాగ్యంబు గొన్నాళ్ళులేమి-యనిశాస్త్రిధతులందునుండంగ- విన లేదమ్మ యోవిశ్వేశురాణి॥

సంధి॥వ॥ ఇట్లు వనకన్యకలు ధైర్యంబు జెప్పుచున్న సమయంబున సీతాదేవికి బుత్రోద్భవకాలమయ్యె నట్టియెడ వనకాంతలతో నిట్లనియె॥

సీత దరువు-ముఖారిరాగము-ఆదితాళము.

నోచ్చెగతల్లినోచ్చెగదె - యిచ్చటజూడగనికనుదిక్కెవ్వరేతల్లి॥నో॥ గండభేరుండములుండే కారడవిని - న్నొంటిగనిలక్ష్మణుడుంచిపోయెనిప్పు-డండలేనివారికకటాదైవమేతోడు॥ నో॥ యెన్నడునేనీకష్టమెరుగనమ్మయిప్పుడెన్నగనాభాగ్యమేమోనమ్మ- ఓనమ్మతాంగిరావినరెసారెసారెకుగడువు॥నో॥ వరశ్రీవేదగిరినివాసుడైననర - హరియగుశ్రీరామునియనుమతినా-నన్నుగరుణించకున్నశూరుగలదటుకొమ్మవినవే॥నో॥

వ॥ అనినవనకన్యక లిట్లనిరి॥ ద్వి॥ వినుమమ్మభూపుత్రి వేడుకగాను-మనమునశోకంబు మానుముసివ్వు-శిశువంబుగా మేమువిన్నవించెదము- పసిబాలనవగుటచే బలుమారుసిట్లు-తపుకంబునొందెదవు తాళజాలగను- దనుజేసివలెగాదెరామభూవరుడు- మొదటికానుపుగానముదితరో నీకు - పదివేలవిధముల భావంబుదోచె-నిదిగాక నీసత్యమెన్న జూడగను సుదతిరో సపతిసూరుడై విపినములకంపినందునముదమొందుమాలి - యలసితిగావుననాయాసమయ్యె- క్షణమోర్చుకోవమ్మజగదేకమాత-ఘనప్రసవయించుకపటంబుగాదు - అలసటనొందకుమలివేణినమ్మ-పరుమారుదుఃఖింపబాడిగాదమ్మ॥

సంధి-వ॥ అనిన సీత యిట్లనియె॥

సీతదరువు-పున్నాగవరాళిరాగము-అటతాళము.

అమ్మనన్నుయికతాళజాలనే-యీాయవిధినేబడనోపజాలనే॥ అమ్మనడిగానునొప్పులుబట్టెనే-యియ్యెడనేనింకదాళుటెట్లనే॥అ॥ కలకలమనినడుమునొచ్చెనే-యొకలికిట్టూర్పులుహెచ్చెనే॥ అ॥ వనదేవతలకెల్లమ్రొక్కరే-ఓవనితనానడుమునుద్రొక్కరే॥అ॥రంగశాయికిమ్ముడుపుగట్టరే-ఓరమణిసనుగట్టిగబట్టరే॥అ॥నిలజాలశయ్యపైజేర్చరే-ఓలలననాయలసటదీర్చరె॥ ధరను శ్రీవేదగిరీశుని-దలచిమ్రొక్కరెశ్రీనివాసుని॥ వ॥ అనినవినికన్యకలిట్లనిరి॥

కందార్థము॥ ముడుపులగట్టితిమమ్మా। జడియక క్షణమోర్చుకున్న జక్కనిపుత్రుం। డెసబాయకుద్భవించును। గడగడవడకెదవుయెంతకాంత వేమేము। లేకున్ననెవరినుతింతువే। చింతలువలదనిజెప్పినమాపై। బంతగించెదవు భళిభళియెంతే॥కాంతవేమేము॥

వ॥ ఇట్లుజెప్పుచున్నవిని మునివరుడు మునికన్యలబిలచి యిట్లనియె॥

వాల్మీకిపల-వ॥ జనకజయెన్నడుంబ్రసవసంగతెరుంగదటంచుమిమ్మర। మ్మని పడిశిష్యవర్గములసంపితివచ్చితిరింతప్రొద్దుబు। చ్చిననెటులేమదాశసగుజెప్పరె నాహృదయంబుపమ్మసుం। దునజలమొప్పుకై వడినిదొాత్రిలు

చేష్టది కేమిసేయుదురా॥ సం-వ॥ అనవకాంతలుముక్కళితహస్తులై యిట్లనిరి॥

వనకాంతలదరువు-ముఖారిరాగము-ఆదితాళము.

ఓమానిచంద్ర-భూమిజనుజూడవయ్య- రామారామాయిట్టిరమణి నిగవమయ్య॥ఓ॥ తననుదిలోనదత్తరమోనా-గనుగొనలేమయ్యకరుణించరావయ్య॥ఓ॥ మామాటలెల్ల-నుగువకుగల్ల- వేమానునిట్టూర్పువిడచుటఘనమయ్య॥ఓ॥ శ్రీవేదశైలశ్రీధరునిమదిలోజాల- దేవరదలచి మంత్రతీర్థముదయసేయుమయ్య॥ఓ॥మానిచంద్ర॥

సం-వ॥ ఇట్లు జెప్పుచున్న సమయంబునజానకి యిట్లనియె॥

సీత-ద్వి॥ చెలులార యికనేమిసేయుదునమ్మ-నిలువశక్యముగాదునిజముగానాదు-పదములుదడబడిబడతిరోగుండె- లదరసాగెనుపింతలడియేమికనరె-యొకటెల్లగడ్డగడవడకగాదోడగె- వడుముకలుకుమనెనాకీనాబుద్ధి-చపమైబల్కనశక్యమైనట్టి-విపరీతములుకడు వెగటుగాదో చె-ఒక్కలకెగబ్రాకి వసుగెత్తినట్టు-లక్కజంబుగ శిశువటులిటుదిరుగ-నక్కరో యికనేమియూలస్యమన్న-చక్కన లేచిసిల్గాలనేశల్లి-రోచెలినేత్రుణమోర్వంగజాల-రోచింపరన్నరిరారుచితయుక్తుకు ఈవట్లగడ తేర్పుయింతులకేమి- జేపట్టిబహుమేలుసేయుదునన్న- కటకటాయిటువంటికడిదికానొప్పుగ-నెటుదోచదయ్యానాకెవరుదిక్కన్న॥

సంధి-వ॥ ఇట్లు విలపించుసమయమున కౌమారుడుద్భవిల్లె నంతనబాలుకుని నవలోకించిసంతోషంబున కాంతలిట్లనిరి॥

వనకన్యల దరువు-ముఖారిరాగము-ఆదితాళము

కొడుకుపుట్టించెనమ్మలారసీతాదేవికి॥ కొ॥ అధునిదు తడవునగడగడ వణకగ - నడవడిబడతునకడు బ్రునచక్కని॥కొ॥ మరునిమించినచక్కదనము-వర్ణించిచూడ సిరిగుల్కుచున్న ముఖసుందరము-హారకములజ్జులకుదొరయగుమున శ్రీ-హరికృపచేసిధరణిజకడుపున॥ కొ॥ ఘనపక్షదీర్ఘ బాహుయుగము లే-వర్ణించిచూడ దినకరతేజమొప్పుహొనలే-జనకసుతకుబహువినయమొప్పనువనమునబుట్టెనుజనులకుముదమున॥ కొ॥ చిగురులమించుపాదములు-నాణ్యమైయొప్పమగరాలబోలునఖములు సొగసుగాదగువ ననిగనూద్రీశుని- మొగకళలొప్పుచునుముద్దుచక్కనికొడుకుదయించె॥

సంధి-వ॥ ఇట్లాకరితో నాకరుజెప్పుచు నత్యాదరంబున కాత్యాయనీదయంబునీచ్చి బాలుకుని నెత్తుగొని జోలపాటలుబ్బాడి రెట్లనిరి॥

జో జోయ న్నాజోయన్నసుస్మకాకార జోయన్న-రవికోటితేజజోయ

న్న-రఘురామచంద్ర జోయన్న - అవనిజకాంతయ జోజోయన్న-అప్పచ్చికొండ
జోజోయన్న-మత్స్యమొదలగు జోజోయన్న- మహితప్రతాప జోజోయన్న వన
ధిగంభీర జోజోయన్న- వారిజనేత్ర జోజోయన్న- ఒప్పులకుప్ప జోజోయన్న-
జోజోయన్న జోయన్న॥జోజో॥

లాలిపాట-నవరోజు-అటతాళము.

లాలిమత్స్యమొదలకరవివంశతిలక - లాలిముద్దులచిలుక లాలిరవికులతిలక॥
అన్నముద్దులపట్టియపరాతులనుబట్టి-చిన్నగానూచె నెరుచాలగిరితొట్టి॥లాలి॥
పాలుద్రావుమునిండ బంగారుకొండ- పలుమార్లునేత్రములు సనిన్నాసిండ॥
చాలగమేనెల్ల సంతసిలుచుండ-మాలిమిగమాట్లాడుమా బుచ్చికొండ॥లాలి॥
అనమానహీనసూర్యాన్వయఘనుడ-వసిష్ఠునికి శిష్యుండవ్వుచుండ॥ లాలి॥ కసు
మాస్త్రతేజసద్గుణగణాఖండ-శశితోడబుట్టినసఖియగు ప్రియుండ॥లాలి॥ ధరను
వరసిగమాద్రిదైవప్రసాద-అతులఘోరాస్త్రసిత్యాదికప్రమోద॥ లాలి॥ సర
లోకనుతశౌర్యసవ్యసంవాద-మురలనేర్చుకొమన్నమాయిడవాద॥ లాలి॥

సం-వ॥ ఇట్లఖిలానంద సందోహదోహల హృదయారవిందులై వన
సుందరీబృందంబులున్నతరి వాల్మీకిమునివచ్చి జానకిరామచంద్రులెవరచ్చు పురుడు
దీర్చివుండని నామకరణంబిడెనంత జానకీదేవి దనపుత్రుని డోలికనుంచి వన
కన్యలుదోడ రాగా స్నానంబుసేయ కొలనుకడకేగె నెట్లనిన॥

సీత దరువు-పున్నాగవరాళిరాగము-అటతాళము.

తరలివచ్చె నేసీత స్నానములాడ॥ తరలి॥ తెరలివచ్చె మునిజనాశ్రమవిపి
శరంబోయనగనొప్పుచు-గరిమించిన శకుంతియుణులున- సంగకొల్వగగిరిజను
తనబి॥ తర॥ సుగలదుందుభులుమ్రోయ-న సుగిన్నరులుడాయ-తళతళములఘు
నశిరులనాదవెడ-పరమపావనమగు నకొలనుకు - నగాసీత తదేకభక్తిని-బిర
బిరనవనసీమవుండియు॥తర॥ చిలుకలుశారికలుగుములై పలుకులబలుకుచు
న్నదై-వేయశ్రీకేదాద్రీశుని-దలచిమొక్కుచుమంగమనము-లలరవెడలి
యునాతురలతోగలసి బల్కుమపిలసితంబుగ॥తర॥

సం-వ॥ ఇట్లు వెడలిపోవుచున్న సమయంబున నొక్కకోతిగాప్పగొంబు
శిశువునెత్తుకజనుచున్నంగనుగొని సీతాదేవివనకన్యలతో నిట్లనియె॥

ద్విపద॥ విను వనకాంతలారా యింతవానరము - తనయుని రొమ్మునదగ
జేర్చికొనుచు-గానఘనములగాయలుపండ్ల- మానుగాభక్షించిమక్కువవస
నము-బిడ్డనువిడువక ప్రేమమెంపార- నడ్డమయ్యెనుమనకతివరో జూడ-మరియు
గ శ్రీహరియఖిలజీవులకు -నిరువందగల్పించెనిట్టిపామరము- నీచోద్యమునుమ
నమేమనసగునో-యోచించరేమీరు లొక్కరికొకరు- తరుణిరో నాముద్దునన

యున్నై నేను-కరుణచూపిడనాడి శోధించి త్తమున-నుయ్యాలలోనుంచియొనరజో
ల్లి-వయ్యానవచ్చితిస్నానంబులాడ - మరియువాల్మీకుండుమాధవుగోరి-
తగుచుగాహోమములతర్పణలిడుచు - దప్పమునివృత్తినిదపముసేయుచును-
విమలుండయియుండును వెలదిరోనాను - తనయుని నెడబాసితాళలేనమ్మ-జని
యేనుపుత్రునిసరగునజూచి-మచ్చికనెత్తుకనురలివచ్చెదను- యిచ్చటనీవుండు
మిందీవరాక్షి ॥

సం-వ॥ అనిజెప్పి తపస్థానంబునకువచ్చి పుత్రునెత్తుక ముద్దులాడుచు వచ్చునెడ నాశిశువుపోరునల్ప సీతాదేవి యిట్లనియె॥

సీతదరువు-నాదనామక్రియరాగము-ఆదితాళము.

ఏమనుపుమానునన్న ఇనకులాధీశుతనయ। పోడిమిగానవనమున వేడుక జూడోలున్న॥ఏ॥ పనసఫలంబుపాలఫలంబులు। అనువుగగోసిచ్చెదనీవారగింతువుగాని॥ఏ॥ కదలీఫలంబులుఖర్జూరఫలములు। ముదమునగోసిచ్చెదనీకుము ద్దులవరుమారా॥ఏ॥ పినతండ్రిలక్ష్మణుడు వనమునకు జేరవచ్చి। మణిమయ భూషణములనురియు నీకిచ్చుగాని॥ ఏ॥ అంగజతేజనీయవ్వ కౌసల్యాదేవి రంగుగదాయములుపొంగుచునిచ్చుగాని॥ఏ॥ అదిగోశ్రీవేదశైలహరినిలయము జూడు। వరలకుమ్రొక్కుచున్న వాంఛలీడేరుగాని॥ఏ॥

సం-వ॥ ఇట్లుచెప్పుచు వనకన్యలంగలసిజని స్నానంబులాచరించితను స్థలంబునకేతెంచుసమయంబున నుయ్యాలలోబుత్రుండు లేకున్నచూచి వాల్మీకిదగుల్గొంది శిష్యులుండానును వెదకబూని రెట్లనిన॥

వాల్మీకిదరువు-శ్రీరాగము-ఆదితాళము.

తరువులారా కాననరేమా। ధరణిజతనయునిలవుని॥త॥ మరునకచంపకములార। కోమలదేహునిలవుని॥తరు॥ శారికశుకపికములార। నీరజనేత్రుని గనరే॥త॥ శరభశార్దూలములారా। జనకజసుతునిగానరే॥త॥ నిగమాద్రీశుని కరుణలేకవగపగనాకుపలెనె నయ్యయ్యో తరువులారా॥

వ॥ ఇట్లు వెదకియొచ్చటంగానక వాల్మీకుండు తనతపోబలంబుననొక దర్భ నభిమంత్రించి తొట్టిలోవేయగా బాలుండయియుండె నింతలో సీతాదేవివచ్చి యాశిశుపాదంబులు సనకాంతయుతో సిట్లనియె॥

సీత-సీ॥ సుదతిరోనేడుయీవాదవ్వ మేనుసవచ్చుబాలు డెవ్వడోవీడు ప్రజ్ఞవాడు। ఉయ్యాలలోపలనుండి కాపుత్రుడనియురచుచునున్నవాడతివమాడు। వీనిముఖంబునువీనిహస్తంబులువీనినేత్రములువీనిపదము। తెన్నగమస్మఘుడీ తడనిపృథ్విలోజప్పగావతెనమ్మచెలియనిజము। యొనరయీకాననంబుననివు

జొగనియు । విడిచిపోయిరి వారికెవ్వధసునమన । సొప్పిన కాని తెలియదు
చెలియ వినుము । నాకుదామన్న మనకిచ్చె శౌరినేడు॥

వ॥ అని పలుకుచున్న సమయంబున వాల్మీకుఁడువచ్చినం గనుం
గొని నమ్రమహస్తయై జానకి యిట్లనియె॥

క॥ అయ్యా యీరాశిశువెవ్వం । డయ్యెలలో నిద్రజెంది యుండగనేమో
జయ్యనదెల్పుముమునివర । యియ్యెడజూడంగజోద్యమేర్పడెనాకున్॥

వ॥ అనిన మునీంద్రుం డిట్లనియె॥

వాల్మీకుల-ద్వి॥ వినుము క్ష్మాభూపుత్రివిశదంబుగాను-తనయునినెత్తుకద
రలిజలకంబు-లాడగోరితివనియతివనేనెరుగ-బోడిమిదై త్యాగిబూజలొనర్చి-
యుయ్యాలపరయగను త్తద్దయున్న-నియ్యెడబాలకుడేమయెన్యనంచు- బోద
లునగేదంగిపోడలుసంపెంగ - పొదలెల్లవెదకియాపూబోణిమేము-సపకీర్తి
పాలై తిమనిదిగులొంది- తపమునగూర్చుండిదర్భను గ్రొంచి - సరసపూరు
షునిసంప్రార్థనజేసి-కరమొప్పబాలుని గావించిపిదపనుయ్యెలలోపలనుంచితి-
గాన-జన్యనపనెత్తిసాకుమోయమ్మ- ముద్దుగున్నకొనీపుముచ్చటదీర-నిద్ద
రిద్దరిభేదానైక్యంబుజేసి-పెంచగనెగున శ్రీపృథ్వలోనగులు-గంచితసంతో
షులగు సుధీరలను-కుశుడులవుండనికోరికబిలువ-రసికజనకీర్తి రంజిల్ల చుండ॥

సం-వ॥ అనిన విని జనకజతనయ మునీంద్రుంగనుఁగొని యిట్లనియె॥

చ॥ మునివర మీమహాత్మ్యమున ముద్దుబాలుడు నాకునబ్బెగా
వినయముతోడ మీరు పదివేలవిధంబుల జెప్పనేల నా
తనయునికన్న ప్రేమగను దక్ష్యముమీరగ బెంచగాగలన్
సనసనందనాదిమునిసన్నుతపాద విభుడేమి యెంచుడో॥

వ॥ అనిన వాల్మీకుండు సీత కిట్లనియె॥

గీ॥ అంమకేమన్న సీతయుడగనేని । దెలియజెప్పగగలవ శ్రీలోగాను
మగువకోపు పదపురలనూడి । యుండవలెగాని మదికంతెనొంతనేల॥

సం-వ॥ అనిబూపుత్రియుకువరనేకభావంబునబోషించుచుండనొకా
నొకదివసంబునగవలుతోడి బాలురంగూడి బైటనాటలాడుచుండెల్లిందలం
చుకొనిమిగుల వేగంబునతల్లిరూపంబునకువచ్చె నెవవనకాంతి యిట్లనె॥

కుశలవులదరావు-కాంభోజరాగము-ఆదితాళము-

కుశలవులదుగోవచ్చిర శ్రీ । కోవరి యిాదశనిశలను మతిగొనిరిదె
మణిధాముఁలీ॥ కు॥ వసుధాస్మజనోముఫలమేమనవచ్చెనే । యహహాకుసు
మాస్త్రుని సౌందర్య విభువిడచ్చెని॥కుశ॥ చెలిసినవాల్మీకుని వ్యాఖ్యముల

ముదికసించెనే । భూవలయములో రిపుసముదయములు తలవంచెనే॥ అ॥ నీ మాత్రీశుడు భళియనిముదమందెనె । లోకులలో కటికుల మానసములు గడుగుందెనే॥ ౫॥

సం-వ॥ ఇట్లు వచ్చి జననిం గాంచి కుశలవులు నమ్రులై యిట్లనిరి॥

క॥ వందనమమ్మా తల్లీ । చందనపూర్ణేందువదన సుగుణావదనా
వందనము నీరజేక్షణ । వందన మోకుందరదన సయుగుణావదనా॥

సం-వ॥ అని మ్రొక్కిన సకీ సంతోషచిత్తయై యిట్లనియె॥

క॥ చిరజీవులగుచు రాముని । కరుణా వర్ధిల్లుడుం తగాదగుమటి మీ
రిరువురు నేకముగా నా । సరసకు రాగా బనేమి సత్పుత్రులారా॥

సం-వ॥ అని యాశీర్వదించి నంపించిన వేళ నా కుశలవు లిట్లనిరి॥

కుశలవులదరువు-శంకరాభరణరాగము-అటతాళము

చదువులుచెప్పించవే తల్లి॥ చ॥ చదువులుచెప్పించు సకలశాస్త్రములు। వదలక జదివేము నుదతిరో నిజముగ॥ చ॥ సాము నేర్పింపుమమ్మ నేము। కామించి నేర్తుమమ్మా॥ కోమలాంగిరో యీ భూమిలో నెవరైన । గామాంధకాసులు గలిగున్న మ్రింతుము॥ సా॥ ధనుర్విద్య నేర్పింపవే మా। మనవిని చేకొనవే వనజాక్షిరో శత్రువులను వధియించి। ఘనకీర్తి రాజుల దేధము కనకాంగి నినుమాకు॥ ప॥ గానములు సెప్పింపునా మేము । పూనికెగా బాడెదము । మానుగ నిగమాద్రిపై నెలకొన్నట్టి । దానవవైరిని ధ్యానించగలసాము॥ చ॥

చ॥ మదినిదిగాక రక్కసులు మాన్యులబట్టి వధింపబూని ము
ష్కరమున నున్నవారనుచు జాలకగొందరు జెప్పవింటి మి
త్తరి దనుజేంద్రకోటలను దగ్ధము సేయుటకీర్తిగానమా
విరివియు గాంచి భూమిగల విద్యలనేర్తుము తల్లి మక్కువన్॥

సం-వ॥ అనినమస్కరించిన సీతకేల్లుదోచక దుఃఖించుచు నిట్లనియె॥

సీతదరువు-కాంభోజిరాగము-అటతాళము.

చదువులుచెప్పించిచాకేవారెవ్వరు లవకుమార॥ నేను॥ గదసిమీ వేడుకగాంచువారెవ్వరు కుశవీరా॥ ౧॥ సాము నేర్పిమీకు సంతోషించు వెవ్వరు లవకుమార॥ అయ్యో॥ కామించి నేనట్టి నోము నోచకనైతి కుశవీరా॥ ౨॥ ధనుర్విద్య నేర్పెడి ఘనులెవ్వరున్నారు లవకుమారు॥ అహాహా॥ యినకులాధీశ్వరుని కుమనయందు కృపలేదే కుశవీరా॥ ౩॥ గానవిద్యలు నేర్పెజాణలు యెవ్వరు లవకుమారా॥ నేను॥ కాననభూములమానక దిరిగేము కుశవీరా॥ ౪॥ నిగమాద్రి వాసునకు నెనరు లేదయ్యా లవకుమారా॥ యిలు॥ వగగలిగి

పాపిష్ఠి బ్రహ్మ వ్రాసెనొక్కొ కుశిష్ఠం॥ ౫॥

వ॥ ఇట్లు విలపించుచున్నసీతకు వచ్చి వాల్మీకుండా సీతాదేవికి నిట్లనియె॥

క॥ ఏమమ్మా వసుధాత్మజ । నీమదిబహు చింతనొంది నీతనయులతో ।
నేమే మొమాటలాడ్లక । వేమరు దెల్పెదవు తెలియ వినియెద జెపుమా॥

సం-వ॥ అనిన సీత యిట్లనియె॥

ద్విపద॥ వినుము వ్యాసమునివర విన్నవించెదను-మనుజనాయకుడీపుడు మామీదకరుణ-దప్పించియుండగా తనయులిద్దఱును- గొప్పగా నెప్పుడు గోడంద్రవిద్య-సాము సంగీతాది సకలయోగములు-ప్రేమతో జెప్పించ బిడ్డలగ నేర్చి-సకలశత్రువులను సాధించిచాల - ప్రకటితంబుగ కీర్తిబడసెదమనుచు- జెప్పిరి యో మునిశేఖరా నేడు- జెప్పుటయేలా గొ శ్రీహరికృపను-యేను హాత్మం దైన సీతాననమున-ప్రేమతో జదివింప బిడ్డలిద్దరును - వారిపుణ్యంబునవరు నగాజదివి-కూరిమినబుద్ధి కుశలులయ్యెదరు॥

సం.వ॥ అని పలికిన మునివరుండు సద్భావము సీతకిట్లనియె॥

సీ॥ వికసితాంబుజముఖీ వేమ జింతిచేదక్కొన్నదును దీనవృత్తి । బాలుకులు బలుకగా బాడికాదవ్వ మేమిరెయ్యెడనుండ మీకేమి కొఱత । అలి రాకుబోణి సీతయులిద్దరికిని చదువులు శాస్త్రము సకలవిద్య । లనువుగ నేర్పెద ననఘుల జేసెద ప్రాణంబులోన గాదప్రకటితముగ । గోపాలీనీడుసు తులిటు గుణము వెలిగి । చదువవలెగాని విద్యకుకొదువలేదు । గానవిలగ్గ మునవిద్యవీరలకును । గరుణమీరంగ జెప్పెద సరోజాక్షి॥ వ॥ అని శుభముహూర్తంబు విచారించి కుశలవులకిద్దఱకు క్షరాభ్యాసంబుజేసిధరణిపై గొన్ని యక్షరంబుల వ్రాసిదిద్దుడని తాను తపంబునకుంజనియెనంత బాలురుదిద్దుటమాని చెండ్లాటలాడ రెట్టులనిన॥

కుశలవుల దరువు-సౌరాష్ట్రరాగము-ఆదితాళము.

ఆటలాడిరీ చెండ్లాటలాడిరి॥ వాటముగా గొనగొనుచు మీటుచు। నూటికిప్పకను నేటుగ కుశలవు॥ సలలితముగ సచ్చరణములను గజ్జెలరవములు ఘుణఘుణఘుణయనగను॥ ఆ॥ క్షితిసుతతనవర సుతులనుగనుగొని । హిమ ద్యుతితో నమ్మరిగనొందగజేం॥ఆ॥ గగనమునకు జెండ్లెగరవేయుచువర । నిగమాద్రీశుని నెమ్మది దలచుచు॥ఆ॥ వ॥ ఇట్లాడుచున్న సమయంబున గుశలవు రుండు గెల్చితిననుచెండెత్తుకపారిన లవుండు జానకిజెంతజేరి యిట్లనియె॥

లవుని-కందార్థ॥ అమ్మా నేగెల్చినచెం । డిమ్మా కుశలుని సంగ నివ్వకననబ్బో । పొమ్మని గుద్దియుండదము నిగ । జమ్మా దిద్దెనన్ను తెన తల్లి

జెప్పవే ! నామాటనిజమాలో పావనె యిప్పుడునా చెంతూగి ప్పించికనన్ను దప్పులెన్ని చెప్పి తెయొప్పును విడువానూతల్లి॥

సం-వ॥ అనిన లవునకు జానకి యిట్లనియె॥

సీతదరువు-ధన్యాసిరాగము-అటతాళము.

ఏలరా లవకుమారా మేంతీం॥ ఏ॥ కూరిమితో జదువుకొమ్మనిజెప్పిన వీరుడవె కుశవీరునితరిమెద॥ఏ॥ అప్పచ్చికొంటామా యొప్పులకుప్పమీరిప్పుడుజదివిన గొప్పతాయములిత్తు॥ఏ॥ ఓనమాలు వ్రాసియొప్పగించుముశివమానీంద్రుబలికిన మాటేమిబల్కేవు॥ ఏ॥ అండపిండ బ్రహ్మాండములదరగ-నిందు వేసుకతో జెండ్లాడలేవు॥ఏ॥ ముద్దులతనయుమీ యిద్దరిలోనిట్టి - పద్దులు గలుగుట భరముహీనతగాన॥ఏ॥ వేదాద్రీశుడు మనమీదగరుణలేక- బాధలబెట్టుట భారముగదోచదే॥ఏ॥ సం-వ॥ అని కుశవీరుంబిలచియిట్లనియె॥

సీత-ద్విపద॥ రారనావరపుత్ర రారశుభగాత్ర! రారముద్దులపట్టిరార జగజెట్టి । రారచక్కరకొండ రాచమార్తాండ । రారపర్వతధీర రారకుశవీర।యిట్టిమూర్ఖుం బేలనింతదుడుకేల దిట్టమాచెండ్లాటధీరతనాడి । చెలువంగగెల్చితిజెండివ్వనుంచు । బలిమీయన్నపై బడిగ్రుద్దినట్లు । జెప్పనట్లొనరింపజెల్లునేసేకు । నొప్పుగా మానీంద్రుడు శ్రీనమానెల్ల । ధరణిపై లిఖియించి తగదిద్దుడనిన । నరమరలేకచెండ్లాడుటతగునె । అన్నతోగలహించు నను జూండుగలడె । యిన్ని జెప్పగనేల నేర్పడబ్రహ్మ । వ్రాసినవ్రాతకువసుధలో పలను ! మోసంబులేదురా ముద్దుకుమార॥

సం-వ॥ అనిన తల్లికి కుశవీరుం డిట్లనియె.

క॥ నేనేనెరుగనువాడే । మానుగజెండాటనాడ మార్గగనియూ । మానీంద్రు నాజ్ఞదప్పెను । మానినిమాయన్నమాట మహినిజమటవే॥

వ॥ అనినవిని సీత కుశవీరుని బుజ్జగింపుచు నిట్లనియె॥

సీతదరువు-కాంభోజిరాగము-ఆదితాళము.

రారయో కుశవీరసుకుమార । మీయన్నపై నిగ్రహారమెదలో బూనుటదిమేలా॥రా॥ కూరిమిగమీరలొకరికొకరు-శోదునీడలగుచు । జేరిమాటలాడుకొంచు జెలగియుండక!బౌరయిట్లు జెండ్లాటలాడి మానీంద్రునాజ్ఞ।మీరమేర మేరుధీరమారజితసుందరశరీర॥ రా॥ గతిలేనివారలయిమీరీరీతిక్షితిలో జననమందియిట్టి । మనహీనకార్యములజేయ మంచిదిగాదురా । హితవుగ తాతజెప్పిన పద్ధతినెంతమాత్రముమీర । కతులితముగనెల్లవిద్యలభ్యసించి వెలయుడిలను॥ రా॥ గొనకొని జదువకజిస్సు తనమునసిట్లాడనేల । బనివడి

విద్యావార్ధి దనవార్ధి భక్తిత్తినెపి ఘనశాస్త్రములొప్పిమ్మి సకలశాస్త్రి
సంవేదులయిన ననువుగ కీర్తి జయైశ్వర్యాభివృద్ధి గలుగు నిజము॥రా॥ వాసి
గ శ్రీవేద శైలవానునిసత్కృప పై । లేశమైన లేక నీలీలగష్టముభాసిల్లె
మీరో మీరిటుబగసాధింపక జా... ములో మీకెంతో కీర్తి
హానిగదర॥రా॥

వ॥ అనిన లవకుమారుని జూచి యిట్లనియె॥

సీత-ఉ॥ రారయి దేర మేరయుటరా జట్రిరాయని మాటమీరియా॥
తీరున మాటలాడెదవు ధీరుడవై యిపుడెల్లవిద్యలం । గూరిమితోడసోదరు
నిగూడి భయంబునన్నె లేనినీ । ధారుణికీర్తినొందెదవు తమ్మునితోడగ
వేలశాలవా॥ సం-వ॥ అనినవిని తల్లితో కుమారుండిట్లనియె॥

లవుని దరువు-అసావేరిరాగము-ఆదితాళము.

యెంత మోసగించెనో-తల్లిమాతమ్ముడు॥ఎంత॥ యెంత మోసగించెనింతి
యేమంము నేము-పంతగించిసితో నెంతా బద్ధముబల్కె॥ నెంత॥ ఓనమాలువ్రా
సియొప్పగించుమంటె-తానే చెండ్లాటలాడు తామనిబిల చెనన్ను॥ నెంత॥ మా
సింద్రముకువచ్చినమనల దండించునంటె తానేమునిశిక్షని దండింతునని బల్కె
నెంత॥ వేదాద్రినిలయుడెరుగు వెలదినానిజముతెల్ల-వానిభేదము లేల వాని
మాట లేనిజము॥సం-వ॥ అని లవుండనుడివినవిని కుశుండు తల్లితోనిట్లనియె॥

సీ॥ తాతవోయనిబల్క జేతగాతనిసాము విరచిజెప్పుమటంచు ము
రిపినాడు।చంకతో జొచ్చంతవంక రేమనిచేత బట్టిలాగుకష్టపెట్టినాడు। ముక్కు
వచెలగు కమండలువిదిసికు బుడ్డగాబోలని బొడిచినాడు । విడువక తాతకు
బొడుగుగడ్డముగూడ దనుచుబీకుచుజాల బెనగినాడు । జడలబట్టుక నువ్వె
లలాడుచంచు । దలజపలనెల్లనడిమికి ద్రెంచినాడు । అవురలవ్వన్నయనుమా
టలన్నినీవు । సత్యమని నమ్మినావుగా జానకమ్మ॥

వ॥ అనివంచినవిని జానకి యుద్ధతి తనయులం జూచి యిట్లనియె॥

సీతదరువు-శుద్ధకాంభోజిరాగము - ఆదితాళము.

పల్లవి॥ వదునీరాయిద్దరిలో బద్దులేలరా॥వ॥అను॥ముద్దుమీరా రాయిద్ద
రువద్దికనుండరాద॥వ॥ యెందుకుమిమ్మనబని యేమిముందు నే జేసినకర్మమెం
దునవిడదయ్యె నేమిసేతునింతదుడుకు॥ వ॥ అన్నదమ్ములిద్దరిట్లు తన్నులాడిరని
యూపరులు పిన్ననవకీర్తియంచు నెన్నుట లేదయ్యె నేడు॥ వ॥ వాసిమీరగ
నా వేదాద్రీశుని చారిత్రములను - భాసురముగ జదువుదమని పంతము
చేసితిరిగదర॥

వ॥ అని జెప్పియు నావాదంబుదీర్ప నేరక సీతాదేవి మునివరునాన్ని ధ్యానంబు జేసి వినయోక్తుల నిట్లనియె॥

సీత-కందార్థము॥ ముని శేఖర మీదాసులు । ఘనముగ చెంటాటలాడి కావ్యముతో మున కొన్నిత గవ్వులు సల్పి । అనఘా యూబుద్ధి లేమో యదుగు మా । మీయాజ్ఞలో నే నడుపుమా అడవుల లోపల మదుగులు దిరుగుచు ధడ యక నిక్కలు సగవ్వులు పలిపెద రదుగు మీ । మీయాజ్ఞలో నేనడుపుమా॥

వ॥ అనిన మునివరుం డయ్యాసంబున నిట్లనియె॥

వాల్మీకులు-కందార్థము॥ గురువునకు జదువు జెప్పెడి । వరపుత్రులు గానవారు వశమే చెప్పగ । సరగున జదువుమటంచే తరుణీ నను గొట్టిపొదల దాగిరి॥ నాగడ్డమీ ద్వసాగిరి । ఓగుణయువతి నేనోయని జెప్పిన బాగుగనా యని బల్కు మగుహాలదాగిరి॥ వాగడ్డమీ ద్వసాగిరి॥

సీత-కందార్థము॥ బాలకులు సేయుదుడుకుల । జాలామదలోన వెంచి చాలా నిరత । యేలాగు బ్రదుక నేర్తును । మీలోన్నాలోన భేదమేలాను మీకు నే జెప్పజాలను॥ తాలిమితో మీదాసుల బిడ్డము। బాలురపై నికబంతము సేయుడుచే ॥ వ॥ అని వగచిన మునివరుండు తిరస్కరింపజాలక యిట్లనియె॥

వాల్మీకులు-కందార్థము॥ జలజాక్షి నీవు జెప్పిన । పలుకుల నే వింటిగాని బాలకుడికల్ । తులు వతసంబులు జేసిన। వెలదిరో నీనుతుల జోలీ వినుతూను। లేకున్న బట్టిగొడుకూను। నడవడి జెలియక దుడుకులు సలిపిన। గడుహీనతయగు గావున బ్రోవ విడువను॥ వ॥ ఇట్లు కోపించిన జూచి జానకి నవ్వును నిట్లనియె॥

గీ॥ మీకు దాసులైరి మీరేమి జేసిన । జూచురావగాన యోచనేల। నన్ని గతులయినను నీబాలురకు విద్య। మీర ప్రేమ జెప్పుడీం తేచాలు॥

వ॥ అని యొప్పగించిన కుశలవుల జూచి మునీంద్రుం డిట్లనియె॥

వాల్మీకులు-కందారము॥ రారోరి లవకుమారా । రారా కుశవీర మీకు రాజనమేలం। గూరిమితో చదువుడిప్పుడు। ధారుణి మితలనలంచుటతగదురా॥ అయోధ్యమీ తల్లి వగచెరా॥ గగనమున కుమీ రెగవిన విడువను। సుగుణమునోం దుకు కరాదజూపదగదురా॥ సం-వ॥ అని చెప్పి సకలశాస్త్రంబులు గ్రహింపం జేసిన గ్రహించి మునివరునితో కుశలవులత్యంత భక్తియుక్తులయి యిట్లనిరి॥

కుశలవు-క॥ బాలకాండంబున మరము। చాలాచదివితిమి మేము శాస్త్రి ముల్లెల్లగ । మేలైన బాణసూత్రము। లీయందగ జెప్పడీ లలిత గుణసాంద్రా॥

సం-వ॥ అని ప్రార్థించిన నమ్మునివరుండు ధనుర్వేదం బుపదేశించి నవంతేయు నొప్పి శాస్త్రి నేర్చిన ధీరత్వంబున బాలురిట్లనిరి॥

కుశలు-క॥ నేర్పితిమి ధనుర్వేదము । బేర్పింపగ రానిపగరసముదయములపై ।
బేర్చెదముశరపరంపర । గార్చిచ్చనవైరిజనముశలభకళముందుర్ ॥

వ॥ అనిచెప్పి జానకీదేవి సన్నిధిజేరి శాలురిట్లనిరి॥

కుశలవుల దరువు - శహానారాగము - ఆదితాళము.

సెలవుదయసేయుమమ్మ శ్రీవనజాక్షి ॥ సెలవుదయసేయుము సకలరాజములెల్ల-నలగొనిసంచరించివచ్చెదమమ్మ॥సె॥ నారీమణిరోషగవార్తవిని మమ్మాదరించెడి - శూరులెవ్వరుగలరో జోయివచ్చెదము॥ సె॥ చెంతక్రియగబ్రహ్మాండములనుబట్టి-నింపు వేడుకతోడదాండవమాడెము॥ సె॥ గిరిధరుడైనవేదగిరివిహారునిదయనిపుదందండయాత్రకేగివచ్చెదమమ్మ॥సె॥

సం-వ॥ ఇట్లడిగిన జానకి సంతోషించి ముద్దాడి యిట్లనియె॥

సీత-ద్వి॥ శ్రీకరంబగుశిఖరీశుకృపను-ప్రాకటాశూరులై ప్రబలియిద్ధాత్రి-వరమొప్పవర్ధిలగావలెనెపుడు-మరియుకర్ణాటంబునుగదకాశ్మీర-బంగాళసౌరాష్ట్రపాంచాలపాండ్య-వంగాంగకురుముఖ్యవరదేశములను - గలధరావతులలోగర్వాంధులైన-తులువలుదండింప దోర్భటముమరి- యుండగనలయునీయుర్విలోమీద-నెండవానలమదినెంచకదిరిగి - దుష్కుపనులుజేసిదుర్మార్గులనుచు - బుడమిలోనపకీర్తిబొందికఘనత-జెంది వేడుకతోడ జేకుడిటకు-సుందరదివ్యాంగ శోభితులార॥

వ॥ అని దీవించిపంపించిన కుశలవులు సకలాభరణ భూషితులయివజ్రకార్ముకంబులుధరియించి దండయాత్ర వెడలిరిట్లని॥

కుశలవులదరువు - రేగుప్తి రాగము - అటతాళము.

ఆపుదమా వేటలాడుదము ॥ వేడుకనడపులగ్రీడింతమా॥ ఆ॥ శరభశార్దూలములసాధింతమా। ఘనతేజ గ్రముములబట్టిఖండింతమా॥ఆ॥ కొండలపై జరియించువేడుకతో।నిండిసింగములచెండి వేటాడమా॥ ఆ॥ అందముగనేడుపందిపై శరము। సంధించిఘనకీర్తి జెందుదమా॥ ఆ॥ పతినిగమాద్రిపై నెక్కిఖగవాసునివేడగగనమార్గమున కెగరిపస్తామా॥ఆపు॥

వ॥ ఇటుల వేటాడుతరి తూర్పున సూర్యాంశుజితుండై సంజూచికుశనీరునితోలవకుమారుండిట్లనియె॥ లవు-క॥ అనుజాయాపూర్వాద్రిన్ । ఘనకుపితుండగుచు నెదురుగావచ్చెనుపిడసయంబీయాచలమునకు। దనుజనురానీక వెలుగుసలుపుచునుందుర్॥ వ॥ అనిన కుశుండుపరికించిలవునితోనిట్లనియె।

కుశుని-క॥ అన్నా వడిగాటజెద । మన్నాయిూరిపుని గుండెలనియమూర్తి। దన్నుదమురమ్ము నవిన్నా। నన్నతికెక్కుటకుత్రోవనముకూడేగదా

సం-వ॥ అనినవిని కుమారసహితుండైన భానునింగదిసిధిక్కరించి
లవుండిట్లనియె॥ లవుని-సీసార్థము॥ నీవెవ్వడవురోరిసిటుగావచ్చేవుభయము లే
కము లేక ప్రజ్వరిల్లి సీమూరిపోరేమినీయింటిపేరేమినీతండ్రిపేరేమి నీకుతల్లి
యెవరుసికులమేమింవివరంబుగాదెల్పుదెబ్బలబడనేలయబ్బయంచు। నదురు
బెదురులేక నుదయాద్రిపైనెక్కి బెదిరింపనాగెదవటరా! నీగర్వమెల్లవద
లెడి కాలమువచ్చెరా। ముదమొప్పమముచూచి పొదలలోదాగక। నెదిరి
మాపైకిగదియ నీవెంతగలవు। బెదరింప సాగెదవటరా॥
సం-వ॥ అని గ్రుక్కుచున్నాగ్రుద్ధులకు సూర్యుండోర్వజాలక యిట్లనియె॥
సూర్యుని-సీసార్థము॥ వినుడిబాలకులార విన్నవించెద నేను భాస్కరుం
డను పేరబరగువాడ। నుదియాద్రిపైనుండి యెనరంగదస్తాద్రి సకలలోకం
బులసంచరించి। జ్వాలాగ్నిబుట్టించి శైత్యము ల్వీడజిమ్మ భూమిలోకడుకీర్తి
బొంవాడ। మీతాతనగుదును మీరేలననుపట్టి। కరములగుద్దెదరయ్య
మీకన్న నేను। ఘనుడనిచెప్పలేదయ్యా॥ హరిహరియాగుద్దులకు ధర్వనోర్వ
గ లేను। కరుణించిమన్నించుడు మీయురువు జొచ్చితి నేల॥ కరముల॥
వ॥ అని వేడిన గుశలవులిద్దరాలోచించిరెట్టులనిన॥ లవుని-సీస్థాము॥ ఓరి
తమ్ముడవీని వదలుదమా లేక బెదరకయుద్ధంబు చేయుదామ। శరణని వేడిన
గరుణించుటబిరుదు పోనిమ్ముమనతోటిపోరగలడె। యునికిజూడగనాకును
ద్దండభంగిగా గనుపిందుచున్నాడు కపటమేమొ। కనుప, రాక్రమశాలిగా
నొప్పియుండినదీనపల్కుబల్కునీ। దెబ్బలకు నేనోర్వలేనని మొరలిడు।యేను
గుగహారిని జూడీనతజెందుచంద। మైనేడువిలపింపగమాటఘనముఘనతతో
దీనబల్కులు॥ సంధి-వ॥ అనిన లవుంను కుశున కిట్టులనియె॥
లవుని-కందార్థము॥ మనతాత తపమునల్పుచు। వనమునసుండదగవీ
డునసీబల్కులతో। మనతాత నేనటంచును। మనతో వాదించెవీనిమన్నింపరా
డు॥ యీటక్కులు తన్నకపోదూ। పన్నుగటక్కులు బన్నితప్పించుకతిన్నగ
తిన్నగ బరుగెత్తుచున్నాడు జూడగ॥మన్నింపరాదు॥
వ॥ అనినవినికుశవీరుండునవ్వుచు వెండియులవకుమారునితోనిట్లనియె
కుశుని-కంధార్థము॥ దెబ్బల్కడువడిదగులగ। పుబ్బునబడియీదినట్లు
మరివిస్మితమే। సిబ్బతమండజాలక। నబ్బబ్బామీకుతాత ననిపల్కెనన్న
వీనిన్ వాదుమనకేలన్న। నామనవినివినిబ్రోవుమన్న అనుమానమేలవిను
మనివిన్నపమువినుము। మనతోబోరలేకమనుటకుతాత। ననిపల్కెనన్న॥
వ॥ అనినవిని లవుండు దయార్ద్రచిత్తుండై సూర్యునిజూచియిట్లనియె॥

లవుని-కందార్థము॥ కడువేగ దినకరాన్వయ-పుడమిఱేఁ బ్రతుకుదుఱుగాన
పొందుగ మాకీ-య్యెడ నేమికీర్తి గలిగెడి-యుడుగ రలిచ్చెదవా బేన్మె యుంచు
మా యెదుట- లేకున్నఁ గదం చేమీపూట - నీసిగ బట్టి వంచెదే మాట-మఱచి
పాదుపోనిమ్మంచు మాతమ్ము నొంచక విడచి మన్నించితి గానుక - లుంచు
మా యెదుట॥ సం-వ॥ అనిన విని సూర్యుం డిట్లనియె॥

సూర్యుని-ఉత్పలార్థము॥ బాలకులార మీ రిపుడు పంతపుమాటల
బల్కనేలనే - మేలగు సూర్యవంశ రాణములు చిక్కి లిశూరత గల్గు యోగముల్-
చాలగ నిచ్చి యంపెదను శాంతముతో మతిగావ రయ్యనన్ - గూలగ నేల గుద్దె
దరు కోపము మాను మయ్య॥ మా గ్రహస్థులకు నేనొప్పగజాలనయ్య-యేపు మీర
గ నా ప్రాణబాంధవులని దావుల జేరితిరా పిలజేసెద॥ కోపము మాను॥

వ॥ ఇట్లనగ విని లవకుమారుండు కృపార్ద్రచిత్తుండై యిట్లనియె॥

లవుని-క॥ విడిచితి మీ కోపమ్మున్। నడిగల సూర్యాస్త్రములను వానిగ
మాకున్ దగదు వశిష్ఠాసగిన గోసెదము। జడియక మీరాయెడల నెనరు సల్పపతంగా॥

సం-వ॥ అని స్నేహించిన సంతసించి సూర్యుం డిట్లనియె॥

సూర్యుని కందార్థము॥ ఇదిగో వశిగంశరములు - వసలకగ్రై కొనుఁడు బే
ర్మినసుధాస్థలిలో - నదిరించి రాజవీరుల- పదపడి యిన్మాకీబి ప్పలు వరిగ తె
దాను-తీవ్రముల్లై నశరములిచ్చె నను-యెన్నటికీ నబ్బగమాట నను-ధరను వెల
యు వేదగిరి వరహారివన-కిరుప్పురకు సాక్షి యౌరమర వలదయ్య॥ పది॥

సం-వ॥ ఇట్లు ప్రమాణంబు చేసి సకలాస్త్రంబులొసంగి సంగ్రై కొని
బాలకు లిద్దరు దక్షిణాభిముఖులై పోవునెడ లవుండు కుశునకిట్లనియె॥ ల-క॥
అనుజా యీ దక్షిణమున - వనములు గిరులు లధికముగ నవర్తిలుగా నన్-జని
చూచి వేగవర్తము - వినుమికని శ్లోగనలమున్మిమల చరిత్రా॥ సం-వ॥ అని పోవు
చున్న శరభ శార్దూలాది మృగంబు లద్దమైన పరికించి కుశవీరుండు లవకుమారు
నితో నిట్లనియె॥ కుశుని-కందార్థము॥ అదిగో ఘనసింగముల-ల్లదిగో భల్లూక
వ్యాఘ్ర హరిణమృగంబుల్-చెవరకగురితప్పకుమిక- ముదమొప శరమున్ములిడు
ము ముచ్చటగాను- నేజం పెదనెచ్చెనుగాను-నాకద్దాము వచ్చుట మానున్-వ్యాఘ
వ్యాఘ్రము వచ్చె వదో చూడు- తెచ్చె పశమునగ్రుచ్చి ముందర-ముచ్చటగాను॥

వ॥ అనిన లవుం డిట్లనియె॥ ల-క. అరయగ దక్షిణదిక్కున- కరిజన
ములు లేరుగాన హాయి జెంగం ధరణీజనముఖము జేరగ - నరను తపోవనదె
మున మునయు చూర్ణమునన్। వ. ఇట్లు బలుకుతరి గుశవీరుండు పశ్చిమదిశం
జూచి లవునితో నిటులనియె. కుశుని-కందార్థము. ఇదెచుండు పశ్చిమంబున-

నెదురేమియు లేక వేగనస్త్రాద్రిపయిక్ ముదమొప్పదెల్లఁదూవునఁ గదలిటుజను చవానిఁగట్టి తెత్తాము లేకున్ననుబట్టిత్రుంతాము॥ వ. అనినవిని లవుండు ద్రుంగనింగరిసి ధీరోలగు టలనియె. ల-కందార్థము॥ నీవెవ్వఁడవెరుగఁబల్కర యీవేళ యొసరిముఖము కెదుటబడితివో-కావరమణిగే కాలము - దేవుండీ వేళ గూల్చెధీరుఁడవటరా-మాకన్నబల్ శూరుఁడవటరాయొరావనిత వలెనూర కనుండేవు-రారాసిబలముజూచేర ముమ్మాటికి - ధీరుఁడవటరా. వ అనినవిని చంద్రుండిటులనియె. చంద్రుఁడు-కందార్థము. ఆకటామితోయుద్ధము-ప్రకటితముగఁజేయనోపఁబాలకులారా-యికవినుఁడు బ్రతుకఁజాలరి - దహాతిహాసుని బ్రాణమెల్లఁదల్లడమందెక్-మిముచూడఁగుండెర్రుల్లనియెక్ - హారిసారీమన మెల్లనెతజెంటెక్-భల్లార్ధచంద్రపెన్పాములో నగెద- జల్లిమలార నేగల్లలోన మదిదల్లడమందెక్.

సం-వ॥ అని వేడిన గుశుండు నవ్వుచునిటులనియె.

కుశు-కందార్థము. పనిలేని సరసమునొనగక-బనగల ఘనశరములో నగిబంపిననిన్నుఁ గనుగొందనికనియ్యెడ-గనీయుండమునరములిమ్మాకరుణిం చేదాము త్రిలోకసంచరతమెలఁగుము-పరిపరివిధములబలుకనేమియిక- విరస ముమానిసద్విఖ్యాతిగానిన్ను కరుణించెదాము॥

సం-వ, అనినవిని నిశాకరుండిటులనియె.

చంద్రు-కందార్థము. జోకాధకచంద్రబాణము - మీకుప్రదర్శింపించి తిరుగోమేదినిలోని-ధాకలెవరోపరేరిటు- లాకలిగొనియుండనేల నరుగంగ దగును-మీరదయవలనధరబ్రతికెదను-సరసిజనేత్రియగు జనకనందన- వరుసవ నములోనే తెరగుననున్నదో॥

వ. అనిదెయొసంగిన బాణంబులగైకొని లవునితో కుశుండిటులనియె

కుశుని-సీసార్థము॥ వినుమన్నలవవీర మనమింట కరుదెంచి బహుకాలమయ్యెశుభవ్యచరిత-జననియాజానకి మనలచూడకయున్న క్షణమొార్వజాలక వణకుచుండు-గావునసిప్పుడు కదలిసద్భక్తితో నిగమాద్రిపై కేగిసిర జాక్షు-గనిభక్తినుతియించి ఘనఫలంబులుకొని-మనతల్లిజేబోదాము-మాధుర్యఫలములొసగి మ్రొక్కులిడుదాము - మనతాతహరినిగోరి ఘనపూజ సేయునుగాన-సుమముప్పులెల్లగొని మనతాతకిచ్చెదప.

వ. అనియోచించినిగమశైలంబెక్కి హరినిసేవించియచ్చటివనంబుల నుండుపుష్పఫలంబులు గ్రహించుకొని వాల్మీకిశ్రమంబుచేరి పుష్పంబు మునికొసంగి తల్లికడకేగి ఫలంబులొసంగి నమస్కరించి ననద్దవినుతుల

దీవించి సంతోషంబున ఘనంబు నాదరించి కుమారులతో నిట్లనియె॥

సీత-గీ॥ అన్నలార నాయనుగు ముద్దుగున్నలార! యింతతడవేల కేగితిరేమి చోద్య! మరసివచ్చితిర వివిధమెరుగవలయు! జెప్పుడో నాముద్దుపాపలకుప్పలార॥

వ॥ అనినవిని తల్లికి కొడుకు లిట్లనిరి॥

కుశ-ద్వి॥ వినుమమ్మ యోతల్లి వృత్తాంతమెల్ల - వనములు శైలములావరథులెల్ల-తిరిగిమృగంబుల దరులనునుచు-బోరియించి భువి నెల్ల భోరుకొల్పించి-వరభశార్దూల కుంజరఘోటకానీ-కరము మొప్పు దుష్టశృఘనమృగంబులను-శరములబడగూల్చి సాహసమొప్ప-నెనుకగా దూర్పున కేగుచుండంగ - నుదయాద్రిపై సర్వ్యుదయించిరాగ-ముదమునగనివాసిమాల్చిలగజేసు-దనరియాభాస్కరుఢయ్యయోయంచు-ముదమొప్ప సూర్యాస్త్రిములమాకునొసగె-మరియుదక్షిణ భూమిమానక తిరిగి-యారయంగ శ్రీరంగమాదిగాగల్గు-పుణ్యస్థలంబులు పుణ్యతీర్థములు- పుణ్యనదులుజూచి పొంకంబుగాను-తిరిగి వచ్చెడివేళ తెల్లమాపునను-పరగసుధాంశుడను ప్రాబల్యడగుచు-పశ్చిమంబునరాగ బరగమేమరిరి - నిశ్చయంబుగనీసు నేర్పరియనుచు-బరగనసనటు జేరి సంతంబునలిపి- కరిసింహములచూడిక్క గనిజుట్టాడిసి-పట్టిదేహంబెల్ల బద్దయిగాగ-నెట్టననొప్పింప నేనోపనంచు-నతనిసుతజోశాంధ్ర చంద్రబాణములు-పరగుసశశియిప్పసంతోషమునను - గైకొనసిగిమాద్రి కదునేగనెక్క-జోకతో శ్రీశునిజూచి సేవించి-ఫలములుగైకొని పగుగులెత్తుచును-కలికిపాదములకడకువచ్చితిమి॥ వ॥ ఇట్లువివరించినజానకీవిస్మయచిత్తయై యిట్లనియె॥

సీతదరువు-సౌరాష్ట్ర రాగము-ఏకతాళము.

ఎంతసూక్ష్ములైనసితోనుబోరుట-వింతగాజేసినవిజయములుమీర-హనుమంతుడు మున్నెక్కడె ఫలమనిగనిభ్రమింపఁడుతిరిగబ్టంబలరే॥ అట్టిబలునికై వనరపనిసూర్య నకట్టివెతలుమీరెల్లబెట్టితిరి॥ హాసుధాముడు నుద్ధినేనిదలచెనో-విమలులార యియాత్రను మొప్పదగునె॥ సిగమాద్రీశుని సేవనమీరలు సుగుణాకరులై శుభమందవలెరా॥ వ॥ అనిచెప్పి బాలకుల ముద్దులాడుచు సీతాదేవిరామస్మరణలాలసచిత్తయైయుండె అంతట అయోధ్యాపురంబున నొక్కనాడు రామచంద్రుండుగురుమంత్రిమిత్రకవివందిమాగధులై బాహ్లికాదులును భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్న సుగ్రీవాంగదాంజనేయాదులును గొలువ బేరోలగంబునగూర్చుండి సుమిత్రానందనుంజూచి యిట్లనియె॥

రా-ద్వి॥ వినుములక్ష్మణ నేడు విశదంబుగాఁగ - కనకాంగివై దేహి కతిశుచి శ్రమునొప్ప కటతముగన శవిపాలుగా జేసి - యకలంకచిత్తుడనై సర్వ

జనుల- మొగముచూడగనయ్యో ముద్దులగుమ్మ యిక నేలమదిలోన సెంచిజింతి లుట ధరణిలోనత్కీర్తిదనరారునట్లు హరిహరులానందమందెడు రీతిమెలకు వగానశ్వమేధయాగంబు సలుపగోరితిగాన నరగునసిఫు వరమానిప వాల్మీకిజిన మున కేగి బరువడియతనికి ప్రణుతులుచేసి నేబిల్చెనని దెల్పి నిమిషంబులోన- నీబలోన్నతముల వెలయరమ్మటకు॥వ॥ అనియిట్లానించిన లక్ష్మణుండుపక లాయుధధరుండై వాల్మీకాశ్రమంబునకు వెడలెనట్లనిన॥

లక్ష్మణుని దరువు - యదుకులకాంభోజరాగము - అటతాళము.

వనజాక్షి వాల్మీకు వనమునకు సౌమిత్రి వెడలెనే- ముదముబొడమె నే నురలెల్లగూడి కుసుమవర్షములు గురియించిరే- యభినుతించితిరే అడవిలో జోరగానెవారికజములాదిగా- బారెనేపాదలదూరునే- కొండలువాగులుగు హలెల్లగురుతుగచూచెనే - ఆగమగిరినెక్కియచ్యుతునిమ్రొక్కియించెనే వనముగాంచెనే॥ వ॥ ఇట్లు వాల్మీకాశ్రమసమీపంబునకుంబోవుచుండ నెరిం గివాల్మీకియెదురుగావచ్చి లక్ష్మణునిసత్కరించి యిట్లనియె॥

వాల్మీకుల-ద్వి॥ ఏమయ్య సౌమిత్రి యింతి వేగమున నేమికార్యంబు న కేగుదెంచితివి క్షేమమారఘుపతి క్షేమమాసీత- క్షేమమాభరతాది శేఖరు లెల్ల-సుదతిభూసుతముద్దునూనుసిగనెనె ముద ముప్పునతీపతుల్మెచ్చటడసర వదలకనంతోషవార్ధి దేలెనె-ఇదియునుగాకను మీపురివరజనులు-సిరిమీర నుందురేజెప్ప వేమరయ-గరమొప్పమీరిటుగదలి వేవేగ- వచ్చినపనియేమి వరుసగానాకు-నచ్చుగావివరింపు నర బరమాని- యెంతకార్యము లేనిదీవనం బునకు-పంతగించినరారు భవహరమీరు॥వ॥ అనియడిగిన రామానుజుండు వాల్మీకిమునీంద్రునకిట్లనియె॥ లక్ష్మణుని-సీ॥ మునిసింహ మీయట్టిముని శేఖ రులదయగలిగినప్పుడెమాకుగలదుశుభము । వినవయ్య నేదెల్పువిన్నపంబొ క్కటిపీనులకింపుగావిశ్వవినుత । శ్రీరామచంద్రుడుధీరుడై కొలువునగూర్చుం డినసుచూచి కూర్మిమిగుల । మునివరమిమ్ముదోడ్కొనిరమ్మనుట యతడాజ్ఞ చేవచ్చితిననఘచరిత । గానమీరీక్షణంబునగావలేయు । కడకురావలెరాకు న్నబుడమిపతికి । కోపముద్భవమౌనేముకోమహాత్మ । మరియునన్నేమిసేయు నోమానీచంద్ర॥

సం-వ॥ అనినవిని మునివరుండాలోచించిసీతయుండు ప్రదేశంబుజూప రాదనియెంచి లక్ష్మణుంజూచిమీరీవృక్షంబుక్రింద నివసించియుండుడునేను మాయాశ్రమంబునకేగి శిష్యులకునకర్తవ్యంబుల నెరిగించివచ్చెదననినవిని లక్ష్మణుండు దరహాసితవదనుండై వాల్మీకిమహామునితో నిట్లనియె

లక్ష్మ-చ॥ వనమునను౦డుశిష్యులకువార్తలు జెప్పుట వామపీనులకు। వినదగదే మొకోనిగమవేత్తలకీ కపటంబుచూడరే। దనయము నీకృపారసమువందనివారికి బ్రాప్తమౌనేమి। వనముచూడరావనుచు వంచన జేసితిరో ఋషీశ్వరా॥ వ॥ అని నిష్ఠూరమాడినవినిలక్ష్మణునకు మునివరుడిట్లనియె॥

వాల్మీ-గీ॥ మునికులాంగనలెల్ల నెమ్మనముతోడ। జలకమాడుచు నుండుకీనమయమందు। ఋషులాచోటవసియింపబుద్ధియగునె। గానసిటనుండుమంటి రామానుజాఖ్య॥ సం-వ॥ అనినవినిదరహాసితవదనుండై లక్ష్మణుం డిట్లనియె॥ లక్ష్మణుని-క॥ పురుషవరేణ్యులుచూచిన। సరిగాదనియంటిరహహా తగునెకదగుమీరరయగబురుషులుగాదా। ధరణిజేకెదురాడమాకువరమె మునీంద్రా॥ వ॥ అనిహాస్యాస్పదంబుగా బల్కినవినిమునీంద్రుం డిట్లనయె॥

వాల్మీకుల-గీ॥ ఇంద్రియాదులనెల్ల జయించిమించి। వృద్ధవశమును౦డు వాడభావించిచూడు। మచటిమునికాంతలెల్ల నన్నరసిసిగ్గు। బొంవదినిక్కమయ్యయోభూపవర్య॥ వ॥ అనిన విని రామానుజుండువృత్తంబుక్రిందనివసించియుండెనంత వాల్మీకిమునీంద్రుడునిజాశ్రమంబునకరిగిజానకింజూచినిట్లనియె

వాల్మీ-ద్వి॥ కనకాంగినేడొక్కకారణంబునను- పనిబూనివలసెదాపపవృత్తిమాని వనమునవివసించివాసికెలంగ తనయులకునుబుద్ధితగ బోధజెప్పి కొనియుండుమమ్మ యోకువలయనేత్రి యినచంద్రులకు బెట్టు హింసనెరుగవె పలుమారునడవికిబంపకనుతుల్ల - కలికిరోసికెల్లగార్యంబులెరుగ వివరింపనేలభూవిఖ్యాతిగాగ నవనిలోనిట్లనయునరాదెగాని ముదమొప్పనగ్నిపై ముసిగప్పినట్లు భూమిలోదిరుగంగ బోవలెననిధాటిగాదూర్పువగదక్షిణంబు దీర్ఘైనపశ్చిమదెసభూమిదిరుగ బనువుదుగానియీబాలకునెవ్వుడ- ఇనకులోత్తముసైనేచియున్నారు అరయనుత్తరభూమికనుపుటతగదు తరుణిరోనేబోయి త్వరగవచ్చెదను॥ వ॥ అనినవిని జానకీదేవి యిట్లనియె॥

సీత-క॥ మునిశేఖర మీయానతి। మునుకొని జేసెదరుమీరుపూనినపనియై। జనిరాదగునాతనయుల। కునుమీరలెదిక్కుచూడగుజనవిదారా॥

సం-వ॥ అనివిన్నవించిన వాల్మీకుండు రామానుజంగలియుత్తరాభిముఖులయి యయోధ్యకుంజని రామచంద్రుండు మునివరునెదుర్కొనియథోచితసపర్యలొనర్చి యొంపీఠంబున గూర్చుండనియమించి సంతసింపుచు వాల్మీకి రామునితో నిట్లనియె॥

వాల్మీకి దరువు - కాంభోజిరాగము - ఆదితాళము.

క్షేమమారఘురామ మీకెల్లను క్షేమమా ॥ క్షేమమామీధామ

సం-వ॥ ఇట్లువచ్చిన వాల్మీకుండు దిగ్గునలేచి వసిష్ఠునాలింగనంబు చేసికొని తెచ్చి కూరుతెర కుంబులనెల్ల విచారించినంత బుట్టుబుట్టువుదొట్లినతెమకం బున సంబుహాసను తనూజున కిట్లనియె॥

వా-వ॥ వినుము వసిష్ఠమునీంద్ర పను వేడుకనొందెను రామభూవిభుండ నువుగ నశ్వమేధమను యాగము జేయుటకు నిశ్చయింపనే। వినివతిలేక యజ్ఞము ను వేడుకసల్పగరాటంచినా। మునివియబద్ధమోగిట మొమూన్యాడనివ్వుపచ్చిం వుమి తత్కిీ॥

సం-వ॥ అనినవిని వసిష్ఠుండాలోచించి కులకాంతలేక సుఖంబుసల్పం దగదని వాల్మీకుండు సల్పకూడదనియె నిట్లు కొంతదడవిద్దరు వాదించు కొనిరంత వసిష్ఠుండు డీకొని వాల్మీకితో నిట్లనియె॥గీ॥ కనకసీతచేసి ఘనము గా సింహాస । నమునను౦చియాగమమర జేయు । వచ్చుగాకనింకవలదు సందే హంబు । వాసిగ లూరుతనయవసుధలోన॥ సం-వ॥ అనినవసిష్ఠునకు వాల్మీకి యిట్లనియె॥ గీ॥ అహహ సిమదిగను గొనియవనిసుతకు । దీటుకనకంబు జేసి పుసు తెచ్చుటనుచు । శిల్పివరులను బంచితి కల్పితంబు । యోగులకు గాక దెలి యు ధన్యులకు జగతి॥ సం-వ॥ అని నిశ్చయించి వారు దేవమైత్రేయ దూర్వాస దత్తాత్రేయ కుత్స భృగ్వాది ఋషిసత్తములు సదస్యులయి నెర వేర్ప వాల్మీకి వసిష్ఠులు రామునిచే నశ్వమేధంబు జేయించి రట్టియెడ నాకసంబున విమానా రూఢులయి విహరించుచున్న దేవాంగనలెల్ల విస్మయంబున యిట్లనిరి॥

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః.

అశ్వమేధయాగకథ-మోహనరాగము-ఆదితాళము.

అశ్వమేధము జేసెనహ్మ శ్రీరామచంద్రుడశ్వమేధము ॥ అశ్వము జూచి తపస్వి వసిష్ఠుడు విశ్వంబున యిది వేడుక సుఖమున॥ అశ్వ॥ కనకజానకికి జలక మార్చి మృదుతలనుయివ- కనులగాటుక రేఖలు దీర్చి కనకాంబరములు నను వుగ గట్టిరి-నానరగమానులు హోమము సేయగ- ననయము ముద్దుల గుమ్మలు హారతిబట్టిరి-గానకొని రాముడు కొలువున నెలకొనీ॥అ॥ భరతశత్రుఘ్నులిరుగ డలను వింజామరల-విరివిగ వేయుచుండగాను కొమొప్పగ ఋషివరులు నుతింప గ-వసుసభటులు గయి వారము జేయగ-సరయు మారుతి జోహారని పొగడతరు ణులు వీణెలదగ వాయించగ - ధర్మమూర్తి ఘేరి ధణధణ ప్రమోయగ సురవను లె త్రిసుశుభదమనంగ॥అశ్వ॥ చెల్లని శ్రీరామచంద్రుండు భూసురవరులకెల్ల దాన ములొ గొనేటి-పల్లవాదరి వనమెల్లయితడే - చెల్లని ప్రభువని చాల నుతింపగ- పుల్లాబ్జాసనుండు బుధహూతు మనుసులు- గొల్లగ నరములు గోనినుతింపగ-

మల్లెలమొల్లల నెల్లసురులుగొని పల్లవపానలవగ గురియింపగ గొలగజదువుల గొన్నినియుడిదె॥ వ॥ ఇట్లు యాగముజేసి రాముడుశత్రుఘ్నుంజూచియిట్లనియె॥

రాము-ఉ॥ ప్రాకటమైన యీహయముప్రాభవమొప్పగ నెన్నిదేశములఁజొరఁదలిర్పఁగాఁజనునొ శూరుడవై రథమెక్కి నీవునఁ దిక్కరభృత్యవర్గములుపంపెనఁగంజనుదేరిబొమ్మనీ। నాకనుగోరుచుందుము బిరాననురఁదగు లక్ష్మణానుజా॥

వ॥ ఇటులాజ్ఞాపించిన శత్రుఘ్నుండుసకలాయుధధరుండై వెడలెనట్లనిన॥

శత్రుఘ్నునరువు - సౌరాష్ట్రరాగము - అటతాళము.

రథమెక్కెనమ్మాశత్రుఘ్నుఁడు-కదలివచ్చెనమ్మా॥ రథము:నెక్కి యుఁకదలిరాగాసుదతిరో రిపులదరసాగిరి - యుదయమునయ్యె బతెంగుడనగా విదితముగవెలుఁగొందవెదిక్కుల॥ ర॥ ధరగ్రుంగెనమ్మా ఆదిశేషుడు శిరమునంచెనమ్మా గిరులలోఁదగుసరులలోపడి నిగుమృగములు బరుగులెత్తుచు-ధరణిబడప తిజెందెమరిసాగరములింకెను మెరుపుమొనసెనా॥ ర॥ మగవరొవిఁ వెరాజులెల దిగులందిరిగదవేషుగభుగాయనిసగములరువగ- తగజనంబులు దీనులైగడు-వగచినవిగమాద్రీశుపదయుగములకు మ్రొక్కిగవీరాసనుడై రథమెక్కెనమ్మా

సం-వ॥ ఇట్లు హయంబువెంట శత్రుఘ్నుండు జనుచుండె నాహయంబువాల్మీకాశ్రమంబు జేరఁబారిల లవకుమారుఁడుచూచి దానింబట్టి యొక్కవృక్షంబునకుగట్టి కోపంబున భద్రకుండను శ్లీకొని యిట్లనియె॥

భద్రకు-క॥ బాలకనీవెవఁడవుర మా। మేలగుగుఱ్ఱము నుబట్టిమొలకువ తోడఁగ। జాలందూలఁగఁగట్టితి। వేలలనామణికిబుట్టి తీయుడవుం లోకా॥

సం-వ॥ అనినవిని లవుండు కోపోగ్రుండై భద్రకునకిట్లనియె॥

ల-క॥ మావనముఁజొచ్చిరాగా। నీమన్నమునఁబట్టిగట్టితిఁగ భళిభళిన న్నే వనీతకుబుట్టితివనసీ। వెవ్వడవకుగుటకును నేర్పుజెలంగ॥

సం-వ॥ అనియొక గ్రుద్దుగ్రుద్దిన. భద్రకుండు మూర్ఛిల్లెనది శత్రుఘ్నుండువీక్షించి లవకుమారునీక్షించి యిటులనియె॥

శత్రుఘ్ను-సీసార్థము॥ ఏమిరాబాలక యెవ్వడవోరి నీహయమునువిడుమని నంఁలోన। మాప్రియభృత్యునిమడియంగఁజేసితివింతగర్వంబునకేల గలిగె। శూరుఁడఁగనిసౌఖ్యచుండెద వదుడుసింతయునులేక నధమ ఏసర। శరమునఁబడకేతునన్నుతికెక్కుడు। శరములువచ్చెనదిగోరా। నిన్నునేబట్టి బరిమార్చిపోనుచూరా। కరమొప్పనేతగుణి గనిపెంచెనో కాని। ధరలోనాచేజవ్వఁరమేప్పించిపోసెనే యో॥ శరములు॥

సం-వ॥ అని బెదరింపలవుండుకోపోగ్రుండై శత్రుఘ్నునకిట్లనియె॥

ల-కందార్థము॥ పరమేష్టినిన్నుదునుమను । ధరపై బుట్టించెనన్నదద్యంబుగనీ । కరుకులమాటలనాపకు । కరమొప్పగవచ్చెనూను ఘనమగుశరముల్ । తప్పింపుమోయన్నమనీవింతేజాలు॥నీబలమెల్లనరసితిభళిమేలు। ఔరుసడి బెదరింపబడుగులెత్తుదునని । తరముకరాదుసత్తరమెవనుగొవ్వనీదో । ఘనమగుశరములు॥

సం-వ॥ అనినవిని యుతం డసాధ్యుండనియెంచి శత్రుఘ్నుండు లవునితో యిట్లనియె॥

శత్రు-కందార్థము॥ ఒకచంపకగొట్టితిశిరం । బొకచంపం గొట్టిచూడ నోప్పనురక్తం । బికనిలువుమీదుశూరత । ప్రకటితముగనన్న దునుమబలశాలివటరా । భయముకలిగిపలుకకపోరా । జలధులంకింపగల దివ్యాస్త్రంబిదో కలకలనవ్వేవు పలదువలదంత॥బలశాలివటరా॥

సం-వ॥ అని పాశుపతాస్త్రంబు బ్రయోగించి లవుండు మూర్ఛిల్లెనంతశత్రుఘ్నుండబ్బాలకునెత్తి రథంబుపై నిడుకొని జనుచున్నవాక్యము నికుమారుండు పరుగులిడుచు జానకీదేవితో యిట్లనియె॥

చ॥ ముదితరో యెవ్వడో లవునిమూర్ఛిల జేసిరథంబునైనుహో । ముదమునన్నెత్తియుంచుకొనిపోగఁబట్టెవిదేమిచోద్యమో । మదగజవైరిబోలు ప్రియుమానితిమింక నృసింహమూర్తికీ । యదనున ప్రేమలేకవిమాపద బెట్టెగదమ్మజానకీ॥ సం-వ॥ అనినవిని జనకితత్తరంబున యిట్లువిలపించె॥

సీతదరువు-శ్రీరంజనిరాగము-ఆదితాళము.

నేనేమిసేతు వనకాంతవింటివా॥ నే॥ కాననమున రామానుజాలవుని నెపడో-పూనిమూర్ఛింపజేసి బోయెనటయ్యయ్యో॥ నే॥ దిక్కులేనిబిడ్డడొక్కడుగలగనే-మానవమృగములనై చలమూనుటదేమో॥ నే॥ వాదించినట్టినురవయిరిని ద్రుంచిన-దేదాద్రీశునీకృప లేదయ్యనయ్యయ్యో॥

సం-వ॥ మఱియు వలపించె నిట్లని॥

సీత-ద్విపద॥ అయ్యయ్యోనాముద్దులయ్యనినట్టి - చయ్యన నేరాజసాహ నన్నత్రిం నిలబడమూర్ఛిలచేసెనో గానీ- కులపావనుడనుకుంటినిక్కముగయిక నేయుదునెవ్వగ దిక్కు- ప్రకటితంబుగనుమధుఫలములదెచ్చి- యిచ్చెడివారెవ్వరిప్పుడీయడవి-నచ్చగాశత్రువులన్యాయముగను-పడగొట్టిరివారుబ్రదికినజాలు-గొడ్డురాని న్నెడబాసిగుండంగవలసె-హామురానందనహానాదుపట్టి- హా రఘుకులదీపహానాదుశౌర్యం॥డి॥ వ॥ మఱియు సశోకంతశోకంబుననిట్లనియె॥

సీతదరువు-వరాళిరాగము - అటతాళము.

పల్లవి॥ ఏమిదోసమ (ఈ) నేజేసినదేమిపాపము(లు)॥ అనుపల్లవి॥ కామించి నేనెంతనోమునోచితితల్లి॥ ఏ॥ రామచంద్రునికినాయందు నుండుతానుప్రా కృతికి-కోమలినేటితో గ్రానసాగెపంతము॥ దే॥ పతినన్నువిడనాడ - వంశము నిల్పెనుతుడబ్బెననియుంటిగా - క్షితిలోనేచేయు సువ్రతముఫలమాయెను॥ దే॥ వినుడు రెన్నాళ్ళకయిన - శ్రీరాముడునను గంగాజూచుకున్న దనయుడు తానొకడేయని పొంగుచుంటినేను॥ ఏ॥ నిగమస్త్రై లేనునకు మాయెనింత పగగల్గనికనెంపును - జగతిలోనాయట్టి మగువబ్రతుకేల॥ దేమ॥

వ॥ ఇట్లువిలపించుచున్నతరి కుశకుమారుండు సరుగ త్రివచ్చితల్లితో నిట్లనియె॥ కుశ-క॥ మాతాసెవిపుడిలబడి । యాతీరున శోకముందు టేమో నమ్మా । నాతో దెల్పుముధీరులు । నీతిక్షానసంగదగురసేరజనేత్రా॥

కుం-వ॥ అనినవిని గద్గద స్వరంబున గుమారునితో జల్లియిట్లనియె॥

సీతాదేవి కుశునితో జెప్పుట.

సీత-క॥ తెన రామునలును నెవడో । గొనకొనియాగ్నిజేసికొపో గ్రాం క్షై తనరథముకు నసిడుకొని । జనెనటవేసెంతపాప నలినై తిగదా॥

* సం వ॥ అనిన కుశుండుగ్రోధంబున తల్లి సారించిలంబలికి నిట్లనియె॥

కుశు-గీ॥ కమలదళనేత్ర యూర్ధ్వగర్వము చి । అవనిద్రోహుకవచ్చర లలననీవు । పగనవలనమ్మ మాకన్న జగతిలోన । గమకరామ్రకమువంటోలు గలరెజనని॥ వ॥ అని కోదండధరుండై గగనంబునకైగసి శత్రుఘ్నున్నరథంబు నకడ్డంబుజని యిట్లనియె.

కుశుని-కందార్థము॥ నిలునిలుమచోరరాజా । బలవంతునివలె నిపని బట్టుకవడిసె । వలదుచుబాలెవరిప్పుడు । ష్ణగుడుసిరయాచోరబుది । వచ్చెవర ము। నీదేహమ్ముగ్రుచ్చరనిదము । మాయన్నకుమరుగవిడువుము । ఎచ్చుగ నాకెదురువచ్చినిలువలేవ చ్చుగవాల్మీకుడిచ్చినవర ఒదో॥వచ్చెశరము॥

సంధి-వ॥ అని కుశనిరుండ డనెః దివ్యాస్త్రంబుల బ్రయోగించిన శత్రుఘ్నుడన్నిటిం దప్పించుకొని పరుషోక్తులనిట్లనియె॥

శత్రుఘ్నుని - కందార్థము.

ఇదెవచ్చెనదిగోవచ్చెను । నిదెగ్రుచ్చి నంచుపలికి యురమొనసస్నా బెదరింపకులభ్రపగిది । న్వదలించెదనీమపలము । వదనకుబెంసుమురా । పసి బాలుడ నాకెదురనిలకేరా । నినుజూడగనాకు ముదమొదవెనురా । అవ రేమిలేకనీ విధమునవిరాయన్న । పదిరినావై రాన నిదేమాడు మూర్తై॥

సం-వ॥ అనిచూపించినగుఱుందుచూచి తానోషధీ మహాత్మ్యంబున జనించెగాననన్నాలెమ్మని నిజకరంబున నతనికరంబుబట్టి లేవనెత్తగా లేచెనంత నిద్దరేకచిత్తులయి శత్రుఘ్ను రథంబుజేరి లవుండతనితో నిట్లనియె॥

ల-సీసార్థము॥ వినరోరిశత్రుఘ్న నన జోరవృత్తిని కడుబాణ పంక్తులగలదిముజేసి । మూర్ఛిల్లజేసితి ముఖ్యశమెచ్చితి నికనిటలల్వార బ్రకటితముగ । గుముద బాంధవుండు కొమరొప్పనూర్యుండు మాబలాబలముల దుదినెరిసి । కరుణించుడనిమమ్ము ఘనముగ వేడిరి । శరములిచ్చిరి చూడ రానీపైకినెగసిసరగున వచ్చెనిదిగోరా । ధరనుశ్రీనిడమాద్రి పరిహారికరుణ మాకు । వీరివిగనుండగ నీతెంమేమము గెల్వగగట్టి॥శరము॥

సంధి-వ॥ అని లవుండు సూర్యాస్త్రంబు బ్రయోగించిన సుమిత్రానందనుడు దానిని నివారించివీరాగ్రహోదగ్రుండై యిట్లనియె॥

సంవాద - చంపకాష్టము.

శత్రు॥ సరసిజ బాంధవుం గదిసిచాలగ యుద్ధమునల్పి గ్రూరమా। శరముల దెచ్చుకొంటుమునిసంబరమేల బడాయినిల్పురా॥ ల॥ అకయగకోతి గుంపు వడినష్టముబెట్టుక వచ్చితౌరనీ । దొరతనమెల్లగాంచితిని దొంగవు నీకికయుద్ధమేలరా॥ శత్రు॥ అరిమరమాని వీరకపుంగరు గూడుకపోరుమాడ్కనిక । గరికరిజేసివేతురిక గ్రక్కున నెక్కడికైన నేగరాలవు॥ వరపరమేష్టికై ననలవజ్రకి నైననునన్నుబట్టగా । దంనుటరోరినీకపుల దన్నుదుబింకముడంతునన్నరా॥ శత్రు॥ మరిమరిపైకి దూకెదవుమకకుల శ్రేష్టమానరా॥ నాతోడవేమాకు రెట్టింపరా । పొంకముఱిరిన హంకారము వదలింతు। బింకముజూపి బల్బిరువహింపక । మంకుచేష్టలుమానరా॥

సంధి-వ॥ అనిన విని లవుండిట్లనియె॥

ల-కందార్థము॥ నామంకితనముమాన్పగ । నేమహింపతి పశముగాదదేలానాతో । భామలుపల్కెడిమాటల । నామికతో పతికెదేరభామవా చనుపాలుద్రావెపావా । సోమవంశజలకయిననీ । లేమతనంబులు లేవదియేరా॥శత్రుఘ్న॥

:సంవాదదరువు-నాదనామక్రియరాగము-జంపెతాళము.

శత్రు॥ చెడుబుద్ధిమానరయోరి - నన్నుశ్రీనిజేసితివేమిరోరి॥ ల॥ ఆడదానవుగాననీవు - నన్నురూఢిగనెదిరింపలేవు॥శత్రు॥ నీదయమాంకితెచాలు నెదిరి-నితిచిననుగెలువుమువెయ్యేల॥ల॥ దుర్బుద్ధిమాన్పనెవరివశము - నాదు దోర్బలముజూడనాడనానిజము॥ శత్రు॥ దోర్బలముచూపించితెనీవునన్నుదో

ద్ధరాజని యెంచెదను॥ లవు॥ బాణమిదిగో వచ్చెచూడు - నీదు ప్రజ తెల్లపీడ్చు నేను॥ శత్రు॥ నీబాణమిదో చూర్ణమాయె-నోరి. నీబాహువ శచల్ల నాయెు॥ ల॥ ఇదో వచ్చెదొడ్డయ స్త్రంబు-గర్వమువదలు రానేను నిక్కంబు॥ శత్రు॥ నీయా స్త్రమిదో చప్పనాయె. నామసాయకములే గొప్పలాయె - వేదాద్రీశుని న మ్మశరము వేసి తప్పించుకొమ్మా॥ చెడు॥ సం-వ॥ అని న లవుండు కోపంబున నా రసింహాస్త్రంబు గైకొని శత్రుఘ్ను నితో నిట్లనియె॥

ల-కందార్థము॥ వేదాద్రీశుని దివ్య । పాదాంభోజముల నామ భావం బంచుక । మోదంబు మీర నమ్మితి। ఛేదింపగ గాని వీశ సెల్లరా।నీ బాహుబల ము కల్లరా బల్లిదముగు న బాణము విడిచితి కల్ల గాదు రా గ్రక్కున బాణ॥

సం-వ॥ ఇట్లు దివ్యాస్త్రంబు ప్రయోగింపఁ దాని చే శత్రుఘ్నుండు మూ ర్ఛిల్లెన. హతశేషు లయోధ్యానగరంబున కరిగి రామచంద్రునితో నిట్లనిరి॥

ఉ॥ వారిజనాభ మీహయము వాల్మీకి మౌని వసంబు జేరె మీ।తీరున నుండు బాలకుడు దిగ్విజయంబని దానిఁ బట్టి వే । సారగ జేసె నీ సుతుకు చాలను మిత్రసు తుం డచూచి పెం । పారశరాళి వేయనటు బాలకుడొయ్యన మూర్ఛ జెందెనీ। త్కారణమే మొ తక్షణమె తక్కక లేచెగ దయ్య రాఘవా॥ వ॥ మఱియు॥

క॥ బాలకు నకనుజుఁ డొక్కఁడు । బాలకమణితోడ గలసి బాణము వేయన్ ।
శూలముతై నాటగ మీ । మేలగు శత్రుఘ్నుఁ డకట మెయిమఱచె నృపా॥

సం-వ॥ ఇట్లు విన్నవించిన రామచంద్రుండు విలపించె నెట్లనిన॥

రా-ద్వి॥ హరిహరి నేడిట్టి యాశ్చర్యమేమి - ధరణి సుమిత్రానందనుఁడు ఏమనోరి - బాలకులకు జిక్కు సంశయంబు దోలి - ఈలాగు మూర్ఛిల్ల నేమి కారణము ఈవింత కార్యము తెలియగ నేన కట - భావింపనా పరబ్రహ్మ గల్పించు మాయలు గాబోలు మదిగుందుటా మొ- నీ యొక సుమిత్ర తయే సినాలసయు- డని హెచ్చరిం చ నేమని విన్నవింతు - సనుజ నిన్ను డబాసి యవనితోపలను - యేలీలనుండుదు నే మి సేయుదును - బాలురకిటువంటి బలమెడ గలుగు॥

సం-వ॥ ఇట్లు కొంతసేపు చింతించి భరతుం జూచి యిట్లనియె॥

శ్రీరాము భరతుని యుద్ధమున కేగుమని చెప్పుట.

రా-క॥ శూరులు బాలకులిద్దరు । కూరిమి ననిలోన గదిసి క్రూరాస్త్రములం।
బోరగ మన శత్రుఘ్నుం । డారయ బలు మూర్ఛ నొందెనట యేమింపన్॥

రా-వ॥ కావున బాలకులెవ్వరో పరికించి నీ ప్రకారమంబు చూపి వధి యించి చెచ్చెర నిచ్చటికి ముచ్చట మీర విచ్చేయుము భరత॥ భర-వ॥ చిత్తము మీయాజ్ఞ పద్ధతి నడిపి వచ్చెద నయ్యస్వామీ॥

సంధి-వ॥ అంత భరతుండు సకలాయుధ ధరుండయ్యె నెట్లనిన॥

మధ్యమావతిరాగము - ఆదితాళము.

భరతుడు వచ్చె జూడరమ్మ రామాజ్ఞ జేగొని ॥భ॥ వరమొప్పి నీదనపరి హారములటు-పరిపరివిధముల గరిమనుతింపగ ॥భ॥ ఉత్తముడను మవీరభటులు మూమ్మాటికి గుత్తగొని యాశబెట్టిలు - సత్తులడాల్పట్టాకత్తులగై కొని-మత్తేభంబుల మాఢ్కి-నడువగ ॥భ॥ దేవాది దేవతలంబరమునా- నిలుచుండి భరతుడీవేళ గెలువనోడించునా-దైవయోగము నిభావింపగదన - సేవకులందరు సేవకులందరు సేవింపగవడి॥ భ॥ నిగమాద్రి శిలయుని సుధి నెంచిరి-వడితురగములంత్రోదగియున్న రథములపై నెక్కి-రి- మగువరో మునివనమార్గముజట్టన-నగువడెముశ్శ ఘనాదములు మెండుగ ॥భ॥

భ-సీసార్థము॥ వినుడు బాలకులార విలువిద్య నిపుణత నెరుగుదురో లేక నెరుగ లేదో । గురువు వాడెవ్వడు కులమెద్దిసలమెద్ది మీగోత్రమెయ్యది మేలి మిగను । జెప్పుడీ మిము జూచి సిప్పుడు నామదిసంత సమ్మై బహువింతదోచె। పసిబాలకులు మీరు బలపరాక్రమములనిలిచి యుద్ధము జేయుదురా ॥ అయ్యొయో మీ తలిదండ్రులెవ్వరో దెల్పుడా-వలదువలమునై రమిల లేని యజ్ఞహయము-రెట్టింపనాతో॥ సం-వ॥ అంత లవుండు డీకొని పరుషోక్తుల నిట్లనియె॥

ల-కందార్థము॥ చలమున నినువడిబట్టుక । యిత్తైపు బడగూల్చుటకును మూవనభూమి। నిలచితిమి బాలురంటివి। కులిశాయుధమరయగాద। క్రౌంచముగాదా। నీ జోక్యకౌంచము గాదా। యెంచగగజవైరి యెంతగలదు జూడు మంచితంబుగ నమ్మెంచువాడ వెజాడు॥ వ॥ అనిన భరతుం డిట్లులనియె॥

భ-కందార్థము॥ చతురోక్తులనడుపుమనె । క్షితిలో నావన్న లేరు శేఖరులంచుక ।. సతముగుమది నెన్నకు మిక । హితచిత్తము బూనదెలియు । నినకులుడనురా । ననుమార్కొనియనిసల్పకురా । యెచ్చటికైన జని జీవించరా ననుమీరు గెలువలేరని నిశ్చయంబు । మనమున నెంచి నెమ్మది మీకు దెలిపెద॥ఇ॥ సం-వ॥ అంత లవుండు కుశవీరునితో నిట్లనియె॥

ల-కందార్థము॥ అనుజా వీడిటు మనలం। జనబ్రదుకుడటంచు జెప్పసాగె గావునవీడే। ఘనబలుడౌ మనమెబలులమొ। మనమిక సారిదిబట్టి మడియించుదమా। వీని రథము పొడిగ జేయుదమా। అంబులపొడ వీడనొట్టుదమా-పడుపైన లేక చేద్వశికానవలెవీడు-దుడుకుమాటలాడపుడ మిమనకపకీర్తి॥ నుడి॥

సంధి-వ॥ అని యడిగిన కుశుండు లవకుమారునితో నిట్లనియె॥

కుశుని-కందార్థము॥ ఆలస్యమమ్మ శ్రీవినుము। నాలస్యం బేలనింకహా

రికరిభంగిన్ । కూలగనేయుశరములు । జాలగనీబలముజూపిసాధింపుదున్నా పగవానినూటామోదింపక । యెదిరించువానిచేదింపుమన్న! ఆదిపురుషుడగు వేదాద్రిశిలయునికి మీరిక్ ధనలుమెలుకువగాజెంచి॥ సాధింపుదున్నా॥

సంధి-వ॥ అనికుశుండు నాకివిన లవుండు భరతునిజూచి యిట్లనియె॥

లవుని-కందార్థము॥ కసుబలవంతుడననిమము । జడిపించెదనవాశభాసు జడియముమేమి । య్యేడవిడుచుబాణపంక్తుల । దడయకదప్పించుకొనరా। తగదప్పుదుగదర। దెలియకున్నజెప్పెదగనరా। నూశరములునిప్పులువినరా। ఒప్పుగనీతమ్మునికిప్పుడెమూర్ఛిల్లె-గొప్పవాడనిప్రఅప్పన జేయుకురా॥తగ॥

వర-వ॥ అనిన విని భరతుండు యిట్లనియె॥

భరతుని-కందార్థము॥ బాలకులని నయజూచితి । మేలగు నరజాల మిదిగో మీవశమటరా। యేలీలనూనినిలువకు । బాలకదప్పదుకనైరమేలరా।మీశౌర్యమెల్లనుచాలురా । దునుకులుబల్కకేలరా । చాలురివడినా కేలచూపెదవు । కూలనేతునినుకుణహీనాబద్దలరా॥

వ॥ అనిభరతుండాగ్నేయాస్త్రంబుప్రయోగించిన లవకుమారుండు వారుణాస్త్రంబుచేనివారించిధనుష్టంకారంబె నేయుచునుగ్రుండై నిట్లనియె॥

లవుని-కందార్థము॥ ఎచ్చుబలశాలివనిబ । త్నచ్చితిసంతోషమాయె మెచ్చులసగిదిన్ వచ్చెనాయస్త్రంబులు। నచ్చగదప్పించుకొనరా। అంతెపదిలేలు।నావాడేటిపంతమేటాలు।కింతాపంతాగించెదురైతిరేమీరు॥అంతే॥

సం-వ॥ అని లవుండు సమ్మోహనాస్త్రంబుప్రయోగించిన దానిచే భరతుండు మూర్ఛిల్లెనంత హతశేషులయోధ్యకుంజని రామచంద్రుంగని మ్రొక్కి యిట్లనిరి॥

క॥ నరనాథవినుముభరతుడు । ఒరుసడియుద్ధంబుసేయ బాలకుడనిలో శరముల గడువడిబఱపగ । భరతుడు మూర్ఛనొందెనయ్య భాసురతేజా॥

వ॥ ఇట్లు వినవించిన రఘువరుండు కొంతదడన్న చింతించుచులక్ష్మణుం బిలిచియిట్లనియె॥

రాముని-క॥ అకటా మనశత్రుఘ్నుం । డకలంకుడు భరతు డాదియఖిలజనంబుల్ । ప్రకటితముగ నెవ్వరో బా । లకులు శరజ్వాల రాకలకు గూలిరిటా॥

క॥ యీవింతకార్యమెన్నం । డీవసుధాస్థలి నెరుంగ నెవరో వారిన్ భావించిచూడులక్ష్మణ । యేవనితకు బుట్టిపెరిగి రిట్టిప్రతాపుల్॥

సంధి-వ॥ అనిన విని లక్ష్మణుండాత్మగతంబున నవనిలనుతు లేమా

యని యెంచి యీమాట రాముండు వినఁగనిమర్గంబున నిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని-క॥ జగదీశ్వర బాలకులే మగువకుజన్మించిరో కోమదిని న్నగనా! నిగమాద్రీశ్వరుకృపచే బాగరుసజన్మించివృద్ధిఁబొందిరో తలఁపగ॥

శ్రీరాముండు లక్ష్మణుని యుద్ధంబునకు బొమ్మని యాజ్ఞ దేయుట.

రామునివ॥ అయిన నగుంగాక నిప్పుడు నీవు రథారూఢుండవై పరశుతోమరభిండివాల త్రిశూలగదాద్యాయుధంబుల ధరియించి సద్యంబగు ధనువుగేలంగొని యపరిమితసైన్యంబులతో నచ్చోటికేగి నానందుఁడవై యశ్రమంబున నాబాలకులం దెగటార్చి వేశ్చరనిచ్చటకివిచ్చేయు లక్ష్మణా॥

వ॥ చిత్తమాలాగెచేసివచ్చెదనయ్యా స్వామీ॥

సం-వ॥ అనినరామాజ్ఞగైకొని సుమిత్రానందనుండు వెడలె నెట్లనిన॥

లక్ష్మణుని దరువు-శ్రీరాగము. ఆటతాళము.

వచ్చెనే సౌమిత్రి రథమెక్కి ॥వచ్చె॥ వచ్చెనే సౌమిత్రి వసుధ ఘూర్ణిల్లఁగ మచ్చికంటంలెన యిచ్చలోవగచుచు ॥వచ్చె॥ జలధులింకగసాగెనే చెలియ వినవె చెలిగికాపుర గ్రమ్మె నేలలిగులగిరులెల్ల నల్లలాడెచాల - తిలలువంచెనె శేషు పలివేణి శోరాదుశంచు ॥వ॥ మునివనములో జానకి-కనిపెంచితనయులో వారి యుసికి గనిచెప్పగనలెగాక మునుకొనిబార - వనిలోగావచ్చెనసదలపోయుచు॥వ॥ నిగమాద్రీశుని మదినిదలచుకొనుచు-దగుచాపంబుబూనిఅగణితభక్తి జెలగకేన-భృత్యులుసాగను నుతియింపజగదీశునాజ్ఞచే॥వ॥

సం-వ॥ ఇట్లువచ్చి బాలురంజూచిలక్ష్మణుండు భృత్యునితో నిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని-ద్వి॥ హాముద్దుబాలకు లెవ్వరో యెరుగ-గామించివర్ణింప గమలాననునకు-దరమా సదమచక్కదనము కేమందుగరములుచరణముల్ ఘనయుగస్థలము-వదనాంబుజమ్ముమరి పరలోచనములు- నుదరంబుగనుబొమ లొప్పు వాక్యములు-గనుగొన శ్రీరామ ఘనునిచందమున- గొనకొనియున్నారుకోమలులగుచు-నిద్దరినెత్తుక నీనసుయమునన-ముద్దాడదీఘవామచ్చటలెల్ల నీకబెక్కు-యోచనలేలసల్పుటలు-బ్రకటితశూరులై భరతశత్రుఘ్ను - లను మూర్చనొందించి లక్ష్యంబులేక - మునుకొనియుండడంగము ద్ధలమనకు- దనుహంతకునియాజ్ఞ దప్పనెన్నటికి-దునిమెదనదెచూడు దొడ్డబాణమున॥

క॥ బాలకుల ముద్దులాడెడి । మేలటుచాలింపరయ్య మీదయచాలుక
గాలాంతకులని తెలియవు । తాళిమినల దింకమీరు దండముస్వామీ॥

వ॥ అనిన విని లక్ష్మణుండు కోపారుణితనేత్రుండయి బాలకులఁ జూచి యిట్లనియె॥

ఉత్పలార్థము॥ బాలకులార యీవనము పరవను జేసిరి ఘోరగర్వులై మేలుగ నుండువారలిక మిక్కిలి శూరపరాక్రమంబుతో గూలుతు మిమ్ము శౌణములగుంభినిమీద మదాంధశూరులై । నిలుగు ఛీ నా యెదుట నిక్కలు మాని । నిలుండి మీ పొగరణంగ ద్రొక్కెదనిదుగో చూడుండీ । మక్కువ మీ తల్లిదండ్రులెక్కడనున్నార లక్కడికేగుము నిక్కువమిది దప్పదు నిక్కులు మాని॥

వ॥ అనిన లక్ష్మణుని పలుకులు విని సిధ్ధస్మితంకారంబు జేసి లవుం డిట్లనియె॥

కందార్థము॥ నిక్కులు చక్కగ నిడ్డను । డక్కగ ధర గూలిందిగో స్సైపడుమదిబ । ల్నిక్కకు నీల్గకు నిలుచుటు । చొక్కపు శిరముకలిచాలు । సోరిగ నిరుప్రంప । యెగర వేయు శరములు నింప । కరము ప్పు నినుబట్టిబరిమార్తు నియ్యెడ వరనిమిషములోన నౌ నేలబక్కరము॥

వ॥ అని పలికిన లక్ష్మణుం డాశ్చర్యంబున నిట్లనియె॥

లక్ష్మణుని-కందార్థము॥ వహిరిసకీగర్వము । గద్దరితన మేల నీదు గర్వము నణతుక । బెద్దవచిన్నని గానక । హెచ్చుల మీరంగను దగ । నడిగో శరములు । మీరలు శేసెగా చెలిం తెచాలు । నరుదులేక వదురుచు నుండిన న్నెదిరించినను గర్వ మెంతటి శూరుల॥ ఇదిగో శరములు॥

లక్ష్మ-వ॥ ఇడియునుంగాక వినరాశానికి॥ లవు-వ॥ వినవచ్చె మయ్య

లక్ష్మణుని-కందార్థము॥ ఇదో శరము వచ్చెననియు । పొద్దవగ బెదిరింపనేల బుద్ధులరగము-న్నెదిరించి యింద్రజిత్తుని - గదిసిన సౌమిత్రినగుట గాఢయాతులుపబుద్ధి - మానవదానవ ...దగు తిరుముక రాగ బాణత్రుంచిన సాహసినగుట॥ కం-వ॥ అనిన విని లవకుమారుం డిట్లనియె॥

లవుని-కందార్థము॥ కడుదైత్యు ద్రుంచితినని - కసుజంభము జెప్పగానె కార్యంబేమి - యెవ్వ నెదిరించుచు బ్బోరివ - గడుశూరుడవనుచు నేను గాంచెద లేకున్న హీనమెంచెద-వంచనవలదని గొంచగ- దెలిపితి-మంచితనంబులుమరచి యిటకురమ్మా॥ గాంచెద లేకున్న హీనమెంచెద॥

సంధి-సీసపద్యము-లక్ష్మ॥ శుక్రశిష్యులకన్న శూరుడవటరోరి యేలపిరెట్టింపుచాలు వినర॥ లవు॥ నిజకారరి ఘ్రులెంత నీవన గానెంత మా పరాక్రమమెల్ల మాన్పగలవ॥ ల॥ నీ శాంబుల మెల్ల బాణములతో ద్రుంచి వసుధలో నుతికెక్కవీరు డటర॥ లవు॥ వచ్చె నందు కేవిదు నడినెల్ల చూపక చప్పిడి మాటల జెప్పనేల॥ ల॥ ఇంత ధైర్యమెవ్వడొసగె నిలనునీకు॥ లవు॥ ఇట్టి బొంకులు బల్కను నౌనక జెప్పె॥ ల॥ నాదు వాక్యములను చాలన మ్మరోరి లవు॥ ఘనసతీయా ద్ధంబు సేయుగ రాసము॥

సంధి-వ. అనిలక్ష్మణుండు తీవ్రబాణంబుల బ్రయోగింప చేతులా దక లవునితో నిట్లని॥

లక్ష్మ-కందార్థము॥ సమమైనవానితో యుద్ధమునేయుగవలయుగాక దగునేనీతో గ్రమముక్రమమున దెలియక - రమణానామీాది కెగిరిరాకురా నాబాణముణల్ఘాకరా-జోకమీారనాహూరతచూపిన - డీగాన లేవురధీరునివ లెపై కిరాకురా॥సం-వ॥ అనినవిని లవుండత్యంత కోపంబున యిట్లనియె॥

లవు-కందార్థము॥ ఈడై నవాడగాన -మాడికమదినెంచనేలరోషము వెలయగ-నాథాక కెదివచ్చినదనిను-మగవాగనిన్నుజెప్పవచ్చును-ఇదిగో నా శరమువచ్చెను-అచ్చుగనిపై వచ్చెడి సాయకమిచ్చుటద్రుంచిన మిగిలినవాఢ వన-వచ్చునుఇదిగో నాశరమువచ్చెను॥

సం-వ అనిప్రయోగించిన బాణముల లక్ష్మణుండుఖండించి యీా బాలుర జయించుట కష్టతరంబనేయెంచి కాకోదరాస్త్రంబు గయికొనె లవునితో యిట్లనియె.

లక్ష్మణ-కందార్థము॥ సందేము లేలగనిన్నే-చందంబునైన ద్రుంతు జాణతో నా-సుందరదృష్టికొనినిల్వగ- సుందరముగుశరమువచ్చె చూడవానను గెలిచేబలుడు లేడురాయీాడుగాదనుచు మోడిగజెప్పిన - జాడలగనయికసా యకమిదిగో చూడరానను గెలిచే బలుడు లేదురా॥సం-వ॥ అనిప్రయోగించి ననాగాస్త్రంబు గరుడాస్త్రంబునుపశమింపంజేసి మిత్రియసందగుశక్తి గయికొనె లవుండు లక్ష్మణునితో యిట్టులనియె॥

లవు-కందార్థము॥ బెదరింపకుమనిఢీకొని- యుదికుండుముకగుకులా డుటొప్పదునిన్నగ - విదితంబుగనేమనమున - మదమణగగద్రుంతునేము- మ్మా టికివస్తురవాదు లేటికి నాతోవయిర మేటికి - సూటిదప్పకిటుచూడరశర ములవాటముగానువధియించెద మున్నాటికి॥ సం-వ॥ అనిప్రయోగించినశ క్తిచేలక్ష్మణుండు మూర్ఛిల్లెనంత హతశేషులయోధ్యాపురి కేగి రామచం ద్రునిగని యిట్టులని విన్నవించిరి॥

చ॥ పరమపవిత్రశీలక్ష్మణుడు బాలకులంగనిబోరుచుండగా బహువడి నొక్కబాలకుడుప్రాకటభీకరశక్తిబూనిదు- ష్కరమునసేలక్ష్మణునికంఠము గాడినమూర్ఛనందెనో-నరయగనేడునీాకపజయంబుగల్గుటదే మొరాఘువ॥

వ॥ అనివిన్నవించినవినిరామచంద్రుం డత్యంతశోకముతో నిట్టులనియె॥

రా-ద్విపద॥ కటకటాయన్యాయ కారియాదైవ - మిటువంటియావ దలేలవిధించె - ఇకనేమిసేయుదు నీశ్వరుడిక్కు - ప్రకటితంబుగబసిబాలుర

చేత.భరతశత్రుఘ్నులుపరగలుష్ణుడు - సరగుననోపటాక్ష్యగ్యాబుగాడ- అలనాముదశకంఠుమడిగాగల్గు- బలుదానవులకన్న బాలుబిద్దగును రూపింప నీయెడనుద్దంతులై రి-నాచక్కదనములునాముద్దుగు - యుగుకటిసౌమిత్రి కపజయముమరె-నగధీరునిచాలనమ్మితినహహ-త్రోక్లియాయింద్రజిత్తునిజం పిలోక-మెల్లనుప్రఖ్యాతికెక్కినతవ - డిటువంటియాపదకే-లోబడితె-న టుదోచదారొనేనేకనేమిసేతు-జనులాడుమాటల సరగుననేను-వినిముద్దుసీత నువిపినముకనుప- వం సెహాకోమలివంత బాలి - తఘనబాహ్యచుల్లఘ మందిశపియించెగాబోక శపియించకున్న-విపరీతములుగల్గువిధమేమి

సం-వ॥ ఇట్లు కొంతసేపుచింతించి మరలధైర్యంబవలంబించిన రథా రూఢుండై సకలాయుధంబులు ధరించి రాముడు యుద్ధంబునకు వెడలె నెట్లనిన॥

శ్రీరామచంద్రుండు కోదండధరుండై యుద్ధంబునకు వెడలివచ్చుట.

రాముసిదగు వృ-సాధ్యమానశేరాగము-ఆది తాళము.

వచ్చెనె శ్రీరామచంద్రుడువచ్చెనె॥ వచ్చెనె శ్రీరామచంద్రుండచ్చుగ రథము నెక్కి జొచ్చెనే విపినభూమి శూరుడై లేచి॥ కరుణాకంతరి వకుగు గభల్లూకాది । వరమృగతతులు బెదరిపారగా లేచి॥ వ॥ పొంకముమీరగ నిరుపంకలబ్బినగుర్రా । రంకెలువేయుచు గదలిరాగా లేచి॥ వ॥ నాతిరో శ్రీని గమాద్రి నరహరిముశఖని ఖ్యాతిగ్రాడిదశలు పొగడగ గ్రక్కున లేచి॥

సం-వ॥ ఇట్లువచ్చి బాలకులంజూచి వారితో నిట్లనియె॥ వ॥ సీసార్ధము॥ వినుడు బాలకులార విశ్వంబులోన మాతలిదండ్రు లెవ్వరు తెల్లముగను । తెలియ బల్కుడు మతిధీరుడై విలువిద్య నిపుణత జెప్పిన నేర్పరెవ్వ । రీకాననంబున నీరీతివిహరింపనేమికారణము మాకిల్లు లేదా । హితబుద్ధితో దెల్పుడిమిమ్ము గని పుడుగా । వలసివబహుమతులిత్తు । మీబుడిమరోన్నదలజూచి యంతట మొ త్తు । వలనొప్పనాయొద్ద గొలువు జేసితిరేని పొలుపారనున్నించి మిమ్ము బ్రోతు నిక్కముగాగ॥ వ॥ అనిన లవుండురామువాక్యంబులెక్కింపక వరుసతో నిట్లనియె॥ కందార్థము॥ నీతాతలుతలిదండ్రులు । నీతమ్ములునీవుమాకు నే గ్నెగగొలువుల్ । ఖ్యాతిశేసినవాడుగుడు । భూతలమున నెన్నగాభోగము జెప్పుదునుంచి రోగము। నాయ సములుబలేవ్వకము। రాగుగసద్గురుపాదము లేకతి। పాగదుసీవడిచాలగనాసగెశ్లోకము ॥ వ॥ అనిన రాముండాశ్చర్యచిత్తు డయి లవునితో యిట్లనియె॥ రాముని కందార్థము॥ సగర సుము రెట్టింపగు, జగతిం బహగాత్రుమిమ్ము సద్భ్రాతముల్ । సగరాజజామనోహరు । పక

శితముగనద్దమునదగులుదు । మీశరజాలమిగులుదు॥ ఖగపతిసు సంఘముల
గలనను । మిగిలినగతిమీరి వెనువెంటనగులుదు॥వ॥ అనిన లవకుమారుండు
కుశవీరునితో యిట్లనియె॥ లవు-కందార్థము॥ అనుజాయీ నృపుడెవడో । మన
మెప్పుడుచూడ లేదు మా నకనీవు । ఘనసురబృందముజూడగ । సునిశితశస్త్ర
ముల వేడిజూపు మా।శత్రువున్నకింతకోపమా।ఏపున సూర్యుండిచ్చినశరమును।
జూపదయుండినసాగసుగాదువడి॥ వ॥ అనిన వునితో దశుండిట్లనియె॥

కు-క॥ అడుగంగనేలనడుగిడు। తడవునబగవానిగెల్వ శౌర్యముమనకీ।
పుడమినెవ్వదశిఖరినిల । యుడుగ కృపదయనేయలేదు యోగ్యచరిత్రా॥

వ॥ అనిన యుద్ధసన్నద్ధుండై లవుండు రాఘవుంజూచి యిట్లనియె॥

ల-కం॥ జడిపించకోరిమముని । జడుపులకుంజడియమీవు జవ్వటకా
రకై ।కడువడివచ్చితివిప్పుడు।బడిఁజచ్చిరిచూడుపదుబంటులు।ఇదిగో బాణాగ్ని
మంటలూ।నీకేలనిట్టితంటలూ।వాంటిగమావడికోర్వ ఏవశమె।జంటగ నెవరై
ననుంటబిలువుమిదో బంటులూ॥ సం-వ॥ అనిన రామండు కోపోద్దీప్తమాన
స్కుండై యిట్లనియె॥ రా-కందార్థము॥ ఒక్కడనేజాలురమిము।నిక్కముగా
జంపుటకును నేర్పరులైతే। టక్కులమాటలవిడచియు। నెక్కనియిటనిలువు
మోరిచక్కగా।మీమగ్గమెల్లజిక్కగా।మాట్లాడనేల బెక్కుగా।తక్కకహరు
విలునెక్కువెట్టిబల్ చక్కలుచేసితినిక్కముగానేచక్కగా॥వ॥ అనినవిని లవ
కుమారుండిట్లనియె॥

గీ॥ హరునివిల్లువిఱచినందుకుగడుబట్టి । వీగెదవిదొతూర్పుభాగమునను।
గ్రాలునూక్ష్య మాపరాక్రమమునుచాల । నడిగియనికివెనుకగడగు మారి॥

వ॥ అనినవినిరామచంద్రుండిట్లనియె॥ రా-కందార్థము॥ భానుడుజంద్రు
డుమీతో।మానిరికయ్యంబుజిన్నిబాలకులనుచు।న్నేనాపద్ధతిదలచి।దీనోక్తుల
బలుకువిధముదెలియరు।మేలిమిగానన్నుగలయరు।తెలివిమాలిదోర్బలమును
చూపెదరలబలసుదర్శనాస్త్రింబిదిగోతెలి॥వ॥ అనిరామచంద్రుండుప్రయో
గించిన సుదర్శనాస్త్రంబు లవుండుకొట్టివేసి యిట్లనియె॥

ల-కం॥ గురువనుచునభిమ్మయుండగ। నరయమురానీసుదర్శనాస్త్రము
వేగం।బరికింజూచిద్రుంచితి।బరువడిదోవచ్చేచూడుబాణము।నీనడినెల్లమాను
ము।నీయట్టినృపునిగానము।పీనుగుపెంటలుబేర్చెదమిప్పుడు। గానవేమొమఱి
గనలుచువచ్చుబాణము॥ వ॥ అనినలవుండువారుణాస్త్రంబుప్రయోగించిన
రామచంద్రుడాగ్నేయాస్త్రంబున దానినివారించి నారాయణాస్త్రంబుచే
బూనియిట్లనియె॥ రా-క॥ పకపకవికవికలేలర।సకలుమమతులారయిట్టిచావు

కు జగిత్తా। రబమ్మేమి తేకవచ్చితి। ఒకటా నారాయణాస్త్రమిదిగో వచ్చెన॥

వ॥ అని ప్రయోగించిన నారాయణాస్త్రంబు లవునికంఠంబున బుష్ప హారంబై వెలసిల్లెదిచూచి రాముండాశ్చర్యంబున లవునితో యిట్లనియె॥

రా-కం॥ బాలకనాయస్త్రంబిటు। మాలికయైజుట్టుకొనియెమఱికంత ఘనం। బాలమహత్త్వంబో యిది। శీలత యోమంత్రబలమొ జెప్పరా। మీచావు నేమిదప్పెరా। లాలి శజయమొప్పరా। తప్పకదశముఖుతలలనుద్రుంచెన। దిప్యద్దమాలికచొప్పుగు శేమొ జెప్పరా॥ సం-వ॥ అనిన లవుండు నవ్వుచునిట్లనియె॥

ల-కందార్థము॥ ఒప్పుగ మద్గురుపదముల। నెప్పుడు ధ్యానించుచుదగ నెమ్ముట చేసె। నిప్పుంబోలు శరంబిటు। జప్పన నైమాలికాయె చాలగా। మా తాతకృపమేలుగా। మా శరము మించె జ్వాలగా। బాలకులనినీ వేల నెంచెదవు కూల ద్రోతుని దోగుకు తుగనమ్మా వా॥ వ॥ అనిలవకుమారుండు ప్రయోగించిన దివ్యాస్త్రంబు చే రామచంద్రుడు మూర్ఛిల్లెనంత భృత్యుంఁడుచూచి శోకించినాము ప్రాణంబెందుకని బాలకులండీకొని యిట్లనియె॥ భృ-కందార్థము॥ ధారుణిప్పై మా రాజు। ధీరత మూర్ఛల్లె జేసిదివిరెడు మిమ్ము। శూరత్వము దలజేసెద। సారెకు నా యెదుట నిల్వజాలరు। శర వేగమునకు తాళరు। మేలు మేలు యీ వేళ సాయక జ్వాలపాలై లీలగ నిల్వగజా॥ వ॥ అని ముమికి నలవుండత్యంత కోపంబు ననిట్లనియె॥ కందార్థం॥ ఒక గ్రద్దకు తాళనినీ। పకపకవికవికలిశేలపంతము లేల। న్నికసేడవలదు నాతో। నికరమ్మన వాద్ధు నల్ప నెంతరా॥ పంతము నిల్పు శేలరా। గంతులువై చినఘనుల నుబట్టుక। నెంతని ద్రుంచితినికచూడరనీ॥ వెం॥ వ॥ అని వేసిన బాణంబుచే భృత్యుంఁడు కూలిన హనుమంతుడుగ్రుండై కటంబులదర బొమలు ముడివడిగదలంచూచి యిట్లనియె॥

సంవాదవరువు - రేగుప్తిరాగము - అటతాళము॥

హ॥ బాలుడనీకింతగర్వమా నాతో చాలాయుద్ధము నిలిచి సేయుమా॥ ల॥ ఓరోరి కోతినీవెంతరా-నీధీరత చూచెద నీవ్వరా॥ హ॥ లంకించి వారిధిదాటితి ఘనలంకాపురమును గాల్చితి॥ ల॥ లంకాపురమునీకు గొప్పరా. నీభొంకు మాటలెల్ల మానరా॥ హ॥ యిదవచ్చె శైలము చూడరా- నీపదరెల్ల మాన్పక విడువరా॥ ల॥ పొడిగా జేసితి శైలము-పవడి నెల్ల మాయెద్ద మానుము॥ హ॥ ముష్టియుద్ధము జేసి గెల్తురా - ఈసృష్టిలో నాకెదురు లేదురా॥ ల॥ బ్రహ్మాస్త్రమిదె వచ్చె డప్పను-నీవు పరుగులెత్తినగానివీడదు॥ హ॥ భళిరమీ శూరతకు మెచ్చితి-మీ బ్రహ్మాస్త్రమున కేనుజిక్కితి॥ ల॥ ఇంకేమి జేసెదు జెప్పరా-నీరండునెనుకు లెన్ని తప్పెరా॥ హ॥ మీతో స్నేహము జేయుగోరితి- నేమిమ్ము గెల్వలేక వేసారితి॥ ల॥

మావాచవై త్రివిక్రమవరా - మాతావు జేరుమిక ధీవరా॥ హ॥ మీపురమెక్కడ జెప్పుమీ. చాలమిముగన్న తల్లెవరో దెల్పుమీ॥ ల॥ వాసిగ మాతల్లిభూసుత. ఘనవాల్మీకాశ్రమమే తావు॥ హ॥ పరమపతివ్రతయున్నదా - సేపవగునవచ్చి సేవించదా॥ ల॥ రావయ్య కపివంపోదము- సీత సేవించియిటు వేగవత్తము॥ హ॥ పదరయ్య వేదాద్రిమార్గాన-నాపై నెక్కుడు జేర్చెదశీఘ్రాన॥ వ॥ అనిహనుమంతుడు కుశలవులనందించి జానకిసన్నిధికేగి సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి ఖిన్నుండై యున్నంగని దీవించి సీతాదేవియిట్లనియె॥

సీత-ద్వి॥ ఏమయ్యహనుమంతయింతదూరంబు- కావించి వేగరాగాగ కారణంబేమి- కుశలమానాపతి కుశలమాజనులు-కుశలమాసౌమిత్రి కుశలమా కైక-కుశలమాకౌసల్య కుశలమా కపులు- కుశలమాపౌరులుకుశలంబులోన వాపూర్వగర్భంబు నన్నిట్లుజేసె-నేపాపమెఱుగను యోంచిచూడంగ- కరమొప్ప శ్రీరాఘవునకు నేడు-కరుణానాయెడగల్గి కాంతను బిలిచి - రమ్మని జెప్పనారణ్యభూములను-నెన్నాదితో వచ్చినిక్క మొప్పంగ- చెప్పుమువిన వేడ్క జెందితి నేను-తప్పు లేమెఱుగను థరనాందనేను॥ సం-వ॥ అనినహనుమంతుండిట్లనియె॥

హ-ద్వి॥ వె దినేనేమనివినుపింతునమ్మ-నలలితంబుగ రామచంద్రుండుభక్తి-నశ్వమేధంబను యాగంబుసల్పి-విశ్వంబువై దానివేనుకబంప-నీవనభూములకేతెరచూచి-భవజాకారులీబాలురుగదిసి- వాజిబట్టి కేవలముప్రక్కించి-భూజంబునకుగట్టి పోలుపొందుచున్న- శత్రుఘ్ను జేచి యశ్వమువిడుమన్న-ని ప్రక్కవమొనరవించియుద్ధమున- భగ్నశత్రుఘ్నులబరగలక్ష్మణుని-నరకు శ్రీరఘురాముసకలవానరుల-జెలియరో మూర్ఛిల్లజేసిరోయమ్మ - బలమెట్లు గలిగెనో ప్రకటింపరాదు-మఱియునేగొంతలు ప్రమాకులుదెచ్చి - పరగ్రహయోగింపకొలకులెదిరి-ధూళిగావించిగదొడ్డశైలముల - జాలగాబ్రహ్మాస్త్రవల్లకేను- యేనుగడియలు జిక్కియునేమియంచు- బోడిపవీగినాభుజములకైన-నాపియెక్కించుకనతిదుఃఖమున -మానకపచ్చితిమడిసిరందరును॥ వ॥ అని వివరించినజానకి యత్యంతశోకసంతప్తహృదయయై పడి యిట్లనియె॥

సీతదరువు-కాంభోజిరాగము-ఆదితాళము.

హెందములారి నాపభుసినేనడబాసి-యిలనెలుతాళుదునే - ఓయమ్మ॥ నాపతివలన నీనష్టకలిగుండుటా యేదైవ కరుణలేదె॥ ఓ॥ తనయులయీజన్మించి శంద్రులని యెరుకక-మునకొనిగూర్చెర నేవేఓయమ్మ-యిన్నిదినముల శ్రీరామనిపురనునియెన్నియుంటినిగదవే॥ అలివేణులారవ డసుపలప్రాంచి న-బపమెఱుదాచిపోనే దేల॥ జానకియీగతిజరిగించెనంతను -మానవులం

దురేమొగా॥ ఓ॥ ధరణిశ్రీనిగమాద్రి నరహరికరుణమాపై విరివిగ లేదాయె
నేఓ॥సం-వ॥ ఇట్లుశోకించుచు నాంజనేయునితోడ వానరకన్యలను గూడి
యుద్ధప్రదేశంబునకరిగెనప్పుడ సీతాదేవింజూచి వాయునూనుండిట్లనియె॥
హ-గీ॥ పుండరీకాక్షి చూడుముభూమిపైన।కూలియున్నారఘునుతులెల్లగొండ
లనగ।సుదతినేనిట్టిఘోరంబుచూడనోప।హరిహరీయింతదుర్గతులెరుగనమ్మ॥

వ॥ ఇట్లుచూపించినంచూచి సీతాదేవివల్లభుండగురామునిపై బడయి
ట్లనియె॥సీత-ద్వి॥ హారాజశేఖరహారఘువీర - హామేరునగధీరహాతత్వసార-
హాకులపావనహారిపుదమన- హాకంజదళనేత్రహానీలగాత్ర-వారధిబంధించివ
రుసగాలంకద్వారంబునెసమీరిదనుజులనెల్ల-బాలియంగజేసినఘనుడోత్తము
డవు-తెలియరేయింద్రాదిదేవతలెల్ల - నెక్కడదాచితివెలమనీకడిమి-నక్క
టాపాగడలేమయ్యప్రాణేశ-విపినములోనన్నువిడిచినపిదప- విపరీతములులే
కవెలయుచునుంటి- నికనేమిసేయుదునెవ్వరుదక్క- ప్రకటితంబుగనలబాలిం
పుచున్న-నదెచాలుననిముదమందుచునుంటి- యిదియేమిమాయయో యె
రుగంగరాదు-నీకీనయులుబట్టినినుగూల్చిరకట- మాతెవ్వనన్నింకమడియింప
గలరు-హాలక్ష్మణానికునన్నియుదెలిసి- బాలురతోనిట్టిపని బూనదగునె-యె
లమినీతురగమెయ్యదనున్నదేమి-కయ్యంబునలదనికిసుగాయలకును-పటుత
రబుద్ధిజెప్పగనుండుమేల-నెటుచూతు సీఘోరమిసకులతిలక-కటకటానేనెం
తకర్మగాలెతి-నీటుదలపోరాసీహేతువంతేయును పాపాత్మయాసీతపనిబాలు
రకును-కోపంబుబుట్టించికూల్చిరన్నుచు- జెప్పనసిప్రజలుదూషింపకవిడ
రు-తప్పునుగాబోలుదైవకారణ॥ సం-వ- ఇట్లుదుఃఖించి కుమారులంచూ
చియిట్లనియె॥సీత-ద్విపదార్ధము॥ ఓరిబాలకులార యుత్తరభూమి- జేరకుడని
బుద్ధిజెప్పియుండంగ-నరగగూల్చిరిరౌరవకుల్లసైన్యముల - విరివిగామీతాత
విన్నునిన్న-గరుకుమాటలనాడకనుమానడింక హరిహరియేమిసేతు నంత
దాడుకటరా॥అయ్యయ్యోనాకాంతుడగదరా॥ ఇకనైననుంతచింతలేదటరా
యెంతవారనవచ్చునేమి మీతండ్రులపంతేముతోమఃబాధింపదగునేమి॥సం
తదుడుకటరా॥సం-వ॥ అనినకుశలవులత్యంతదీనచిత్తులై తల్లికిట్లనిరి॥ కు-కం॥
ద్ధాంకను॥మాతండ్రుపలనుచునెవ్వరు।ఖ్యాతిగదెలుపంగలేమగావునమేముల్।
మాతండ్రులనుచుదెలియక।నీతిరనగూల్చుటాయెనికదెలసెనమ్మా॥నుమ్మమె
రుగకబోయెనమ్మా। అయ్యయ్యోమేమికనోర్వమమ్మా। ప్రకటితముగనట్టి
శాపమొడిగట్టితినకలంకకుడుమాతాతయుందరిసిబ్రతికించునిక॥ గీ॥ బ్రతుకు
లిట్లున్నమాతాతహితవువినక। సుశీతాస్త్రములకుగురిచూపునప్పు దాము

...త్మనిగూర్చి తీసుకొ లోన । బ్రతికెగావున వీరెల్ల బ్రతుకగలరు॥

సం-వ॥ ఇట్లు తలపోయుచున్న సమయంబున గగనమార్గంబున జనుచున్న నారదుండు చూచి వాల్మీకాశ్రమంబున కరుదెంచి వాల్మీకింగని యుద్ధవృత్తాంతంబంతయు నెరిగింప నాతఁడతి వేగంబున వచ్చి సీతాదేవింగనుంగొని యెట్టి విపత్తు సంభవించెనకటా యనిన, మునీంద్రుంగని జానకి యిట్లనియె॥

సీతవరుస — అసావేరి రాగము - అటతాళము.

మునివరా యీవిధి కే ఎనందు॥ము॥ ఇనకులాధ్యక్షులను గూర్చిరయ్యయ్యో॥ము॥ తల్లిదండ్రికి నీవేనంటి- నెల్లబాంధవ్రలీ మునికన్నెలంటి - చల్లగా రాముడవని వర్ధిల్లవలెనంటి - ము॥ సుతుల చేము గనిగీటణచి మించి - కౌతుక కారణ్యాముబలలో వసియించి బ్రతుకుచున్నదని ప్రజలందురేమొ॥ వేదశాస్త్రవేత్త సాక్షిగానే వాడుగాన సైతిని టవిభు - నాదరించి బ్రతికించెను ఖ్యాతికులెవరో॥

సం-వ॥ అని మఱియు నిట్లనియె॥ సీత-క॥ మునివర బాలకులిద్దరు । దినకరతేజులనుబట్టి దివ్యాస్త్రములన్ । మునుకొని మూర్ఛల జేసిరి। అనఘా యికనేమి సేతుహా మునిచంద్రా॥ సం-వ॥ అనిన కోపంబున మునివరుం డిట్లనియె॥

వా-క॥ జలజాక్షి నీసుతుల్ బ్రతుకుదురుటంచు చుమిగుల జాగరూకతతో ముక । దెలితిని గా దెవీరల । దచయికనీదిక్కు బంపదగు నే సీతా॥ వా-వ॥ ఐననుగాని మ్మునాతపోబలంబున రాములక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్నులను సకలసైన్యంబులను బ్రతికించెద ననుమానింపక చూడుమమ్మా జానకమ్మా॥ వ॥ అని శుద్ధోదకంబుల దెప్పించి పరంధాము యిట్లనిస్తుతించె॥

వాల్మీకిస్తో॥ హేరంగనాయకా హేపరమాత్మకా హేపురుషోత్తమా హేయిందిరారమణ హేభవరోగవైద్య హేపశుపతిమిత్ర హేనీలమేఘశ్యామ హేకంజాక్ష హేరతిపతిజనక హేకరిరాజవరదా హేయచ్యుతా హేహృషీకేశా హేమాధవా హేగరుడగమన హేనిర్జరవంద్య హేశార్ఙ్గపాణి హేమణిమయభూషణభూషితకోమలగాత్ర హేపరతత్త్వ సంచారినా దుమొయులించి యిచ్చటమూర్ఛ జెందియున్న రాజన్యులను సకలసైన్యంబులను మీ శ్రీపాదతీర్థంబునోకినంతనే బ్రతుకవలయు హితభవపాశ వేదశాస్త్రలనివాపానమస్తేనమః॥ వ॥ అని వాల్మీకి మంత్రించిన జలంబుల బ్రోక్షింపరామలక్ష్మణభరత శత్రుఘ్నులును సకలసైన్యంబులును క్రమమేల్కొన్నట్టు లేచిరంత రామచంద్రుండు విస్మయచిత్తుండై వాల్మీకిమునీంద్రునితో యిట్లనియె॥

రా-క॥ భవఘోరవిరామ మీ బాలకు లెవరోనే నెరుగనిప్పుడీ వృత్తాంతం। బవిచేకు లెఱుగ జెప్పుము । భువివీరింబోలునట్టి పుత్రులంగానక॥ వ. అనియడిగిన

మునీంద్రుడు వారివృత్తాంతంబుసవిస్తరంబుగాయిట్లనియె. వా-ద్వి వినుమి య్యాసెప్పెదవృత్తాంతమెల్ల-వనజాక్షిసీతనీవనములోదలిమి - రక్షోసియాగ్రత రఘురాముమీారు-తమ్మునితోడెల్పదయునులక్ష్మణుడు - పడతినినడవిలోద్రబ్రతుకుమటంచు-విడిచనపిదపభావించిశోకమున-బడరానియిక్కట్లులబడతినాన నము-నడుమనుజేరిమానకనన్నుచూచి-శోకంబుబల్లార్చిసుఖమిత్తునంచు-జా కినభయమిచ్చిమాచుచుండంగ-ప్రసవకాలంబైనబహువడినేను-రసికతనిచ్చ టిరామలబిలిచి ముదితకునుపచారము సల్పుచునగ - నాడిజంతమానికోమలి యుండెనంత-వాసిమీరంగనావాక్యపద్ధతిని- భాసురతేజమింభకులలోబద్ధ- లవకుమారుడుబుట్టిలలనగర్భమున-భూతేశశ్రీహరివ్రాజలావర్చి - బరగగు శుండనుబాలకుబేర్మపరగునగల్పించిజానకికొసగి-పోషింపుమనిచెప్పతిరి నిమాడ్కి-పోషింపసాగెగావున వేరుగాదు- మీాకుబుట్టిలవుండు మిమ్మెదిరించి ప్రాకటయుద్ధంబు బల్మితోసల్పె-ననగాను జానకి నన్యాయముగను - వనము లోవిడిచిధీవరుడవై యుంటి-వికనయినసీతను వేష్కబెంగార. - సకలంకమతి నేలు మయ్య శ్రీరామ. సం-వ అనినరామునంతకొంతదడవు యోచించివా ల్మీకితోయిట్లనియె రా-క. సరిలోను మొప్పమీకృప । నింతినిజేకొంటిగాని యిలలోజనుల్ । యెంతోమాటలందురా । పంతముజేసితినిమున్నభవ్యచరిత ॥

సం-వ. అనిన మందస్మితముఖారవిందుడై వాల్మీకి యిట్లనియె.

వా-క నావంటిమౌనిప్రావుః । శ్రీవిలసిల్లంగనుండు సీతనుజనముల్

యేవిహినాడినయికమీా । భావంబునగౌరతవలదు భవహరరామా.

సం-వ. అనినరామచంద్రుండు కుశలవులనెత్తుకొనిముద్దాడిసీతానమే తుండయిలక్ష్మణాదిసోదరులునుహనుమంతప్రముఖనిఖిలవానరులున భద్ర కాదిసయినంబులుతోడ రాగా వాల్మీకివీడ్కొని సాకేతపురంబు ప్రవేశించి సింహాపీఠంబునై పేరోలగంబుండు సమయంబున గొందరు పురాంగనలు సీతాదర్శనార్థులైవచ్చి పట్టాభిషిక్తులైన సీతారాములంచూచి యిట్లనిరి.

శ్రీ రా మ ప ట్టా భి షే క ము.

పురస్త్రీలదరువు - బిహారిరాగము - అటతాళము.

భామలారవినుడు నేడురాముడుపట్టాభిషిక్తుడైనాడు ॥ వామాక్షితో నేడురామునివైభవ మేమనిజెప్పుదుమిలనెన్నతరము ॥ భా ॥ వసుధవుత్రియె డమభాగమున నొనరగమెరసియుండగ ససమానధీకులయ్యమరగణంబులు కుసుమవృష్టిగురిసికొనియాడుచుండ ॥ భా ॥ భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులు కపివ రులాదిగ వరభక్తిఛత్రచామరములువీవగ మెరుగుబోణులునాట్యమురవొం

వసల్పగ॥ భా॥ అంగనామణులందముగ మంగళారతులుబాడ మంగళం నిగమాద్రిమాధవాయనిచాల బొంగుచుపాటలబొలుపొందగబాడగ॥భా॥

ధ్రువద॥ శ్రీజానకినిగూడిశ్రీరామవిభుడు - రాజచంద్రుండయిరంజిల్లు చుండ-భరతశత్రుఘ్నులుపరగలక్ష్మణుడు - బరువడిఛత్రచామరములువీవ-హనుమంతజాంబవంతాంగదప్రముఖ-ఘనులగుకపివరుల్ గరిమనుతింప-నది తినందనులెల్లనానందమంది - పదివేలవిధములబ్రస్తుతింపుచును- సుమవ ర్షంబులు గురియించుచుండ-వసుధలోనదభ్ర క్తవరులు సేవింప - సాకేతపురి జేరి నంకరాజ్యంబు - నేలుచుండుటచూడనేస్ఫుగామనకు - పణతిరోనేటికి బ్రాప్తించెనమ్మ-కనులపంటవుగాను గనిమ్రొక్కరమ్మ॥

వ॥ ఇట్లు వర్ణింపుచు బుణ్యాంగనలెల్ల హారతులుచేబూని నిట్లనిరి॥

ద్వి॥ శీలుడయిధరవిల సిల్లుశ్రీ వేద-శైలేంద్రవాసుని సత్కృపవడసి వరకవినగుచుభూవలయంబునందు-గరమొప్పనీకృతి గల్పించినాడ-నుడియు నవ్వనుదీనిమనువక-కరమర్థివ్రాసినగలుగుసంపదలు - నేటుగానికథ నేర్చినా టకము- దేటగానాడినధీరులకెల్ల- నిష్టభాగ్యంబులునిష్టభోగములు- నిష్టకా మంబులు నిష్టసిద్ధియును-గలిగివేదాద్రీశుగరుణ బెంపార- గలిగివర్ధిలుచుం ద్రదు క్రమముగాభువిని - యెందాక రవిసోములెందాకనద్రు - లెందాక వారిధులెందాక తార - లందాకనీకృతికాయువుగల్గి - సుందరంబయి యొప్పి శుభకరమ్మమరు॥

రా మ నా ట క ము

సం పూ ర్ణ ము.

సేన్ దవిడ్ ముద్రాక్షరశాల, పాతచాకలపేట, మద్రాసు:—193